

Міністерство освіти і науки України
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

Лабораторія психології здоров'я

ДОВІДНИК ВЧИТЕЛЯ ІНКЛЮЗИВНОГО КЛАСУ
ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ І БАТЬКІВ, ЩО ВИХОВУЮТЬ ДІТЕЙ З
ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Мелітополь–2019

УДК364.2:37(035)
ББК 63.5(45Укр-9Пів)
Д44

Рекомендовано до друку Вченою радою Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (протокол № 5 від 18.12.2019 р.)

Навчально-методичний посібник підготовлено в межах проекту «Розробка методології психолого-педагогічного супроводу сімей, які виховують дітей з особливими потребами»

(№ держреєстрації 0119U002003) та згідно з тематичним планом МОН України (наказ № 1439 від 23. 12. 2018 р.)

Рецензенти:

Чорна Т. Г – директор Центру реабілітації змішаного типу для інвалідів та дітей інвалідів Мелітопольської міської ради Запорізької області;

Петровська К. В. – кандидат педагогічних наук, доцент; завідувач кафедри соціальної роботи та інклюзивної освіти Бердянського державного педагогічного університету;

Барабашова І. А. – доктор педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Бердянського державного педагогічного університету;

Кисличенко В. А. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського

Д 44. Довідник вчителя інклюзивного класу початкової школи і батьків, що виховують дітей з особливими освітніми потребами / авт. кол.; уклад.: Чорна В. В., Яковенко І. О.; за заг ред. О.В. Царькової. - Мелітополь: Люкс, 2019. - 160 с.

ISBN

У довіднику представлено інформацію з приводу консультативної допомоги сім'ям, де виховуються діти з особливими освітніми потребами; нормативно-правові засади створення інклюзивного середовища шляхом включення дитини з ООП в загальноосвітній процес; практичний матеріал щодо роботи різних фахівців з зазначеною категорією клієнтів (тренінгові заняття на розвиток комунікації та можливості збереження психічного здоров'я батьків, що виховують дітей з ООП; поради логопеда, дефектолога, психолога щодо організації освітнього середовища та спільної роботи батьків і педагогів).

Довідник розрахований на батьків, які виховують дітей з ООП, педагогічних працівників, науковців, аспірантів і студентів ВНЗ, а також усіх, хто цікавиться проблемами інклюзії.

УДК364.2:37(035)
ББК63.5(45Укр-9Пів)

ЗМІСТ

ЗАКОНОДАВЧО-НОРМАТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ РОДИН, ДЕ ВИХОВУЮТЬСЯ ДІТИ З ООП (В. Чорна, І. Яковенко).....2

ІНФОРМАЦІЯ ДЛЯ БАТЬКІВ ЩОДО ДІЯЛЬНОСТІ ІНКЛЮЗИВНО-РЕСУРСНИХ ЦЕНТРІВ 21

Про діяльність інклюзивно-ресурсних центрів (Т. Колодіна).....22

Чи потрібна дитині в ранньому віці допомога логопеда? Коли дитині потрібен логопед? (О. Тєплякова).....28

Дитина з ооп: порушення слуху (О. Трикін)

.....33

Невербальні засоби комунікації глухих: Дактилологія, міміко – жестове мовлення, читання з губ (О. Трикін).....36

Що таке аутизм? Допомога дітям з розладами аутистичного спектру (Г. Глушкова).....

38

Допомога дітям з розладами аутистичного спектру (Г. Глушкова).....41

Діти з порушеннями опорно-рухового апарату (Ю. Штода).....43

ІНФОРМАЦІЯ ДЛЯ БАТЬКІВ ТА ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА.....48

Проблеми, принципи реалізації інклюзивної освіти. Способи, шляхи та особливості організації роботи вчителів в інклюзивних класах (А. Скиба)...49

Зразок індивідуальної програми розвитку (Модифікували фахівці психологічної служби Андріївської спеціалізованої різнопрофільної школи І-ІІІ ступенів Бердянської районної ради Запорізької області).....55

Толерантне ставлення до дітей, які мають особливі освітні потреби (О. Поділова).....59

Пізнавальний потенціал – запорука успішності дитини (О. Поділова)

.....61

ЗРАЗКИ КОНСПЕКТІВ ЗАНЯТЬ ДЛЯ РОБОТИ В ІНКЛЮЗИВНИХ КЛАСАХ.....67

Конспект корекційно-розвиткового заняття з предмету «Корекція розвитку» для учнів 1 класу з інклюзивним навчанням (Т. Пономарь).....68

Конспект уроку «Літературне читання» (для учнів 2 класу з інклюзивним навчанням) (Л. Ярош)

.....72

Конспект уроку англійської мови для учнів 2 класу з інклюзивним навчанням (Г. Скиба).....84

<i>Конспект логопедичного корекційно–розвиваючого заняття для учнів 1 класу (Н. Пасьовин)</i>	89
<i>Свято просто неба до дня захисту дітей (Ю. Штода)</i>	94

ЗРАЗКИ КОНСПЕКТІВ ТРЕНІНГІВ І ТРЕНІНГОВИХ ЗАНЯТЬ ДЛЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ТА БАТЬКІВ, ЩО ВИХОВУЮТЬ ДІТЕЙ З ООП.....98

<i>Тренінгове заняття для учнів 2 класу з інклюзивним навчанням (Т. Пономарь)</i>	99
---	----

<i>Тренінг для батьків (О. Теплякова)</i>	103
---	-----

<i>Груповий тренінг для учнів молодших класів з інклюзією «Розвиток пам'яті, мислення та уваги» (Н. Чепурко)</i>	115
--	-----

<i>Груповий тренінг для учнів молодших класів з інклюзією «Розвиток емоційно-вольової сфери» (Н. Чепурко)</i>	118
---	-----

<i>Тренінг для дітей молодшого шкільного віку «Подорож до країни дружби» (А. Кубрак)</i>	124
--	-----

ЗРАЗКИ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ ДЛЯ ДІТЕЙ З ООП (Н. Чепурко).....128

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ ВОКАБУЛЯР.....136

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА В СФЕРІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ 147

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....154

ВСТУПНЕ СЛОВО

Довідник для педагогічних працівників та батьків, що виховують дітей з особливими освітніми потребами розроблено в межах проекту «Розробка методології психолого-педагогічного супроводу сімей, які виховують дітей з особливими потребами» (№ держреєстрації 0119U002003). Результати аналітико-констатувального етапу дослідження покладено в основу праці. У довіднику представлено нормативно-правові засади створення інклюзивного середовища шляхом включення дитини з ООП в загальноосвітній процес; практичний матеріал щодо роботи різних фахівців з зазначеною категорією клієнтів (тренінгові заняття на розвиток комунікації та можливості збереження психічного здоров'я батьків, що виховують дітей з ООП; поради логопеда, дефектолога, психолога щодо організації освітнього середовища та спільної роботи батьків і педагогів).

Здійснено дослідження стану сучасної організації психолого-педагогічного супроводу сімей, які виховують дітей з особливими потребами в Україні та за її межами; систематизовано актуальні потреби, особливості та труднощі відповідних родин. Представлено зміст психолого-педагогічного супроводу сімей, які виховують дітей з особливими освітніми потребами. Визначено психолого-педагогічні засади роботи з батьками дітей з особливими потребами. Проаналізовано особливості надання психолого-педагогічних консультацій зазначеній категорії населення.

**ЗАКОНОДАВЧО-НОРМАТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПСИХОЛОГО-
ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ РОДИН,
ДЕ ВИХОВУЮТЬСЯ ДІТИ З ООП**

В. Чорна

к.п.н., старший викладач кафедри початкової освіти

І. Яковенко

к.п.н., старший викладач кафедри дошкільної освіти і

соціальної роботи

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького

АНАЛІЗ БАЗОВИХ МІЖНАРОДНИХ ДОКУМЕНТІВ, ЩО ВИЗНАЧАЮТЬ ПРАВА ДІТЕЙ З ООП НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКІСНОЇ ОСВІТИ

Міжнародними правовими документами про соціальні, економічні, правові та освітні інтереси населення країни визнано право всіх людей на життя, свободу, гідність, сповідання релігії, працю, мирні збори, захист матеріальних і моральних інтересів людини.

З поміж ключових свобод і прав громадянина будь-якої держави визнано право дорослих і дітей на освіту. Дане положення стосується всього населення без винятку. Жодна дитина не може бути позбавлена цього права через фізичну чи розумову недостатність, стать чи приналежність до певної релігійної спільноти.

Можливості дитини отримати безкоштовну повну середню освіту закріплено в ряді важливих міжнародних документів і актів. Провідним документом, що гарантує права дитини на міжнародному рівні є Загальна декларація ООН про Права людини (1948 р.), а саме пункт про «рівність людей без винятку». Так, у статті 19 зазначеного документу звертається увага на недопустимість ображати чи принижувати гідність дитини і посягати на її права чи перешкоджати в отриманні освіти. Статтею 23 цього ж документу проголошено, що дитина маючи розумовий чи фізичний дефект, має такі ж права як і всі громадяни її країни. У пункті три статті 23 наголошено, що держава повинна забезпечити дитині з особливими потребами «ефективний доступу до послуг у галузі освіти». Стаття 28 визнає за дитиною право на освіту «на підставі рівних можливостей» і забезпечує «доступність

інформації і матеріалів у галузі освіти», що прямим чином вказує на необхідність реформування початкової школи відповідно до запитів дитини.

У Декларації прав дитини, що ухвалена Генеральною Асамблеєю ООН (1959 р.) можемо відмітити пункти щодо навчання і виховання дитини з особливими потребами. Міжнаціональний документ другим принципом наголошує про «найкраще забезпечення інтересів дитини». Тобто якщо брати педагогічну площину освіти адекватний добір методів і прийомів навчання відповідно до вікових, розумових чи фізичних спроможностей дитини до навчання. П'ятим принципом забезпечується «спеціальний режим» освіти і піклування про дитину «з огляду на її особливий стан».

Саламанська декларація, що була представлена на Всесвітній Конференції з світи осіб з особливими потребами (1994 р.) слугувала базисом для освітньої політики 92 держав, в тому числі і України. У пункті В «Фактори пов'язані зі школою» наголошується на доцільності введення в дію інклюзивних класів як в міській, так і сільській місцевості. В документі звертається увага на «ухвалення більш гнучких систем, здатних повністю враховувати різні потреби дітей». Для нас важливою є думка про важливість вчителя «надавати додаткову навчальну підтримку в контексті звичайного навчального плану» дитині з ООП. Дане положення також визнає необхідність, за потреби, втручання в освітній процес вузьких спеціалістів щодо корекції навчального і виховного процесу дитини в школі.

У пункті «Управління школою» звернено увагу на належну компетентність вчителя у даному питанні та відповідну підготовку до практичної діяльності. У пункті С «Набір і підготовка педагогічного персоналу» згадано про необхідну кваліфіковану підготовку щодо навчання дітей з ООП учителів молодших та середніх класів. Важливими в цьому положенні видаються крім уміння викладати навички і знання щодо виховання і навчання дітей з ООП.

Аналіз ключових міжнародних документів щодо прав дитини дає можливість стверджувати доцільність набуття вчителями інклюзивного класу

певних специфічних компетентностей щодо індивідуального розвитку дитини з ООП.

ТРАНСФОРМАЦІЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В УКРАЇНІ

Педагоги-практики та міжнародні експерти щодо питань інклюзивної освіти в Україні зазначають потужний крок держави уперед щодо створення інклюзивного освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами. Так, у 2015-2016 н. р. в інклюзивних класах навчалося 2720 дітей з ООП. Більшість осіб шкільного віку (32,6 тисяч) продовжували навчатися в інтернатах і спеціальних школах. За даними статистичних опитувань більше 50 тисяч дітей у 2015-2016 н. р. перебували поза межами якісної освіти та соціалізації. За даними звіту Л. Гриневич за 2017–2018 рр. дітей з ООП у загальноосвітніх навчальних закладах нараховано 7179 осіб, що майже у 2,6 разів більше порівняно з позаминулим навчальним роком.

У нормативних документах України головною метою інклюзивного навчання визнано реалізацію прав особи з особливими освітніми потребами на освіту, шляхом включення останньої в загальноосвітній процес. До категорії дітей з ООП зараховано осіб, котрі не досягли 18-річного віку і потребують спеціального супроводу (медичного, психологічного, корекційного та соціальної підтримки). Важливо підкреслити, що інклюзивна освіта – це не просто прихід дитини з ООП до школи, а створення відповідного освітнього середовища для навчальної діяльності та розвитку.

У законі України «Про освіту» та «Про позашкільну освіту» визначено, що «інклюзивне освітнє середовище – сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей».

Необхідними умовами інклюзивного освітнього простору І. Калініченко вважає визначення актуальних педагогічних підходів і методів навчання

дитини з ООП (відповідно нозологіям); адаптацію навчальних матеріалів до роботи з різнорівневим класом; зацікавлення учнів програмовим матеріалом з використання нестандартних форм і методів роботи; використання прийому залучення дитини з ООП до колективної діяльності, шляхом об'єднання у групи для виконання певних завдань. Розглядаючи інклюзивний простір навчальних закладів, дослідниця доходить висновку про необхідність надання дитині з ООП такого виду діяльності, де б вона могла досягти високих результатів. Такі дії спрямовані на отримання почуття гордості за свою працю і бажання піднятися на вищий рівень навчання. Науковець також торкається питання виховання дитини з ООП у загальноосвітніх навчальних закладах. Важливою умовою комунікативної діяльності дитини І. Калініченко вважає необхідність включення останньої до процесу навчання на загальних умовах, не відокремлюючи від інших. Така позиція допоможе дитині з ООП розвивати не лише комунікативні навички, а й здатність досягати мети, брати приклад з позитивної поведінки однолітків, не зосереджувати увагу на власній вадах чи недоліках, орієнтуватися на висхідний навчальний рух.

Важливим кроком політики України щодо створення інклюзивного освітнього середовища стало рішення Кабінету Міністрів України від 1 вересня 2017 року припинити набір вихованців до спеціальних шкіл та шкіл-інтернатів для дітей з затримкою психічного розвитку (далі – ЗПР). Діти із ЗПР зараховуються до загальноосвітніх навчальних закладів відповідно до положення про спеціальні класи для навчання дітей з ООП у загальноосвітніх навчальних закладах. До чинників, що забезпечують інклюзивне освітнє середовище навчання для дітей з ООП зараховано: однорідний контингент учнів, зменшення наповненості класів (груп), спеціальні навчальні плани, адаптовані підручники та спеціально підготовлені вчителі. Посада асистента у класах, де навчаються діти з ЗПР не передбачена законодавством. Звернемо увагу, що у постанові Кабінету Міністрів України від 26 жовтня 2016 р. № 753 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 23

квітня 2003 р. № 585 не йдеться про припинення діяльності закладів освіти для дітей з порушеннями зору, слуху, вадами опорно-рухового апарату, тяжкими інтелектуальними порушеннями. До керівників спеціальних навчальних закладів донесено інформацію про важливість перебування дитини з ООП в сім'ї. Особливо це стосується дітей, батьки яких проживають недалеко до зазначених навчальних закладів. Звернемо увагу, що у вище згаданій постанові у пунктах 3.5.8 та 3.9 зазначається, що вихованці спеціальних шкіл чи шкіл-інтернатів, які досягли стабільного покращення навчання чи відновлення здоров'я (опорно-руховий апарат, вади зору, слуху, тяжкі мовленнєві порушення) за бажанням батьків та висновком психолого-медико-педагогічної консультації можуть бути переведені до школи за місцем проживання.

Надзвичайно актуальним при створенні інклюзивного освітнього середовища у загальноосвітніх навчальних закладах є питання фахової компетентності педагогічних працівників. Адже у даний час у більшості загальноосвітніх навчальних закладах присутні діти з ООП як в спеціальному, інклюзивному або просто у складі учнів звичайного класу. Важливим для створення комфортного освітнього середовища є оновлення фахових знань педагогів щодо нозологій дітей з ООП, особливостей соціальної поведінки, функціонування пам'яті, мислення, уваги, перебігу мисленнєвих процесів, структури мовленнєвого висловлювання. Також актуальним постає наявність компетентної роботи педагога з батьками, що виховують дитину з ООП. Участь даної категорії батьків у житті класу та взаємодія з учителем для створення комфортних умов навчання і виховання дітей в інклюзивному класі дадуть змогу пришвидшити адаптацію дитини з ООП у середовище класу та скерує процес навчання по висхідній категорії.

Важливою умовою створення інклюзивного освітнього середовища також є постійне оновлення знань керівників загальноосвітніх та спеціальних навчальних закладів про інноваційні шляхи розвитку освіти, нові форми і методи роботи з дітьми з ООП. Особливо йдеться про забезпечення права на

освіту дітей з аутизмом чи аутичним спектром, інтелектуальними порушеннями.

ВИТЯГИ З БАЗОВИХ ДОКУМЕНТІВ, ЩО РЕГЛАМЕНТУЮТЬ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД БАТЬКІВ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬ ДІТЕЙ З ООП

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ

Стаття 53. Кожен має право на освіту.

Повна загальна середня освіта є обов'язковою.

Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам.

Громадяни мають право безоплатно здобути вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі.

Громадянам, які належать до національних меншин, відповідно до закону гарантується право на навчання рідною мовою чи на вивчення рідної мови у державних і комунальних навчальних закладах або через національні культурні товариства.

КОНВЕНЦІЯ ООН ПРО ПРАВА ДИТИНИ

Стаття 23.

1. Держави-сторони визнають, що неповноцінна в розумовому або фізичному відношенні дитина має вести повноцінне і достойне життя в умовах, які забезпечують її гідність, сприяють почуттю впевненості в собі і полегшують її активну участь у житті суспільства.

2. Держави-сторони визнають право неповноцінної дитини на особливе піклування, заохочують і забезпечують надання, за умови наявності ресурсів,

дитині, яка має на це право, та відповідальним за турботу про неї допомогу, щодо якої подано прохання і яка відповідає стану дитини та становищу її батьків або інших осіб, що забезпечують турботу про дитину.

3. На забезпечення особливих потреб неповноцінної дитини допомога згідно з пунктом 2 цієї статті надається, якщо можливо, безкоштовно з урахуванням фінансових ресурсів батьків або інших осіб, що здійснюють турботу про дитину, та має на меті забезпечення неповнолітній дитині ефективного доступу до послуг у галузі освіти, професійної підготовки, медичного обслуговування, відновлення здоров'я, підготовки до трудової діяльності та доступу до засобів відпочинку таким чином, який дає змогу найповнішого залучення дитини до соціального життя та досягнення розвитку, включаючи культурний і духовний.

4. Держави-сторони сприяють у дусі міжнародного співробітництва обміну відповідною інформацією в галузі профілактичної охорони здоров'я, медичного, психологічного та функціонального лікування неповноцінних дітей, включаючи розповсюдження інформації про методи реабілітації, загальноосвітньої і професійної підготовки, а також доступу до цієї інформації для того, щоб розширити свої можливості та знання, набути більшого досвіду в цій галузі. З огляду на це, особлива увага має приділятися потребам країн, що розвиваються.

ЗАКОН УКРАЇНИ ПРО ОХОРОНУ ДИТИНСТВА

Стаття 21. Дитина і праця

Порядок застосування праці дітей визначається законодавством України про працю.

Вік, з якого допускається прийняття дитини на роботу, становить 16 років. Діти, які досягли 15-річного віку, можуть бути прийнятими на роботу, що не завдає шкоди їх здоров'ю і навчанню, за згодою одного з батьків або особи, яка замінює батьків.

Для дітей, молодших 16-ти років, тривалість робочого часу обмежується відповідно до потреб їх розвитку та професійної підготовки. Час, витрачений дитиною за згодою власника або уповноваженого ним органу на професійну підготовку в межах встановленого законодавством робочого часу, зараховується як робочий час.

Забороняється залучення дітей до участі у важких роботах і роботах з шкідливими або небезпечними умовами праці, а також на підземних роботах та до праці понад встановлений законодавством скорочений робочий час.

Діти приймаються на роботу лише після попереднього медичного огляду за наявності письмового медичного висновку про відсутність протипоказань для участі у трудовій діяльності та в подальшому до досягнення 21 року щорічно підлягають обов'язковим профілактичним медичним оглядам.

Участь у трудовій діяльності дітей-інвалідів та дітей з вадами фізичного та розумового розвитку забезпечується шляхом створення відповідної мережі робочих місць.

З метою захисту своїх трудових прав діти, які працюють, можуть створювати професійні спілки або вступати до існуючих професійних спілок у порядку, встановленому законодавством України.

Державний контроль і нагляд за додержанням трудових прав дитини забезпечується в порядку, встановленому законодавством України.

Стаття 26. Захист прав дітей-інвалідів та дітей з вадами розумового або фізичного розвитку

Дискримінація дітей-інвалідів та дітей з вадами розумового або фізичного розвитку забороняється.

Держава сприяє створенню дітям-інвалідам та дітям з вадами розумового або фізичного розвитку необхідних умов, рівних з іншими громадянами можливостей для повноцінного життя та розвитку з урахуванням індивідуальних здібностей та інтересів, гарантує надання їм відповідної матеріальної допомоги, встановлення одному з батьків дитини-інваліда чи особі, яка його замінює, на підприємстві, в установі чи організації

незалежно від форм власності, за його згодою, скороченого робочого дня, надання додаткової оплачуваної відпустки терміном до 5-ти днів, відпустки без збереження заробітної плати та інших пільг, передбачених законодавством України.

Дітям-інвалідам та дітям з вадами розумового або фізичного розвитку надається безоплатна спеціалізована медична, дефектологічна і психологічна допомога та здійснюється безоплатне протезування у відповідних державних і комунальних закладах охорони здоров'я, надається можливість отримати базову, професійно-технічну та вищу освіту, в тому числі в домашніх умовах. Таким дітям гарантується безоплатне забезпечення засобами індивідуальної корекції.

З метою створення умов для безперешкодного доступу дітей-інвалідів та дітей з вадами фізичного розвитку до об'єктів соціальної інфраструктури планування та забудова населених пунктів, формування житлових районів, розробка проектних рішень, будівництво та реконструкція будинків, споруд та їх комплексів, об'єктів та засобів громадського транспорту повинні здійснюватися з дотриманням вимог Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні».

Діти-інваліди, які позбавлені батьківського піклування і проживають у державних або комунальних дитячих закладах, після досягнення повноліття забезпечуються житлом в порядку, встановленому статтею 33 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні».

Стаття 27. Заклади для дітей-інвалідів та дітей з вадами розумового або фізичного розвитку.

Для дітей-інвалідів та дітей з вадами розумового або фізичного розвитку, які не можуть навчатися в загальних навчальних закладах, створюються спеціальні загальноосвітні ніколи (школи-інтернати), загальноосвітні санаторні ніколи (школи-інтернати), будинки-інтернати для дітей-інвалідів, дошкільні та інші заклади, в яких вони утримуються за рахунок держави. Коли дітей направляють до таких закладів, останні мають

обиратися з урахуванням принципу їх максимальної територіальної наближеності до місця проживання батьків або осіб, що їх замінюють.

Кошти на фінансування будівництва та утримання закладів для дітей-інвалідів і дітей з вадами розумового або фізичного розвитку в Державному бюджеті України, бюджеті Автономної Республіки Крим та місцевих бюджетах виділяються окремою статтею.

ЗАКОН УКРАЇНИ ПРО ОСВІТУ

Стаття 37. Навчальні заклади для громадян, які потребують соціальної допомоги та реабілітації

1. Для дітей, які не мають необхідних умов для виховання і навчання в сім'ї, створюються загальноосвітні школи-інтернати.

2. Для дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків, створюються школи-інтернати, дитячі будинки, в тому числі сімейного типу, з повним державним утриманням.

3. Для дітей, які потребують тривалого лікування, створюються дошкільні навчальні заклади, загальноосвітні санаторні школи-інтернати, дитячі будинки. Навчальні заняття з такими дітьми проводяться також у лікарнях, санаторіях, вдома.

4. Для осіб, які мають вади у фізичному чи розумовому розвитку і не можуть навчатися в масових навчальних закладах, створюються спеціальні загальноосвітні школи-інтернати, школи, дитячі будинки, дошкільні та інші заклади освіти з утриманням за рахунок держави.

5. Для дітей і підлітків, які потребують особливих умов виховання, створюються загальноосвітні школи і професійно-технічні училища соціальної реабілітації.

ЗАКОН УКРАЇНИ ПРО ЗАГАЛЬНУ СЕРЕДНЮ ОСВІТУ

Стаття 9. Типи загальноосвітніх та інших навчальних закладів системи загальної середньої освіти

1. Відповідно до освітнього рівня, який забезпечується загальноосвітнім навчальним закладом (початкова загальна освіта, базова загальна середня освіта, повна загальна середня освіта), існують різні типи загальноосвітніх навчальних закладів I, II, III ступенів. Школи кожного з трьох ступенів можуть функціонувати разом або самостійно.

До загальноосвітніх навчальних закладів належать:

- середня загальноосвітня школа – загальноосвітній навчальний заклад I – III ступенів (I ступінь – початкова школа, II ступінь – основна школа, III ступінь – старша школа, як правило, з профільним спрямуванням навчання);

- спеціалізована школа (школа-інтернат) – загальноосвітній навчальний заклад I – III ступенів з поглибленим вивченням окремих предметів та курсів;

- гімназія – загальноосвітній навчальний заклад II–III ступенів з поглибленим вивченням окремих предметів відповідно до профілю;

- ліцей – загальноосвітній навчальний заклад III ступеня з профільним навчанням і допрофесійною підготовкою;

- колегіум – загальноосвітній навчальний заклад III ступеня філологічно-філософського та (або) культурно-естетичного профілів;

- загальноосвітня школа-інтернат – загальноосвітній навчальний заклад з частковим або повним утриманням за рахунок держави дітей, які потребують соціальної допомоги;

- спеціальна загальноосвітня школа (школа-інтернат) – загальноосвітній навчальний заклад для дітей, які потребують корекції) фізичного та (або) розумового розвитку;

- загальноосвітня санаторна школа (школа-інтернат) – загальноосвітній навчальний заклад I–III ступенів з відповідним профілем для дітей, які потребують тривалого лікування;

- школа соціальної реабілітації – загальноосвітній навчальний заклад для дітей, які потребують особливих умов виховання (створюється окремо для хлопців і дівчат);

- вечірня (змінна) школа – загальноосвітній навчальний заклад II–III ступенів для громадян, які не мають можливості навчатися у школах з денною формою навчання.

2. Інші навчальні заклади системи загальної середньої освіти:

- позашкільний навчально-виховний заклад – навчальний заклад для виховання дітей та задоволення їхніх потреб у додатковій освіті за інтересами (науковими, технічними, художньо-естетичними, спортивними тощо);

- міжшкільний навчально-виробничий комбінат – навчальний заклад для забезпечення потреб учнів загальноосвітніх навчальних закладів у профорієнтаційній, допрофесійній, професійній підготовці;

- професійно-технічний навчальний заклад - навчальний заклад для забезпечення потреб громадян у професійно-технічній і повній загальній середній освіті;

- вищий навчальний заклад I–II рівнів акредитації – навчальний заклад для задоволення потреб громадян за освітньо-кваліфікаційними рівнями молодшого спеціаліста і бакалавра з одночасним завершенням здобуття повної загальної середньої освіти.

3. Загальноосвітні навчальні заклади можуть створювати у своєму складі класи (групи) з вечірньою (заочною) формою навчання, класи (групи) з поглибленим вивченням окремих предметів.

Загальноосвітні навчальні заклади незалежно від підпорядкування і форм власності можуть мати у своєму складі інтернати з частковим або повним утриманням учнів (вихованців) за рахунок власника.

Загальноосвітні навчальні заклади можуть створювати навчально-виховні комплекси у складі навчальних закладів різних типів і рівнів акредитації для задоволення допрофесійних і професійних запитів громадян, а також навчально-виховні об'єднання з дошкільними та позашкільними навчальними закладами для задоволення освітніх і культурно-освітніх потреб.

4. Перелік спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів) визначається Міністерством освіти України за погодженням з Міністерством охорони здоров'я України.

5. Положення про загальноосвітні навчальні заклади затверджуються Кабінетом Міністрів України.

Загальноосвітній навчальний заклад на основі Положення про загальноосвітні навчальні заклади розробляє статут, який затверджується власником (для державних та комунальних загальноосвітніх навчальних закладів – відповідним органом управління освітою) та реєструється місцевим органом виконавчої влади або органом місцевого самоврядування.

Стаття 21. Соціальний захист учнів (вихованців)

1. Учням (вихованцям) загальноосвітніх навчальних закладів може подаватися додатково соціальна і матеріальна допомога за рахунок коштів центральних органів виконавчої влади та місцевих бюджетів, коштів юридичних і фізичних осіб України та громадян, які проживають за її межами, а також коштів фонду загальнообов'язкового навчання та за рахунок інших надходжень.

Учні (вихованці) загальноосвітніх навчальних закладів незалежно від підпорядкування, типів і форм власності мають право на пільговий проїзд міським та приміським пасажирським транспортом у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Учні (вихованці) загальноосвітніх навчальних закладів у сільській місцевості забезпечуються транспортом до місця навчання і додому безоплатно.

2. Діти з вадами слуху, зору, опорно-рухового апарату забезпечуються засобами індивідуальної корекції в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

3. Вихованці шкіл-інтернатів усіх типів з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, перебувають на повному державному утриманні. Діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, які

навчаються в інших загальноосвітніх навчальних закладах, забезпечуються харчуванням, одягом та іншими послугами у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Утримання вихованців, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, у спеціальних загальноосвітніх школах (школах-інтернатах) здійснюється за рахунок держави.

4. Діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, діти, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, працевлаштовуються або продовжують навчання згідно з одержаною освітою у порядку, встановленому законодавством України.

ПОСТАНОВИ КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах

від 15 серпня 2011 р. № 872

4. Керівник загальноосвітнього навчального закладу на підставі заяви батьків або законних представників дитини з особливими освітніми потребами, висновку психолого-медико-педагогічної консультації та за підтримки відповідного органу управління освітою організовує клас з інклюзивним навчанням, створює необхідну матеріально-технічну та навчально-методичну базу, здійснює добір відповідних педагогічних працівників тощо.

Для забезпечення ефективності навчально-виховного процесу у класі з інклюзивним навчанням кількість учнів з особливими освітніми потребами становить:

- 1–3 дитини із числа дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, затримкою психічного розвитку, зниженим зором чи слухом, легкими інтелектуальними порушеннями тощо;

- не більш як двоє дітей із числа дітей сліпих, глухих, з тяжкими порушеннями мовлення, у тому числі з дислексією, розладами спектра аутизму, іншими складними порушеннями розвитку (порушеннями слуху, зору, опорно-рухового апарату в поєднанні з інтелектуальними порушеннями чи затримкою психічного розвитку) або тих, що пересуваються на візках.

12. Відповідно до індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності на кожного учня з особливими освітніми потребами складається індивідуальна програма розвитку, яка забезпечує індивідуалізацію навчання, визначає конкретні навчальні стратегії та підходи.

В індивідуальній програмі розвитку зазначається загальна інформація про учня, наявний рівень знань і вмінь, динаміку розвитку, адаптацію навчального матеріалу, технічні пристосування, додаткові послуги (корекційно-розвиткові заняття), визначені на підставі висновку психолого-медико-педагогічної консультації.

Індивідуальна програма розвитку розробляється групою фахівців з обов'язковим залученням батьків учня або його законних представників, затверджується керівником загальноосвітнього навчального закладу і підписується батьками або законними представниками та переглядається двічі на рік (у разі потреби частіше) з метою її коригування.

14. Особистісно орієнтоване спрямування навчально-виховного процесу забезпечує асистент вчителя, який бере участь у розробленні та виконанні навчальних планів та програм, адаптує навчальні матеріали з урахуванням особливостей навчально-пізнавальної діяльності дітей з особливими освітніми потребами.

Освітні та соціальні потреби дітей із складними порушеннями розвитку під час їх перебування в загальноосвітньому навчальному закладі задовольняються соціальними працівниками, батьками або особами, уповноваженими ними.

**Про внесення змін до Порядку організації інклюзивного навчання у
загальноосвітніх навчальних закладах**

від 9 серпня 2017 р. № 588

4. Керівник загальноосвітнього навчального закладу на підставі заяви батьків або законних представників дитини з особливими освітніми потребами, висновку психолого-медико-педагогічної консультації та за підтримки відповідного органу управління освітою організовує клас з інклюзивним навчанням, створює необхідну матеріально-технічну та навчально-методичну базу, здійснює добір відповідних педагогічних працівників тощо.

5. Власник загальноосвітнього навчального закладу виділяє в установленому порядку кошти для забезпечення безперешкодного доступу до будівель та приміщень таких закладів дітей з особливими освітніми потребами, створення відповідної матеріально-технічної та методичної бази, забезпечує підвищення кваліфікації педагогічних працівників з питань надання освітніх послуг дітям з особливими освітніми потребами у класах з інклюзивним навчанням, сприяє провадженню інноваційної діяльності, здійснює заходи щодо придбання транспортних засобів для підвезення таких дітей до місця навчання та додому.

Власник та керівник загальноосвітнього навчального закладу несуть відповідальність за організацію, стан та якість інклюзивного навчання.

6. У загальноосвітніх навчальних закладах здійснюється психолого-педагогічне супроводження дітей з особливими освітніми потребами працівниками психологічної служби (практичними психологами, соціальними педагогами) таких закладів та відповідними педагогічними працівниками.

Діяльність працівників психологічної служби (практичних психологів, соціальних педагогів) координують центри практичної психології і соціальної роботи, міські (районні) методичні кабінети.

7. Зарахування дітей з особливими освітніми потребами до класів з інклюзивним навчанням здійснюється в установленому порядку відповідно до висновку психолого-медико-педагогічної консультації.

8. Для забезпечення ефективності навчально-виховного процесу у класі з інклюзивним навчанням кількість учнів з особливими освітніми потребами становить:

- одна – три дитини із числа дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, затримкою психічного розвитку, зниженим зором чи слухом, легкими інтелектуальними порушеннями тощо;

- не більш як двоє дітей із числа дітей сліпих, глухих, з тяжкими порушеннями мовлення, у тому числі з дислексією, розладами спектра аутизму, іншими складними порушеннями розвитку (порушеннями слуху, зору, опорно-рухового апарату в поєднанні з інтелектуальними порушеннями чи затримкою психічного розвитку) або тих, що пересуваються на візках.

10. Навчально-виховний процес у класах з інклюзивним навчанням здійснюється відповідно до робочого навчального плану загальноосвітнього навчального закладу, складеного на основі типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів.

Відповідно до особливостей інтелектуального розвитку учня може розроблятися індивідуальний навчальний план та індивідуальна навчальна програма.

12. Відповідно до індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності на кожного учня з особливими освітніми потребами складається індивідуальна програма розвитку за формою згідно з додатком, яка забезпечує індивідуалізацію навчання, визначає конкретні навчальні стратегії та підходи.

В індивідуальній програмі розвитку зазначається загальна інформація про учня, наявний рівень знань і вмінь, динаміку розвитку, адаптацію навчального матеріалу, технічні пристосування, додаткові послуги

(корекційно-розвиткові заняття), визначені на підставі висновку психолого-медико-педагогічної консультації.

Індивідуальна програма розвитку розробляється групою фахівців з обов'язковим залученням батьків учня або його законних представників, затверджується керівником загальноосвітнього навчального закладу і підписується батьками або законними представниками та переглядається двічі на рік (у разі потреби частіше) з метою її коригування.

15. Оцінювання навчальних досягнень дітей з особливими освітніми потребами здійснюється згідно з критеріями оцінювання навчальних досягнень учнів та обсягом матеріалу, визначеним навчальною програмою.

Система оцінювання навчальних досягнень дітей з особливими освітніми потребами повинна бути стимулюючою.

**ІНФОРМАЦІЯ ДЛЯ БАТЬКІВ ЩОДО ДІЯЛЬНОСТІ ІНКЛЮЗИВНО-
РЕСУРСНИХ ЦЕНТРІВ**

ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ ІНКЛЮЗИВНО-РЕСУРСНИХ ЦЕНТРІВ

Сьогодні в Україні набирає потужних обертів освітня реформа, невід'ємною частиною якої є інклюзивна освіта. І одним із досягнень на шляху розвитку інклюзії стало створення в Україні інклюзивно-ресурсних центрів, метою яких є допомога дітям з особливими освітніми потребами в отриманні якісної освіти. Фахівці ІРЦ працюють з урахуванням нових стандартів НУШ. Вони намагаються використовувати прогресивні і якісні методи у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.

Провідна роль у впровадженні інклюзивного освітнього середовища належить саме інклюзивно-ресурсним центрам, фахівці яких не тільки визначають дітей з особливими освітніми потребами та надають їм корекційну допомогу, а й виступають експертами з питань інклюзії, консультантами для педагогів навчальних закладів, медичних та соціальних установ, батьків дітей з особливими освітніми потребами.

Саме сюди батьки приводять своїх дітей для проведення комплексної оцінки та визначення освітніх потреб дитини. Фахівці нашої установи у висновку про КО надають закладу освіти фактично дорожню карту – орієнтир, як навчати дитину в інклюзивному класі або групі.

Кваліфіковану допомогу і підтримку дітям надають вчитель-логопед, практичний психолог, вчителя-дефектологи, вчитель-реабілітолог.

Психолого-педагогічна допомога має на меті корекцію пізнавальних процесів, порушень мовленнєвої, емоційно-вольової сфери та соціалізацію дітей з ООП.

Велике значення в реалізації ідей Нової Української Школи та у впровадженні інклюзивного освітнього середовища, належить родині, де виховується дитина з особливими освітніми потребами. Для дитини саме

сім'я є тим осередком, де вона завжди отримує підтримку та допомогу з боку батьків та близьких.

Інклюзивно–ресурсний центр постійно проводить роз'яснювальну роботу серед педагогів міста щодо стандартів нової української школи, впровадження інклюзивної освіти. Представники вісімнадцяти областей України відвідали Мелітопольський інклюзивно–ресурсний центр, на базі якого було організовано семінари та тренінги «Інклюзивна освіта – крок у майбутнє».

Як пройти КО та отримати висновок? Чи потрібні корекційні заняття моїй дитині?

В Україні запустили портал інклюзивної освіти, з допомогою якого батьки можуть подати заяву до інклюзивно-ресурсного центру в режимі онлайн. Ця система покликана спростити зв'язок між батьками та інклюзивно-ресурсними центрами.

Отже, за допомогою порталу батьки можуть:

- подати заяву до інклюзивно-ресурсного центру онлайн;
- отримати запрошення на проходження комплексного оцінювання (визначитися з адресою, датою та часом);
- зберігати заяву та висновок в електронному вигляді;
- контролювати проведення занять з дитиною.

Для проведення оцінки батьки мають надати до ІРЦ такі

документи:

- документ, що посвідчує особу батьків (одного з батьків) або законних представників дитини;
- свідоцтво про народження дитини;
- індивідуальну програму реабілітації дитини з інвалідністю (якщо дитині встановлено інвалідність);
- форму первинної облікової документації №112/0 «Історія розвитку дитини», яка затверджена МОЗ України;
- у разі потреби – довідку від психіатра.

Що таке інклюзивна група або інклюзивний клас та особливості навчання та виховання в інклюзивних класах/групах?

Я подала заяву в школу на інклюзивне навчання, а директор не приймає. Що мені робити?

Хочу наголосити, що інклюзивне навчання - це не форма здобуття лише загальної середньої освіти, – це система освітніх послуг від дошкілля до вищої освіти, які гарантує держава та яка базується на принципах недискримінації, врахування особливостей розвитку людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників *(згідно статті 1 Закону України «Про освіту»)*.

Заява для зарахування дитини до закладу освіти надається відповідно до «Порядку зарахування, відрахування та переведення учнів до державних та комунальних закладів освіти для здобуття повної загальної середньої освіти» *(згідно наказу МОН 16.04.2018 № 367)*.

Якщо адміністрація навчального закладу не приймає заяву, тоді батькам потрібно звернутись із копією заяви до органів управління освітою, де їм зобов'язані запропонувати варіанти вирішення проблеми (наприклад, сприяти організації інклюзії в цій установі або ж запропонувати іншу, яка наближена до місця проживання дитини) згідно чинного законодавства.

Який порядок зарахування дітей до інклюзивних та спеціальних класів/груп?

По-перше, батьки мають звернутися до ІРЦ, принаймні за півроку, до початку навчального року з метою проходження комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку своєї дитини для отримання висновку про КО, в якому буде визначено та рекомендовано освітню програму для дитини з конкретними рекомендаціями для педагогічних працівників та батьків.

По-друге, батькам, з висновком ІРЦ, потрібно звернутися до управління освіти з метою уточнення мережі інклюзивних, спеціальних (компенсуючих) груп/класів для здобуття освіти дитиною згідно висновку про КО.

По-третє, звернутися безпосередньо до керівника обраного навчального закладу.

ІРЦ проводить комплексну оцінку дитини за місцем навчання чи проживання? Як бути з корекційними заняттями? Вони проводяться в центрі чи за місцем навчання або проживання?

Відповідно до пункту 7 Положення про інклюзивно–ресурсний центр, фахівці центру надають послуги дітям з особливими освітніми потребами, які проживають (навчаються) у відповідній об'єднаній територіальній громаді (районі), місті (районі міста), за умови подання відповідних документів: заява, згода батьків. У разі відсутності інклюзивно-ресурсного центру за місцем проживання (навчання) дитини, батьки або законні представники дитини мають право звернутися до найближчого ІРЦ.

У 1 класі буде навчатися дитина з порушеннями слуху. Чи буде цей клас вважатися інклюзивним? Чи має бути асистент вчителя та асистент дитини? Якою має бути наповнюваність класу? Чи впливатиме це на поділ класу на підгрупи?

Так, це буде клас з інклюзивним навчанням або інклюзивний клас, оскільки в ньому вчиться дитини з особливими освітніми потребами. Наявність асистента дитини визначається фахівцями ІРЦ під час КО та на основі виявлених потреб дитини. В цьому випадку потрібен асистент вчителя, який має адаптувати навчальний матеріал, згідно з особливостями та потребами дитини. Особливості або інші вимоги щодо наповнюваності інклюзивного класу нормативно не закріплені. Тобто наповнюваність – така сама, як і у звичайному класі. Поділ класу на підгрупи для вивчення окремих предметів регламентує наказ МОН від 20.02.2002 №128 та не містить певних особливостей поділу інклюзивних класів під час навчального процесу.

Якщо в класі два учня з інвалідністю, чи мають вони право на індивідуальне навчання?

Дитина може мати особливі освітні потреби, але, при цьому, не мати інвалідності. Інвалідність встановлюється лікарями в медичних установах.

Особливі освітні потреби дитини визначені у висновку ІРЦ про комплексну психолого-педагогічну оцінку. Відповідно до «Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» (постанова КМУ від 15 серпня 2011 р. № 872), в одному інклюзивному класі можуть навчатися:

- не більше 3 дітей з особливими освітніми потребами із числа дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, затримкою психічного розвитку, зниженим зором чи слухом, легкими інтелектуальними порушеннями тощо;

- не більше 2 дітей з особливими освітніми потребами дітей сліпих, глухих, з тяжкими порушеннями мовлення, у тому числі з дислексією, розладами спектра аутизму, іншими складними порушеннями розвитку (порушеннями слуху, зору, опорно-рухового апарату в поєднанні з інтелектуальними порушеннями чи затримкою психічного розвитку) або тих, що пересуваються на візках.

Тому навчання двох дітей з особливими освітніми потребами в одному класі повністю обґрунтоване, але у такому класі, залежно від типів порушень у дітей, складніше створити умови для здійснення повноцінного навчального процесу. Доцільно комплектувати класи дітьми із однорідними порушеннями (схожими за методами адаптації та корекції).

Що стосується оформлення дитини на індивідуальну форму навчання. Форму здобуття загальної середньої освіти обирають батьки, організація такої форми навчання здійснюється на підставі заяви батьків.

Найчастіше батьки нормотипових дітей ще не звикли, що поруч з їхніми дітьми будуть навчатися діти з особливими потребами, тому у них виникають наступні питання: чи правомірна присутність на уроці асистента дитини та асистент вчителя? Чи не заважатиме це вчителю проводити урок з основним колективом учнів класу?

Присутність асистента дитини або асистента вчителя на уроці викликана потребою дитини з ООП у підтримці таких асистентів під час проведення уроків. Функції асистентів (дитини та вчителя) мають бути

завбачливими та організованими таким чином, щоб не заважати іншим учасникам освітнього процесу. У будь-якому разі спочатку учні звертатимуть увагу на дорослого в класі (асистента дитини та вчителя), але поступово звикнуть до їхньої присутності на уроках. Робота асистента педагога спрямована не тільки на дітей з особливими освітніми потребами, а на всіх дітей в класі або в групі.

Не обмежуйте свою дитину в спілкуванні з однолітками. Частіше звертайтеся за порадами до фахівців. Звертайтеся за допомогою до родин, які виховують дітей з ООП, передавайте свій досвід та переймайте досвід інших.

Пам'ятайте, що дитина подорослішає, їй доведеться жити самостійно, готуйте її до самостійного життя, говоріть з нею про її майбутнє.

Таким чином, впровадження інклюзивної освіти в Україні та в місті Мелітополі, де вперше в Запорізькій області відкрито інклюзивно – ресурсний центр, набирає потужних обертів з метою надання можливостей кожній дитині отримати якісну освіту від дошкільної ланки до рівня професійного навчання.

Інклюзивно–ресурсний центр, як установа, є головним популяризатором в процесі впровадження інклюзивного освітнього середовища. Команда фахівців інклюзивно–ресурсного центру забезпечує дітей з особливими освітніми потребами корекційними послугами, проводить проосвітницьку та консультативну роботу серед населення з питань інклюзії, здійснює моніторинг щодо впровадження інклюзивного навчання в навчальних закладах, організовує супровід сімей, які виховують дітей з особливими освітніми потребами.

ЧИ ПОТРІБНА ДИТИНІ В РАНЬОМУ ВІСІ ДОПОМОГА ЛОГОПЕДА? КОЛИ ДИТИНІ ПОТРІБЕН ЛОГОПЕД?

Кожна мама з нетерпінням чекає моменту, коли її маля нарешті скаже своє перше усвідомлене слово. Нехай це будуть традиційні «мама», «тато», «дай», але обов'язково чітко та зі змістом. У рік дитина вже готова до засвоєння азів рідної мови. Однак це зовсім не означає, що крихітка відразу почне говорити довжелезними фразами і використовувати в мовленні складні слова, наприклад «акваріум». Шлях до усвідомленого фразового мовлення зі складними словами досить довгий і тривалий.

Розвиток мовлення у дитини починається вже з першим криком при її народженні. Від народження до першого року закладається основа мовленнєвої функціональної системи. У подальшому вона проходить певні етапи свого розвитку.

До того, як малюк виголосить своє перше слово, його мова повинна пройти стадії гуління і белькотіння. Дуже важливу роль відіграє розуміння мови оточуючих, адже крихітка починає розуміти звернену до неї мову набагато раніше, ніж заговорить самостійно. Відсутність гуління та розуміння мови інших людей – це дуже тривожні сигнали. Цілком можливо, що незабаром Вам будуть потрібні заняття дитини з логопедом або дефектологом.

Часом діти народжуються з діагнозами, які припускають затримку розвитку мови. І в цих випадках з дітьми необхідно займатися ретельно з самого народження, не чекаючи, коли дефекти розвитку мови у дітей дадуть про себе знати.

Розглянемо випадки, коли дитині потрібен логопед з **раннього віку (до трьох років):**

- Якщо малюкові поставлений діагноз (наприклад, ДЦП), при якому тонус м'язів артикуляційних органів , язика, губ, щічок) порушений (так само, як і інших м'язів скелета) і переміщення в просторі обмежене;
- Якщо у дитини діагноз, внаслідок якого імовірна затримка психічного розвитку або розумова відсталість (наприклад, при генетичних порушеннях);
- Якщо спілкування малечі в ранньому віці з дорослими є обмеженим;
- Якщо у дитини є порушення зору, слуху;
- Якщо дільничний лікар настійно рекомендує підрізання під'язикової вуздечки;
- якщо мама з татом (або один з них) мають виражений спадковий фактор.

При нормальному мовленнєвому розвитку перші слова у дітей з'являються ще до року, у 2 роки діти вже добре розуміють мовлення, а також починають вживати прості фрази з 2–3 слів. Однак у сучасних дітей часто зустрічаються різні форми затримки в розвитку мовлення, більшість з яких можуть загрожувати дитині серйозними ускладненнями.

Хочу звернути вашу увагу, якщо до трьох років дитина не почала розмовляти, у неї можуть виявитись **важкі порушення мовлення**, при яких мовлення дітей не розвивається взагалі, або розвивається дуже повільно, що може спричинити затримку психічних процесів.

Тому у такому випадку обов'язково покажіть дитину неврологу або психоневрологу.

А зараз розглянемо причини, за якими необхідні заняття з логопедом для дітей дошкільного віку, починаючи з трьох років:

- якщо мову дитини можуть зрозуміти лише батьки та люди, які добре знають її, тому що мова нерозбірлива;
- якщо багато звуків у мовленні дитини звучать м'яко, наче дитина ще маленька, або навпаки дуже твердо, немов дитина говорить з акцентом.

Але крім неправильної вимови звуків Вашої дитини зверніть обов'язково увагу ще й на такі особливості мовленнєвої системи:

- якщо у віці 3–4 років дитина не розрізняє в словах складів, спотворює до невпізнання слова, скорочує слова, пропускаючи деякі приголосні, склади або закінчення, не може вимовити слово цілком, вимовляє одне і те ж слово по-різному;

- якщо до 5 років у дитини не сформувалося зв'язне мовлення. Вона відчуває труднощі, складаючи розповідь по картинці, не здатна встановити послідовність дій, використовує занадто короткі речення.

Необхідно у цих випадках обов'язково, звернутися за консультацією до логопеда!

Тобто, якщо до 5–6 років є порушення загальної структури мови. При нормальному мовленнєвому розвитку у трирічної дитини зникає загальна пом'якшеність мовлення. У чотири роки дитина здатна підтримати розмову, висловити думку простими поширеними реченнями, а також складними реченнями. У п'ять років дитина вже здатна виділити у слові перший і останній звуки, підібрати слова з потрібним звуком, інтонаційно виділити вказаний звук у слові. У шість років дитина повинна правильно та чітко промовляти усі звуки рідної мови. Діти цього віку здатні визначити кількість звуків у слові, їх порядок, місце звука у слові, поділити слово на склади, виділити наголошений склад, користуватися схемою звукового аналізу слів.

Хочу звернути Вашу увагу на те, що в наш час кожна друга дитина на тому чи іншому етапі розвитку мовлення потребує допомоги логопеда.

У більшості випадків після 5–ти років дитина сама, без спеціальних логопедичних занять, вже не зможе навчитись правильно вимовляти звуки.

В майбутньому, швидше за все, у неї буде зберігатись дефектна вимова тих звуків, які вона зараз не вимовляє. Необхідно у цих випадках обов'язково звернутися за корекцією до логопеда!

Справа в тому, що неправильна звуковимова може призвести до таких ускладнень як порушення читання (дислексія) та письма (дизграфія). При

порушеній звуковимови дитина пише звуки так, як вимовляє. Якщо логопед поставив звуки дитині незадовго до вступу у школу, то ще деякий час дитина може писати їх так, як вимовляла до цього. Також дефекти звуковимови заважають дитині повноцінно оволодіти грамотою: дитині може бути важко визначати кількість та порядок складів і звуків у словах.

Корекція порушень читання та письма займає багато часу та вимагає великих зусиль, тому бажано ще в дошкільному віці попередити появу цих логопедичних дефектів. Для того, щоб це зробити, зверніться за консультацією до логопеда. Пам'ятайте! Провести профілактику мовленнєвих порушень набагато простіше, ніж виправляти вже сформовані мовленнєві недоліки.

Чим може допомогти логопед?

Часом при оцінюванні мовленнєвого розвитку дитини батьки звертають увагу лише на те, чи правильно малюк вимовляє звуки. Якщо, на їх думку, справи йдуть більш-менш добре, вони сумніваються, чи потрібен дитині логопед.

Але батькам важливо розуміти, що логопед працює не тільки над дефектами вимови. Він допомагає розширити словниковий запас, вчить складати розповідь, правильно оформляти висловлювання з точки зору граматики.

Крім цього, логопед здатний підготувати дитину до освоєння грамоти, якщо у неї є які-небудь проблеми з вимовою, а також до подальшого більш вдалого навчання в школі.

Лише логопед може проаналізувати ситуацію кваліфіковано, дати вам детальну консультацію і вказати на необхідність відвідування спеціальних занять.

Якщо ви виявили серйозні проблеми з мовленням у своєї дитини, будьте готові, адже від Вас знадобиться багато сил і часу. Крім занять з логопедом для дітей вкрай важливо займатися і з батьками. Подавайте своїй дитині гарний приклад. Постійно розмовляйте з малюком, коментуючи все,

що робите, описуючи свої дії, почуття, емоції. Читайте дитині казки, оповідання, разом вчить вірші. Тоді результат не змусить себе довго чекати.

Мова дитини розвивається під впливом мови дорослих і значною мірою залежить від достатньої мовної практики, нормального соціального і мовного оточення, від виховання і навчання, які починаються з перших днів її життя.

Поради логопеда батькам

- Стимулюйте будь-які прояви мовленнєвої активності дитини, радійте кожному вимовленому звуку.

- Розмовляйте зі своєю дитиною під час всіх видів діяльності, таких як: приготування їжі, прибирання, одягання-роздягання, гра, прогулянка та інше. Говоріть про те, що Ви бачите, що робить дитина, що роблять інші люди і що бачить Ваша дитина.

- Говоріть, використовуючи правильно побудовані фрази, речення. Ваше речення повинне бути на 1–2 слова довше, ніж у дитини. Якщо Ваша дитина поки що висловлюється тільки однослівними реченнями, то Ваша фраза повинна складатися з 2-х слів.

- Використовуйте різні дидактичні ігри (складання цілого з частин – розрізні картинки, пазли, іграшки-Збирайки, кубики з картинками, іграшки-вкладиші).

- Грайте з пальчиками, адже на руках знаходиться безліч нервових закінчень, стимулюючи які, ми активізуємо мовну моторну зону в корі головного мозку. Дітям дуже подобаються такі забави: «Цей пальчик – бабуся, цей пальчик – дідусь, цей пальчик татко, цей пальчик – ненька, цей пальчик я – ось і вся моя сім'я!»

- Задавайте дитині відкриті питання. Це стимулюватиме Вашу дитину використовувати декілька слів для відповіді. Наприклад, говоріть «Що він робить?» замість «Він грає?» Витримуйте паузу, щоб у дитини була можливість говорити і відповідати на питання.

- Слухайте звуки і шуми. Запитайте «Що це?» Це може бути гавкіт собаки, шум вітру, мотор літака і т.д.

- Розкажіть коротку розповідь, історію. Потім допоможіть дитині розказати цю ж історію Вам або кому-небудь ще.

- Якщо ваша дитина вживає всього лише декілька слів у мові, допомагайте їй збагатити свою мову новими словами. Виберіть 5–6 слів (частини тіла, іграшки, продукти) і назвіть їх дитині. Дайте їй можливість повторити ці слова. Не чекайте, що дитина вимовить їх відмінно. Надихніть дитину і продовжуйте їх заучувати. Після того, як дитина вимовила ці слова, введіть ще 5–6 нових слів. Продовжуйте додавати слова до тих пір, поки дитина не визнає більшість предметів навколишнього світу.

- Якщо дитина називає тільки одне слово, почніть учти її коротким фразам. Використовуйте слова, які Ваша дитина знає. Додайте колір, розмір, дію. Наприклад, якщо дитина говорить «м'яч», послідовно навчіть її говорити «великий м'яч», «зелений м'яч», «круглий м'яч» і т.д.

Робота з дитиною повинна активізувати мовне наслідування, формувати елементи зв'язного мовлення, розвивати пам'ять і увагу.

О. Трикін

Вчитель-дефектолог КУ «ІРЦ» ММР ЗО

ДИТИНА З ООП: ПОРУШЕННЯ СЛУХУ

Порушення слуху виникають внаслідок багатьох причин: це спадковість, ускладнення після хвороб (таких як грип, ангіна, скарлатина, кір), після передозування деяких лікарських препаратів, зокрема, антибіотиків, наприклад, стрептоміцину, якій дуже часто негативно впливає на слуховий нерв; це можуть бути причини травматичного характеру, патологія внутрішньоутробного розвитку дитини, хвороби матері під час вагітності.

Слід зазначити, що порушення слуху можуть бути різного ступеню: від незначної втрати слуху на одно або обидва вуха, що, помітно не впливає на якість життя людини, і до важких порушень, коли втрата слуху значна, людина змушена постійно користуватися слуховими апаратами або

проводиться операція кохлеарної імплантації, без чого людина не може повноцінно отримувати звукову інформацію, спілкуватися з оточуючими.

Туговухість IV ступеню – це, практично, тотальна глухота, коли користування слуховими апаратами недоцільне, людина практично не чує, не розпізнає мовлення оточуючих, не орієнтується в звуковій інформації.

Якщо ви помічаєте, що немовля не реагує, як вам здається, на звукові подразники зовні: такі як сплеск у долоні, звуки іграшок (коли дитина перебуває в стані спокою та не бачить де, чим та ким утворюється звук); коли в більш старшому віці ви помічаєте, що дитина прислухається до вашого мовлення, до звуків навколишнього середовища, багаторазово перепитує, відстає в мовленнєвому розвитку, то треба терміново звернутися до лікаря – сурдолога з метою перевірки стану слуху дитини. Результатом такого діагностування є аудіограма. Аудіограма робиться на кожне вухо окремо.

Жест для глухої дитини – як слово для чуючої

Залежно від стану слуху дитини обирається стратегія подальшої реабілітації: в медичному, соціальному освітньому аспектах.

Медичний аспект включає в себе такі моменти: спостереження та перебування на обліку у лікаря – сурдолога та лікаря – оториноларинголога за місцем проживання, проведення регулярних обстежень щодо лікування органу слуху, супутніх захворювань, підбору та налагодженню слухового апарату; коли це доцільно та необхідно – обговорення можливості, за наявності відповідних показників, проведення, так званої, кохлеарної імплантації.

Соціальний аспект, перш за все, це своєчасне оформлення інвалідності, визначення індивідуальної програми реабілітації, отримання відповідних пільг стосовно багатьох сфер життя. Раджу всім батькам, котрі мають дитину з порушеннями слуху, вступити до Українського товариства глухих. Це громадська організація, яка опікується проблемами осіб з порушеннями слуху в різних сферах життя.

Ще один з найважливіших напрямків, на який вкрай важливо звернути увагу батьків дитини з порушеннями слуху – це вирішення освітніх проблем вашої дитини, визначення оптимальних шляхів навчання, виховання, отримання професійної освіти.

Саме ці питання вам допоможуть вирішити фахівці інклюзивно – ресурсного центру, а в подальшому, сурдопедагоги, сурдоперекладачі, соціальні педагоги та соціальні служби тих закладів, де ваша дитини навчатиметься. Від того, коли (а чим раніше – тим краще) дитині буде встановлено ступень порушення слуху, коли дитина отримає відповідне лікування та навчання, залежить подальша соціалізація, якість суспільного життя та доля вашої дитини.

У теперішній час, найбільш обґрунтованою та прогресивною методикою навчання дітей з порушеннями слуху є, так званий, білінгвальний метод навчання глухих, тобто метод двомовності, використання паралельно двох мов при навчанні таких дітей: одна з яких – словесна (національна мова держави), а інша – національна жестова мова. В нашій країні це – державна українська мова (словесна) й українська жестова мова. При такому підході дитина з важкими порушеннями слуху паралельно засвоює дві мови: словесну та візуальну (якою є жестова мова за способом відтворення та передавання інформації).

Дитина дошкільного віку потрапляє в дитячий дошкільний заклад: або в спецгрупу або в інклюзивну групу, де фахівці – сурдопедагоги навчатимуть дитину дактильному мовленню (це пальцева абетка глухих), паралельно вивчатимуться літери словесної рідної мови, дитина співвідноситиме літеру з її дактильним (пальцевим) зображенням, пізніше, під час вже сурдологопедичної роботи, дитина починає вимовляти усно голосом літери українського алфавіту, показує літери дактильно, складає літери в склади, прості слова, фрази. Таким чином відбувається процес навчання дитини мовленнєвим засобам, грамоті, письму. Під час такої роботи відбувається розвиток та збагачення словникового запасу дитини. Глуха дитина показує

дактильно предмети, які бачить на малюнку, під контролем та за допомогою сурдопедагога намагається сказати голосом та показує ці предмети жестами, тобто процес відбувається за такою схемою: зображення – дактильна форма – словесна форма – жестова форма.

В цьому полягає суть білінгвального методу навчання дітей з порушеннями слуху. Залежно від ступеню порушення слуху, часу втрати слуху, початку корекційно – розв'язкової роботи із сурдопедагогом, провідним комунікативним засобом при білінгвальному навчанні, у слабчочуючих та пізнооглухлих, як правило, виступає словесне мовлення, а у глухих, зрозуміло, міміко – жестове мовлення. Деякі батьки дітей з порушеннями слуху, не розібравшись досконало в проблемі, категорично відмовляються від дактильної та міміко – жестової форм мовлення. А дарма! Адже найбільш соціалізованою, пристосованою для суспільного життя, повноцінною особистістю може бути лише та людина з порушеннями слуху, яка вільно володіє всіма комунікативними засобами та використовує їх, залежно від ситуації. Цими комунікативними засобами, якими користуються досвідчені глухі та слабчочуючі люди, є словесне мовлення, міміко–жестове, дактильне, зчитування інформації з губ та обличчя співрозмовника. Зверніть на це увагу.

О. Трикін

Вчитель-дефектолог КУ «ІРЦ» ММР ЗО

НЕВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ КОМУНІКАЦІЇ ГЛУХИХ: ДАКТИЛОЛОГІЯ, МІМІКО – ЖЕСТОВЕ МОВЛЕННЯ, ЧИТАННЯ З ГУБ

Батькам нечуючої дитини оволодіти візуальними засобами жестового спілкування глухих можна самостійно, закріплюючи свої знання в практичному спілкуванні з дитиною та іншими носіями жестової мови. В інтернеті існує багато сайтів, на яких пропонуються відеоматеріали для самостійного опанування основ жестової мови, наприклад: <https://www.youtube.com/watch?v=iscuxyOjIk0>.

Запорукою успіху у вивченні жестової лексики є мотивація та цілеспрямованість людини. Особливо раджу оволодіти жестовою комунікацією батькам, близьким родичам нечуючої дитини. Це на перший погляд здається дуже важким завданням, але від вас ніхто не вимагає оволодіти жестовою мовою на професійному рівні, адже для повноцінного побутового спілкування досить знати зовсім небагато жестів. Уявіть собі яке це щастя та задоволення для дитини, з якою в сім'ї рідні розмовляють доступною та зрозумілою для неї мовою! Нехай це буде для вас головною мотивацією щодо вивчення жестової мови!

Починати треба з вивчення дактилології – пальцевої абетки глухих, адже більшість жестів мають початкову конфігурацію певної літери дактилології: наприклад, конфігурацією долоні у формі літери «В» утворюються жестові поняття «МАМА»: «ТАТО». Рух в слові «МАМА» біля обличчя горизонтально, а в слові «ТАТО» вертикально...

За допомогою конфігурації долоні у формі літери «У» відтворюються наступні жестові позначення: «КУДИ», «РОЗВИТОК», «ТЕЛЕФОН», «У МЕНЕ».

Поступово можна приступати до вивчення жестової лексики за тематичним принципом («Сім'я», «Місто», «Транспорт», «Посуд», «Меблі», «Продукти харчування» тощо): починати треба з простого, поступово ускладнюючи завдання. Процес вивчення жестового спілкування подібний до процесу вивчення іноземної мови. Тому треба слова – жести обов'язково закріплювати на практиці в спілкуванні з нечуючими людьми. До речі, глухі люди з великою вдячністю та зацікавленістю ставляться до чуючих людей, які відкриті для спілкування з ними, вони завжди готові вас підтримати та допомогти вам у вивченні жестової мови.

ЩО ТАКЕ АУТИЗМ? ДОПОМОГА ДІТЯМ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ

Аутизм – це спектральний розлад розвитку дитини, який характеризується порушеннями соціальної взаємодії, вербальної та невербальної комунікації, повторюваною поведінкою; існують складнощі у взаємодії із зовнішнім світом, з цього приводу виникають порушення соціалізації. Рівень розвитку пізнавальних процесів при розладах аутистичного спектру виявляється в різних комбінаціях і може бути різного ступеню тяжкості. Далі з'ясуємо:

Чим дитина з розладами аутистичного спектру відрізняється від інших дітей?

Як правило, розлади аутистичного спектру важко діагностувати до 1,5–2 років, все залежить від інтенсивності проявлення симптоматики.

У цьому віці дитина відстає у розвитку загальної моторики, у розвитку предметно-маніпулятивної діяльності, в мовленнєвому розвитку, виникають складнощі з виконанням елементарних інструкцій дорослого, наприклад: «Дай іграшку, ...». Дитина не відгукується на своє ім'я, починають проявлятися ознаки аутоагресії.

Більшість батьків втрачає час щодо обстеження дитини та встановлення правильного діагнозу. Не гайте його! Придивитись до своєї дитини: коли дитина не дивиться вам в очі, коли відмовляється від обійм, безсвідомо рухає ручками (як метелик), не відгукується на ваш поклик, – тоді батькам необхідно замислитись та прийняти правильне рішення. Зверніться до фахівців. Чим раніше ваша дитина отримає допомогу фахівців, тим скоріше з'являться позитивні результати в її розвитку.

Батьків часто турбує питання:

Як часто зустрічаються аутистичні розлади у дітей?

Частота аутистичних розладів збільшилась. Раніше на 100 дітей був один випадок, а зараз один випадок на 68 дітей. Завдяки DSM-5 (нозологічна система), яка з'явилась у 2013 році змінилось діагностичне обстеження. Для цього обстеження необхідно звернутись до фахівців в ІРЦ, де ви отримаєте пояснення та відповіді на свої питання.

Під час діагностування дитини фахівцями ІРЦ: практичним психологом, вчителем-логопедом, вчителем-дефектологом, вчителем-реабілітологом, буде проведено комплексну оцінку розвитку дитини та визначено напрямки психолого-педагогічної допомоги вашій дитині.

Шановні Батьки, не залишайте з цією проблемою наодинці

Що таке розлад аутистичного спектру у ранньому віці дитини?

Це особливість психічного розвитку, якій характерні стійкі і своєрідні порушення комунікативної поведінки, емоційного контакту дитини з навколишнім світом та вміння правильно реагувати на зовнішні ситуації. Основна ознака розладу аутистичного спектру це неконтактність дитини, виявляється зазвичай рано, вже на першому році життя, але особливо чітко у віці від 2–3 років в період першої вікової кризи.

У батьків виникає питання: як розпізнати, що у дитини є розлади аутистичного спектру?

Ознаками розладу аутистичного спектру у ранньому віці можуть бути:

- порушення сну;
- дитяча нервовість;
- порушення харчової поведінки;
- бідність мімічних реакцій;
- порушення соціальної взаємодії;
- нездатність адекватно використовувати погляд очі в очі;
- відставання чи повна відсутність мовлення;
- стереотипні та повторюванні механічні рухи.

Слід зауважити, що ігрова діяльність дитини з розладами аутистичного спектру має своєрідний характер. Зазвичай дитина грає сама, переважно

використовуючи предмети побутового вжитку. З однолітками не грає, перевтілюється в інші образи за своєю фантазією.

Шановні батьки, якщо Ви виявили деякі прояви розладів аутистичного спектру у своєї дитини, не впадайте у відчай, а зверніться до лікарів: педіатра, невролога, психіатра та фахівців інклюзивно-ресурсного центру.

Така дитина може відвідувати дитячі заклади для дітей з особливими освітніми потребами.

Сподіваюся, що вам буде цікаво:

– як організувати корекційно-розвивальне заняття з дитиною, яка має розлади аутистичного спектру? Розлади аутистичного спектру дуже неоднорідні й діти із такими особливостями – різні. Тож і підходи до них важко уніфікувати: їх треба шукати. Зверніться до інклюзивно-ресурсного центру за консультацією та допомогою, де вашій дитині буде надана допомога та проведена корекційно-розвиткова робота. Під час занять фахівці інклюзивно-ресурсного центру: практичний психолог, вчитель-логопед, вчитель-дефектолог, вчитель-реабілітолог відшукають важливі для дитини стимули та використають їх для мотивації дитини до спілкування, засвоєння навчальних навичок тощо. Спочатку використовують часті зміни видів діяльності та короткі заняття, поступово подовжуючи їх, встановлюють довіру дитини до вас, щоб вона була спокійною та впевненою. Орієнтовна тривалість ефективного індивідуального заняття – до 20 хвилин. Заняття мають бути цікавими, динамічними та спрямованими щодо корекції певного пріоритетного напрямку в розвитку дитини.

ДОПОМОГА ДІТЯМ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ

Який прогноз для дітей з розладами аутистичного спектру?

З цим можна і треба жити. Такі люди мають всі шанси стати успішними. Адже інтелект у них не завжди порушений, а от соціальна взаємодія – так. Людина навчається бути в спільноті завдяки психолого-педагогічній допомозі фахівців та використанню спеціальних методик.

Як правильно пояснити батькам інших дітей, чому дитина з розладами аутистичного спектру навчається разом з їхніми дітьми?

Батькам особливої дитини треба не боятися говорити з батьками інших дітей та пояснювати ситуацію та особливості розвитку своєї дитини. Усі діти мають однакові права, зокрема, й щодо здобуття освіти. Роз'яснення ситуації дасть батькам інформацію. Вони не будуть боятися та хвилюватися за свою дитину, вони будуть впевнені, що ситуація під контролем та їхні діти у безпеці.

Далі розглянемо: як надати допомогу дитині з розладами аутистичного спектру?

Надання своєчасної (у ранньому віці) корекційної допомоги дитині із розладами аутистичного спектру є дуже важливим медичним, психолого-педагогічним та соціальним напрямом у реабілітації дитини з розладами аутистичного спектру. Результати більшості досліджень свідчать про те, що основною метою допомоги дитині є створення нових можливостей, нарощування соціального потенціалу. Дитина зможе реалізуватись у даному суспільстві, а також адаптуватись у соціумі. Корекційна допомога спрямована на підвищення особистісного, пізнавального та соціального статусу дитини.

Поради батькам

Яку допомогу можуть надати батьки дитині з розладами аутистичного спектру в родині.

Шановні батьки, більше розмовляйте зі своєю дитиною. Головне, що потрібно для розвитку дитини з розладами аутистичного спектру у ранньому віці - це різноманітне, емоційно-насичене спілкування з батьками. Постійно підтримуйте інтерес дитини до зовнішнього світу, привертайте увагу дитини до іграшок, картинок, побутових речей, постійно називайте предмети, які дитина може побачити, почути, доторкнутись до них вдома та під час прогулянки. При систематичному повторюванні ваша дитина запам'ятає та буде повторювати ці слова.

Постійно привертайте увагу дитини до своїх дій. Купаючи, одягаючи, оглядаючи свою дитину, не мовчіть та не ігноруйте дитину, а, навпаки, постійно лагідно підтримуйте її, спонукайте до наслідування. При цьому пам'ятайте, що дитина здатна наслідувати лише те, що вона вже сама може зробити. Розмовляйте з дитиною спокійним тихим голосом.

Шановні батьки, частіше обіймайте свою дитину – це їй дуже потрібно. Під час тактильного контакту з дитиною говоріть їй про свої почуття, навіть тоді, коли вона проявляє відмову та чинить опір. При цьому враховуйте, що дитина здатна розуміти ваші почуття та мовлення. Адже емоційні особливості малюка є перепоною процесу сприймання материнської ласки. Важливо продовжувати усувати дитячий опір такими стимулами, як «довгий поцілунок», «шепіт на вушко». Коли дитина намагається уникати тривалих емоційних контактів, обіймів, поцілунків, необхідно враховувати природну автономію дитини та використовувати це обережно.

Більше часу грайте зі своєю дитиною. Залучайте дитину до гри та грайте з нею разом. Враховуйте, що дитина відчуває себе помітно краще, коли її залишають наодинці.

Проте приєднайтесь до дитини, прокочуйте м'ячем по черзі по підлозі. Наполягайте на спільних іграх, складайте мотрійку по черзі, читайте разом

книжку. Намагайтесь налагодити емоційно-сприятливий, довірливий контакт з дитиною, навіть тоді, коли дитина не звертає на вас увагу.

Шановні батьки

Спостерігайте за своєю дитиною: які реакції проявляє ваша дитина, коли дивиться на яскраве сонечко, на барвисті квіти? Постійно звертайте увагу на емоційні реакції дитини на тепло, прохолоду, вітер, барвисте листя на деревах, талий сніг, струмки води, спів пташок, зелену траву.

Багаторазово навчайте та заохочуйте дитину використовувати жести, слова, схвалюйте її поведінку.

Шановні батьки Вам необхідно навчитися зчитувати елементарні спроби дитини вступати з вами до контакту. Посмішкою, лагідним голосом, ніжним поглядом, обіймами, багаторазовим повторенням її імені . Ви маєте заохочувати вашу дитину до продовження цього контакту.

Багато зусиль треба докласти Вам для того, щоб сформувати вміння вашої дитини спрямовувати погляд на ваше обличчя, а потім у ваші очі. Спочатку необхідно ловити погляд своєї дитини. Після певної кількості повторень дитина навчиться спрямовувати свій погляд. За умови систематичного надання дитині допомоги, можливо досягти позитивних результатів.

Ю. Штода

Вчитель-реабітолог КУ «ІРЦ» ММР ЗО

ДІТИЗ З ПОРУШЕННЯМИ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ

Лікувальна фізкультура (ЛФК) – це ефективний та доступний метод відновлення і зміцнення здоров'я, невід'ємний елемент реабілітаційних заходів для людей, які пережили травми, і різні соматичні і психічні захворювання. Це розділ медицини, що вивчає лікування і профілактику різних хвороб за допомогою методів фізкультури. Лікувальна фізкультура також розділ фізичної культури, де фізичні вправи виступають як метод відновлення здоров'я та працеспроможності людини.

Лікувальна гімнастика – це комплекс вправ для реабілітації після отриманих травм, при різних захворюваннях, також метод профілактики цих захворювань. ЛФК використовує спеціально підібрані фізичні вправи, а також прийоми правильного дихання, бо як кажуть: «рух – це життя», і дійсно багато цілителів, лікарів, вчених давнини і сучасності це підтверджують.

Головним стимулятором росту, а також розвитку організму людини є рух.

Лікувальну фізкультуру часто застосовують в поєднанні з фізіотерапевтичними процедурами, а також з лікувальним масажем.

Для дітей існує особлива дитяча гімнастика, яка позитивно впливає на фізичний розвиток, стабілізує психоемоційний стан.

- зміцнює рівномірно різні групи м'язів дитини;
- удосконалює координацію рухів;
- підвищує імунітет;
- підвищує вироблення суглобної рідини, що в свою чергу робить суглоби більш рухливими;
- запобігає розвитку порушень в опорно-руховому апараті, а також сприяє при лікуванні вже існуючих хвороб;
- підвищує настрій;
- запобігає ожирінню;
- підвищує самооцінку;
- під час проведення групових занять покращує навички комунікації, сприяє соціалізації дитини;
- покращує кровообіг та обмін речовин в організмі;
- стабілізує баланс процесів збудження і гальмування між нейронами;
- сприяє поліпшенню самопочуття.

Лікувальну фізкультуру застосовують:

- Для відновлення і підвищення фізичної активності та працездатності людини.

Для стабілізації та гармонізації психоемоційного стану людини.

- Для поліпшення і відновлення загального рівня обміну речовин.
- Для зміцнення м'язів тіла, і відновлення фізичної активності людини.
- Для зменшення частоти та інтенсивності больових нападів.
- Для корекції координації рухів і відчуття рівноваги.
- Стимуляція кровообігу і лімфообігу в тілі.

Дуже важливо проконсультуватися з лікарем про можливість використання лікувальної фізкультури, так протипоказань до неї. Головними протипоказаннями до застосування ЛФК є:

- порушення психіки, а також важкий стан які є причиною відсутності контакту з людьми
- загострення хвороби або її прогресивний перебіг
- посилення серцево-судинної недостатності
- тахікардія (більше 100 ударів в хвилину)
- брадикардія (менше 50 ударів в хвилину)
- негативна динаміка ЕКГ, яка може говорити про порушення кровообігу в корі головного мозку
- гіпертензія, гіпотензія та інші погіршення стану.

Для дітей ЛФК застосовують у найбільш приємною і доступною їм формі – ігри! Потреба в руховій активності виникає у кожної дитини, а застосування методів лікувальної фізкультури може служити реалізацією цих потреб і одночасно є профілактикою появи багатьох захворювань таких як плоскостопість, сколіоз, порушення постави, ожиріння. Систематичні заняття лікувальною фізкультурою сприяють корекції діагностованих хвороб, гармонізують фізичний і психічний розвиток дитини, активізують роботу серцево-судинної і дихальної систем, формують гарну поставу, і запобігають появі патологічних станів. Для дітей різного віку застосовують різні методи і рівні навантаження, широко використовуючи при цьому різні іграшки та спортивний інвентар: гімнастичні і звичайні м'ячі, палиці, обручі, лавки, сенсорні доріжки та інше. На заняттях застосовують подорожі-казки у віршованій формі, тим самим розвиваючи у дітей не тільки фізичний

компонент, але й мову, фантазію, сприяють розвитку комунікативних навичок, підвищують самооцінку, настроїв, знижують рівень тривожності.

При яких проявах та захворюваннях рекомендують ЛФК для дітей?

- При ослабленому імунитеті, коли дитина часто хворіє на ГРЗ
- Гіперактивність у дітей
- Дитячий церебральний параліч та інші захворювання опорно-рухового апарату
- Ожиріння
- Астенічна статура
- Наявність аутичного спектру

Методики дитячої ЛФК

У дитячій ЛФК використовують сучасні та ефективні методики роботи:

- Психогімнастика (ігри та етюди для розвитку уваги, образного мислення, зняття емоційної напруги і корекції поведінки);
- вправи для розвитку дрібної моторики;
- дихальні техніки;
- фізична терапія та ін.

Ключова інформація

Порушення опорно-рухового апарату можуть носити як вроджений, так і набутий характер. При захворюваннях, що пов'язані з ураженням центральної нервової системи, у більшості дітей проявляються схожі проблеми: рухові порушення поєднуються з порушеннями когнітивних функцій. До порушень опорно-рухового апарату призводять такі захворювання, як дитячий церебральний параліч (далі ДЦП) – непрогресуюче захворювання головного мозку, яке вражає ті його відділи, що відповідають за рухливість і положення тіла, і виникає на ранніх етапах розвитку головного мозку. Найбільш розповсюджений різновид особливостей розвитку опорно-рухового апарату серед дітей.

Класифікація порушень ОРА

(Класифікація порушень опорно-рухового апарату)

Відзначають різні види патології опорно-рухового апарату

Захворювання нервової системи: дитячий церебральний параліч, поліомієліт.

Вроджена патологія опорно-рухового апарату: вроджений вивих стегна, кривошия, клишоногість та інші деформації стоп, аномалії розвитку хребта (сколіоз), недорозвинення і дефекти кінцівок, аномалії розвитку пальців кисті, артрогрипоз (вроджене каліцтво).

Набуті захворювання і пошкодження опорно-рухового апарату: травматичні ушкодження спинного мозку, головного мозку і кінцівок, поліартрит, захворювання скелета (туберкульоз, пухлини кісток, остеомієліт), системні захворювання скелета (хондродистрофія, рахіт).

Оснащення кабінету ЛФК в ІРЦ

Система «Eibe-modern», гойдалка «Колодка», м'які модулі «Тунель», дзеркальна стінка, килимок зі слідами, масажний килимок, обруч, сенсорні м'ячі, реабілітаційні бруси,

Оснащена тренажерна зала, придбані велотренажер «Орбітрек», бігова доріжка, греблетренажер для реабілітації дітей з порушеннями опорно-рухового апарату.

Різноманітні шведські стінки: класична з турником; альпінізм; металева з мотузкою гладіаторська для розвитку загальної моторики дітей. Обіймально-стискаюча машина «Сквізер», дитячий балансир «равлик», доріжка рівноваги, яйце сови, та інше.

**ІНФОРМАЦІЯ ДЛЯ БАТЬКІВ ТА ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ
ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ІНКЛЮЗИВНОГО
СЕРЕДОВИЩА ЗНЗ**

ПРОБЛЕМИ, ПРИНЦИПИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ. СПОСОБИ, ШЛЯХИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ ВЧИТЕЛІВ В ІНКЛЮЗИВНИХ КЛАСАХ

Перш за все слід звернутися до самого поняття «інклюзія». На сучасному етапі під цим поняттям розуміють включення людини з особливими освітніми потребами до всіх сфер життя суспільства. І в цьому процесі, інклюзивне навчання є дуже важливою частиною, оскільки є базою для подальшого життєвого облаштування людини.

Інклюзивне навчання – це система освітніх послуг, що забезпечує реалізацію права на освіту осіб з особливими освітніми потребами, а також їх соціалізацію та інтеграцію в суспільство.

Особа з особливими освітніми потребами – це особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення права на освіту, сприяння розвитку особистості, поліпшення стану здоров'я та якості життя, підвищення рівня участі у житті громади.

Саме по собі поняття «інклюзивна освіта» не є новим для нашої держави. Інклюзивне навчання на території України впроваджується з 2007 року.

На сьогоднішній день в інклюзивній освіті більша увага приділяється такій його складовій, як система організації навчання при якій діти з обмеженими можливостями здоров'я навчаються разом з дітьми, які не мають обмежених можливостей здоров'я.

Таке навчання створює певні проблеми і питання. Найактуальніші з них:

- психологічна готовність та кваліфікаційна підготовка самого вчителя;

- психологічна готовність дітей та їх батьків до зустрічі та навчання з дитиною з особливими освітніми потребами;
- додаткове психологічне та розумове навантаження на дитину з особливими освітніми потребами;
- страх можливості втрати якості освіти;
- відсутність необхідних навчальних, дидактичних та технічних засобів навчання;
- готовність приміщення до прийому дітей із особливостями фізичного розвитку.

Також слід зазначити, що досі невирішеними важливими проблемами у цій сфері залишаються неготовність суспільства до сприйняття дітей з особливими освітніми потребами саме у навчальному середовищі та слабка підготовленість таких учнів до спілкування з однолітками та новими дорослими. І миттєво змінити відношення суспільства – неможливо.

Більшість із перерахованих проблем та вказаних принципів вирішується та реалізуються за допомогою індивідуальної програми розвитку. А інколи тільки за допомогою складання подібної програми.

Індивідуальна програма розвитку особи з особливими освітніми потребами – це документ, що забезпечує індивідуалізацію навчання особи з особливими освітніми потребами, визначає перелік необхідних психолого-педагогічних, корекційно-розвивальних та інших послуг і засобів для розвитку дитини, який розробляється групою фахівців з обов'язковим залученням батьків чи інших законних представників дитини.

До складу групи фахівців, які супроводжують дитину з особливими освітніми потребами входять:

- директор закладу;
- вчитель початкових класів або класний керівник;
- вчителі-предметники;
- вчитель-дефектолог (або вчитель-реабілітолог);
- медичний працівник закладу освіти;

- психолог закладу освіти;
- батьки дитини;
- асистент вчителя або асистент дитини (тьютор).

Основними завданнями, які постають перед такою командою, є:

- збір інформації про особливості психічного та фізичного розвитку дитини з особливими освітніми потребами;
- збір інформації про особливості розвитку пізнавальних процесів учня (обсяг пам'яті, стійкість уваги, особливості сприймання інформації), а також можливості розумової та фізичної працездатності;
- збір інформації про середовище та найближче оточення учня (для визначення умов для самостійної роботи дитини та співпраці в режимі онлайн);
- складання та супровід індивідуальної програми розвитку учня;
- проведення консультативної роботи з батьками учня;
- виявлення інтересів та нахилів учня;
- адаптація навчальних матеріалів відповідно до потреб учня.

Найпростіше індивідуальна програма розвитку складається для учнів початкової школи та для учнів, які мають певні вади лише фізичного розвитку: порушення слуху, зору, опорно рухового апарату. У цих випадках інтелект учнів знаходиться в нормі, тобто відповідає своїй віковій групі. Але інклюзивне навчання передбачає спільне навчання здорових дітей з дітьми, які, за клінічними показниками, можуть мати легку затримку психічного розвитку.

Розділи індивідуальної програми розвитку учня з особливими освітніми потребами

- загальні відомості про учня (ім'я та прізвище, дата народження, клас, імена та контактні дані батьків, наявність братів та сестер);
- загальні дані про міжособистісні стосунки у родині;

- характеристика психологічного та фізичного розвитку дитини (особливі освітні потреби, стан здоров'я, фізичний і мовленнєвий розвиток, дані про когнітивну, емоційно-вольову сферу, відношення до навчання);
- період виконання програми;
- мета та завдання програми;
- дані про додаткові освітні та соціальні потреби учня (необхідність підтримки асистента вчителя або асистента дитини (тьютора), супровід соціальним працівником, робота з вчителем-дефектологом, вчителем-логопедом, необхідність адаптації навчального середовища);
- члени групи-супроводу дитини;
- загальна характеристика поточного рівня знань та вмінь учня з предметів (також в цьому розділі необхідно вказати необхідність розроблення адаптованої чи модифікованої програми);
- необхідність адаптації навчального матеріалу (адаптація навчальних посібників, наочних матеріалів, використання друкованих текстів з різним розміром шрифтів);
- індивідуальний освітній план з кожного предмету (складається за необхідністю);
- план консультацій з батьками та спеціалістами;
- узгодження індивідуальної програми із членами групи-супроводу;
- моніторинг стану розвитку учня та його досягнень.

Індивідуальна програма розвитку має бути завірена всіма учасниками.

Безумовно, головною фігурою, яка працює з дитиною з особливими освітніми потребами залишається вчитель. Адже саме вчитель має змогу спілкуватися з усіма учасниками процесу.

Але будь який вчитель відчуває подвійне навантаження в інклюзивному класі, адже, для успішного викладання в такому класі, доводиться виконувати додаткові дії:

1. адаптувати всі навчальні матеріали та кожен етап освітнього процесу із врахуванням нозологій кожної дитини з особливими освітніми потребами, яка є в його колі відповідальності;

2. поєднувати на уроці індивідуальну роботу з учнем з особливими освітніми потребами та роботу з класом, проводити моніторинг помилок кожного учня;

3. готувати індивідуальні наглядні матеріали на кожен урок.

За таких умов виникає необхідність нового педагогічного працівника в інклюзивній освіті – асистента дитини (тьютора).

Тьютор – педагог-наставник, походить від англійського «tutor» і латинського «tueor», що означає «спостерігаю», «підкуюся» (помічник, наставник).

В інклюзивній освіті позиція тьютора, зберігаючи основні функції, набуває нових складових:

- допомагає в організації навчального середовища дитини з урахуванням її потреб;
- допомагає учневі з особливими освітніми потребами адаптуватися до нового середовища та реалій шкільного життя;
- забезпечує індивідуальний супровід дитини на території школи;
- адаптує існуючі або розробляє нові дидактичні матеріали до уроків;
- забезпечує співвідношення змісту індивідуальних навчальних планів та програм з Державною програмою та з можливостями дитини;
- слідкує за зміною стану дитини та корегує або доповнює індивідуальний навчальний план.

Окремою ланкою в системі освіти учнів з особливими освітніми потребами є навчання англійської мови. Вивчення будь-якої іноземної мови є складним процесом, який потребує вміння концентруватися, зосереджуватися.

За результатами досліджень видатних дефектологів (Р. Боскіс, К. Коровін, А. Зікєєв, Р. Левіна, та ін.) практично при будь-яких відхиленнях

у розвитку тією чи іншою мірою страждає мовна компетентність й пов'язана з нею пізнавальна діяльність учнів.

Таким чином мовлення дітей, з особливими освітніми потребами формується повільніше, ніж мовлення їх однолітків. Ця обставина суттєво впливає як на роботу всього класу взагалі, так і на якість вивчення предмету «Англійська мова» зокрема.

Впровадження технології тьюторського супроводу на уроках англійської мови дозволяє вирішити це питання та залучити дитину з особливими освітніми потребами в процес вивчення мови.

Робота тьютора в інклюзивному класі є багатокомпонентною, яка вимагає від спеціаліста певних знань, вмінь та якостей. Тьютор має володіти англійською мовою, повинен розуміти вікові особливості дитини, знати вимоги до складання індивідуальних освітніх програм та вміти працювати в колективі. Крім того тьютор повинен мати базові знання з корекційної педагогіки та розуміти особливості спілкування з дитиною з особливими потребами.

ЗРАЗОК ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ РОЗВИТКУ

*Модифікували фахівці психологічної служби
Андріївської спеціалізованої різнопрофільної школи I-III ступенів
Бердянської районної ради Запорізької області*

1. Період виконання _____

2. Загальні відомості про учня:

прізвище, ім'я, по батькові _____

дата народження _____

повне найменування загальноосвітнього навчального закладу, в якому навчається учень _____

рік навчання _____

3. Відомості про особливості розвитку учня (особливі освітні потреби, стан здоров'я, фізичний і мовленнєвий розвиток, когнітивну, емоційно-вольову сферу, навчальну діяльність)

№ з/п	Дата	Короткий зміст	Джерело інформації

4. Наявний рівень знань і вмінь учня

Потенційні можливості	Потреби

5. Додаткові освітні та соціальні потреби учня (додаткова підтримка асистента вчителя, супровід соціальним працівником, робота з вчителем-дефектологом, вчителем-логопедом тощо)

- Так (зазначити потреби) _____
- Ні

6. Психолого-педагогічна допомога, що надається під час проведення у позаурочний час корекційно-розвиткових занять

Найменування заняття	Фахівець, який проводить заняття	Місце проведення заняття	Дата проведення заняття	Періодичність

7. Характеристика учня

Сфера розвитку	Стисла характеристика	Заплановані дії	Очікувані результати/уміння
Емоційно-вольова			
Фізична			
Когнітивна			
Мовленнєва			
Соціальна			

8. Навчальні предмети (у разі, коли потенційні можливості учня не дають змоги засвоїти навчальну програму, що призводить до необхідності розроблення адаптованої або модифікованої програми)

№ з/п	Навчальний предмет	Програма	
		адапована	модифікована

Звільнення від вивчення окремих навчальних предметів

- Так (зазначити предмет (предмети) _____)
- Ні

9. Адаптація (необхідне підкреслити)

Пристосування середовища: доступність, інтенсивність освітлення, зменшення рівня шуму в класі, приміщення для усамітнення, інше

Психолого-педагогічна адаптація: збільшення часу на виконання завдань, чергування видів діяльності, виконання завдань за зразком, вид та частота релаксації, використання засобів концентрації уваги, інше _____

Адаптація навчального матеріалу: адаптація навчальних посібників, наочних матеріалів, картки-підказки, використання друкованих текстів з різним розміром шрифтів, інше _____

Необхідне спеціальне обладнання

- Так (зазначити обладнання) _____
- Ні

10. Індивідуальний навчальний план

Індивідуальний навчальний план та індивідуальна навчальна програма розробляються відповідно до особливостей інтелектуального розвитку учня.

Індивідуальний навчальний план визначає перелік предметів та кількість годин для їх вивчення.

Навчальний предмет

Цілі навчання	Зміст	Педагогічні технології, спрямовані на досягнення мети	Оцінювання знань, які засвоїв учень за рік/півріччя

11. Джерела інформації в процесі розроблення індивідуальної програми розвитку:

- висновок ІРЦ
- попередня індивідуальна програма розвитку
- батьки/опікуни
- учень
- інші _____

12. Члени групи з розроблення індивідуальної програми розвитку

Прізвище, ім'я, по батькові	Найменування посади	Підпис

13. Узгодження індивідуальної програми розвитку з:

1) батьками/законними представниками:

прізвище, ім'я, по батькові батьків/законних представників

підпис _____ дата _____

2) учнем у разі, коли йому виповнилося 16 і більше років

підпис _____ дата _____

14. План консультування батьків/законних представників у процесі розроблення/виконання індивідуальної програми розвитку

Дата	Мета	Відповідальні особи

15. Моніторинг стану розвитку учня та його навчальних досягнень

Сфери розвитку/ навчальні предмети	Строк проведення моніторингу			
	протягом першого півріччя навчального року	після закінчення першого півріччя навчального року	протягом другого півріччя навчального року	після закінчення навчального року

Директор школи: _____ ПП _____

_____ 20__ р.

ТОЛЕРАНТНЕ СТАВЛЕННЯ ДО ДІТЕЙ, ЯКІ МАЮТЬ ОСОБЛИВІ ОСВІТНІ ПОТРЕБИ

Толерантність – це саме те, чого так не вистачає сьогодні людям: терпіння, терпимості, розуміння, дружнього ставлення, адекватного сприйняття. Під час своєї професійної діяльності, щодня працюю з дітьми, які мають особливі освітні потреби та з їх батьками. Одна з основних проблем, це не прийняття цих дітей оточенням.

Якщо розглядати стандарти НУШ, можна побачити, що невід’ємною частиною є інклюзивне навчання. Основною метою є надання можливості таким дітям розвиватися, спілкуватися з однолітками, тим самим набиратися життєвого досвіду та хоч на якийсь відсоток жити повноцінним життям.

Але, чи готове наше суспільство прийняти цих дітей? Працюючи практичним психологом інклюзивно-ресурсного центру, багато чую негативних відгуків від батьків нормотипових дітей, педагогів, та взагалі у суспільстві: «Вони заважають іншим дітям під час навчання», «Вони нас затримують».

А кожна «особлива» дитина або її мати відчуває на собі оцінюючі погляди, в яких більше критики, ніж співчуття. Батьки поступово втрачають надію, шанс дитини на суспільне життя. Кожен думає лише про себе і не цікавиться життям інших. Ще два роки тому, ці діти були відокремлені і самотні. Тільки уявіть, як можна жити, коли ти сам, не маєш змоги спілкуватися з однолітками, а іноді, навіть, обмежений від навколишнього. Наче «пташка в закритій клітці».

Завдяки сьогоднішній реформі і інклюзивному навчанню, діти з порушеннями психо-фізичного розвитку, як і всі діти України, мають змогу навчатися та здобувати досвід, контактуючи з іншими дітьми. Дружба дає

дітям відчуття приналежності, а також пробуджує палітру позитивних почуттів.

Діти з ООП почуваються більш впевненими, і можуть зробити якісь, навіть невеличкі, але прогресивні кроки вперед, відчуваючи підтримку не лише батьків, а й друзів.

Формування толерантного відношення до дітей з ООП починається з дорослого (батьків, вихователів, вчителів, викладачів, сусідів тощо). Педагоги мають сприяти налагодженню дружніх стосунків між дітьми природним шляхом через ігри, вправи, розваги. Тому стандарти НУШ пропонують почати навчання з єднання та позитивних емоцій за допомогою ранкових зустрічей, хвилинок емоційного розвантаження.

Вчинки говорять більше за слова. Зважаючи на це, важливо зосередити увагу на забезпеченні рівних можливостей усім дітям, щоб кожен відчував себе повноправним та цінним членом колективу. Це почуття належності надзвичайно важливе.

Статистика невтішна, кількість таких дітей постійно зростає і нам потрібно прийняти цей факт. Дітей, що потребують корекції фізичного або розумового розвитку в Україні понад 1 млн., що становить 12% від загальної кількості дітей у країні. Велика відповідальність лягає на плечі практичних психологів, педагогів, батьків. Тому всьому українському суспільству потрібно прийняти, допомогти, поважати, а не відвернутися, адже ніхто не винен в тому, що ця дитина народилася не така як усі, вона народилася «особливою». І ніхто ніколи не хотів би відчути на собі те особливе батьківство. Будьте толерантні по відношенню до всіх хто вас оточує.

Робіть людям добро і воно неодмінно повернеться до вас .

Толерантність – це повага права іншого бути таким, яким він є

- Коли Ви знайомитеся з дитиною, яка має порушення психо-фізичного розвитку, і хочете привітати її потиском руки, зробіть це невимушено.

- Коли Ви хочете запропонувати свою допомогу, запитайте спочатку чи вона потрібна.
- Розмовляючи з дитиною, яка пересувається на візку, намагайтесь розташуватися так, щоб її та Ваші очі були на одному рівні, тоді Вам буде простіше вести розмову.
- Розмовляючи з дитиною, яка має труднощі в спілкуванні, слухайте її уважно. Майте терпіння її вислухати, чекайте доки дитина закінчить фразу. Якщо це потрібно, ставте короткі запитання, які потребують коротких відповідей.
- Розмовляючи з дитиною з порушенням зору, обов'язково назвіть себе і тих людей, які прийшли з Вами. Якщо Ваша розмова проходить в групі, не забувайте пояснити до кого Ви на даний час звертаєтесь. Озвучуйте все, що ви пишете на дошці або показуєте на екрані.
- Щоб звернути на себе увагу дитини з порушенням слуху помахайте рукою, або доторкніться до неї. Говорячи з дитиною, дивіться їй прямо в очі і говоріть чітко. Деякі люди читають по губам. Намагайтесь стояти так, щоб Вас та Ваші уста було добре видно.
- Не забороняйте дитині задавати питання про людину з інвалідністю. Відкрите спілкування допомагає змінити ставлення до людей з інвалідністю та ліквідувати непорозуміння.
- Головне – дитина, а не її інвалідність.

О. Поділова

Практичний психолог КУ «ІРЦ» ММР ЗО

ПІЗНАВАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ – ЗАПОРУКА УСПІШНОСТІ ДИТИНИ

Коли дитина народжується в неї розвинені тільки інстинкти, але з кожним кроком вона оволодіває все новими вміннями: розпізнає обличчя та голос близьких людей, реагує на шумові та яскраві ефекти іграшок – це вже і є перші кроки формування пізнавального потенціалу. Завдяки активній участі батьків розвиваються та вдосконалюються когнітивні функції: сприйняття,

увага, пам'ять, мислення. Саме вони відіграють важливу роль під час навчальної діяльності та у повсякденному житті. Не так важливо при підготовці до школи навчити писати та читати, як важливо розвинути пам'ять, увагу, мислення, сприйняття та уяву.

Як розвивати когнітивні функції малюка, починаючи з раннього дитинства:

- грайте з вашою дитиною, адже провідним видом діяльності в дошкільному та молодшому шкільному віці є гра, яка сприяє розвитку пізнавального потенціалу, допомагає розвинути найперші навички спілкування з однолітками і формує основи моральності;

- використовуйте ігри адаптовані під вік та можливості дитини, оскільки надто складне завдання може налякати і знеохотити її до цікавості й пізнання;

- під час прогулянок грайте в словесні ігри – «Зайвий предмет», «Протилежності», «Істівне – неістівне», фантазуйте «на що схожі хмаринки», запам'ятовуйте, які машини стояли на зупинці;

- намагайтесь, щоб розвиваючі ігри були яскравими та цікавими, викликали у малечі «розумовий апетит» – це і є найперше завдання таких ігор;

- супроводжуйте ігрову діяльність яскравими, позитивними емоціями: обіймами, жестами, словами;

- давайте дитині право самостійно обирати гру, а ви її супроводжуйте;

- створюйте для дитини «ситуацію успіху», радійте разом з нею за її досягнення;

- під час невдач – підтримуйте і намагайтесь виконати ще раз, формуючи при цьому наполегливість.

Будьте активним учасником ігрової діяльності дитини, саме в грі він приміряє різні соціальні ролі.

Ранкова зустріч – це зустріч кожної дитини зранку з педагогом та однолітками. Сидячи в колі один проти одного, кожна дитина вдумливо і

поважно вітається з іншими дітьми, після чого впродовж короткого часу ділиться власним досвідом зі своїми товаришами. Вітання з використанням не тільки вербальних а й тактильних контактів є дуже важливим моментом в усвідомленні своєї приналежності до колективу, оскільки діти мають змогу відчутти один одного на дотик, що значно зближує їх.

Вітання за допомогою опорних схем

Педагог пропонує дітям самостійно обрати схему, за допомогою якої він буде вітатися з усіма учасниками навчально – виховного процесу.

Це формує у дитини право самостійного вибору, сприяє більш комфортному емоційному стану під час взаємодії. Дитина не відчуває дискомфорту, якщо має мовленнєві порушення. А участь в цьому моменті педагога, дає змогу власним досвідом показати свою любов до дітей, налагодити психологічний клімат в дитячому колективі.

Під час організації навчально-виховного процесу можна використовувати більше **завдань на групову взаємодію**, які сприятимуть згуртованості дитячого колективу і викликать позитивні емоції, сприятимуть розвитку діалогічного мовлення, розвиватимуть вміння домовлятися один з одним, вирішувати прості проблемні ситуації . Не намагайтеся силувати дітей до дружби, а покажіть своє позитивне ставлення, оскільки такі взаємини мають розвиватися природно.

Вітання за допомогою віршованого тексту

Мета: створити позитивну психологічну атмосферу в групі, налаштувати дітей на активну взаємодію один з одним.

Хід вправи:

Треба в коло нам ставати (діти стають в коло)

Ігри різні починати.

Ви своє ім'я назвіть –

Руку дружби простягніть

(діти по черзі називають своє ім'я, беруться за руки, утворюючи коло).

Дошкільний вік один з найпродуктивніших у розвитку кожної дитини. Саме в цей час закладається фундамент особистості людини: розвиваються його когнітивні функції, формується самооцінка. Тому батькам важливо розуміти, які процеси формуються в цей віковий період і сприяти їх максимальному розвитку.

Дитина 5-6 років повинна вміти:

Розвиток пам'яті

- *Запам'ятати 8-10 зображень або ряд простих за змістом коротких слів;*
- *Запам'ятати на слух та повторити 5-7 цифр;*
- *Запам'ятати та повторити 8-10 пар пов'язаних між собою за змістом слів;*
- *Запам'ятати прості лічилки та скоромовки;*
- *Переказати невелике оповідання, казку, зміст картини;*
- *Повторити текст з 3-4 речень.*

Розвиток уваги

- *Виконувати завдання, не відволікаючись 15 хвилин;*
- *Дотримуватись інструкції під час виконання завдань;*
- *Знаходити 5-6 відмінностей між предметами та малюнками;*
- *Знаходити два однакових предмета з багатьох схожих;*
- *Утримувати в полі зору 8-10 предметів;*
- *Копіювати візерунки або рухи;*
- *Виконувати вправи на швидкість реакції.*

Розвиток мислення

- *Групувати предмети за певною ознакою і називати кожну групу узагальнюючим словом;*
- *Знаходити зайве поняття серед групи предметів, пояснити свій вибір;*

- *Добудовувати закономірності;*
- *Знаходити та пояснювати невідповідності;*
- *Визначати послідовність подій;*
- *Робити найпростіші висновки;*
- *Вигадувати назву картин.*

Якщо батькам важко оцінити самостійно рівень розвитку когнітивних функцій, або вони помічають проблеми, слід звернутися до практичного психолога в закладі освіти, або медичних закладах. Спеціаліст на основі психологічної діагностики, виявить сильні та слабкі сторони в розвитку малюка з урахуванням його вікових особливостей.

Діти дошкільного та молодшого шкільного віку розвиваються під час ігрової діяльності, але деякі батьки вважають, що для цього потрібно багато матеріальних витрат. Тому я пропоную деякі ігри та вправи, які сприятимуть розвитку дитини і їх можна знайти в кожній родині.

Тактильні дошки та предмети

За допомогою цієї панелі дитина розвиває дотикове сприйняття, дрібну моторику, посидючість, стимулює розвиток нових тактильних відчуттів, нормалізує емоційно-вольову сферу. Подразнення рецепторів на кінчиках пальців сприяє розвитку мовлення. І як ви помітили весь матеріал є наявний в кожній родині, це губки, вушні палички, вата, кришки з пляшок тощо.

Ігри з прищепками – дуже цікаві та різноманітні. Вони сприяють розвитку дрібної моторики, координації рухів, допомагають розрізнити предмети за формою і кольором, тим самим формуючи візуальне сприйняття. Відбувається розвиток концентрації уваги, уяви, мислення та пам'яті. Під час ігрової діяльності дитина вчиться досягати мети, отримує позитивні емоції, пізнає оточуючий світ.

«Розрізні картинки» – це розвиток моторики пальців рук через дію з іншими предметами, ознайомлення з поняттями «частина» і «ціле», розвиток зорового сприйняття, уваги, мислення. Починайте з елементарного, тобто з двох частин, поступово ускладнюйте. Не замінійте «розрізні картинки»

пазлами, а використовуйте їх, як додаткову гру для розвитку, адже діти більше звертають увагу на «замочки» (вирізи) пазлів, а не на суцільну картинку.

«Лічильні палички» – вважаються незамінними під час розвитку малюка. Такі ігри, як: виклади предмети за зразком, або з певної кількості паличок, дають змогу розвивати мислення, творчу уяву, дрібну моторику, мовлення. Під час прогулянки їх можна замінити соломинками, гілочками.

Бізіборд – допомагають дитині особливо, якщо вона має порушення психо-фізичного розвитку, здобути навички самообслуговування, які знадобляться їй в повсякденному житті. Сприяють розвитку довготривалої концентрації уваги під час роботи; моторної сфери, розвитку пізнавальних процесів.

Їх можна виготовити самостійно, маючи під рукою замочки, застібки, вимикачі.

***ЗРАЗКИ КОНСПЕКТІВ ЗАНЯТЬ ДЛЯ РОБОТИ
В ІНКЛЮЗИВНИХ КЛАСАХ***

Т. Пономарь
практичний психолог
Андіївської спеціалізованої різнопрофільної школи I-III ступенів
Бердянської районної ради Запорізької області

**Конспект корекційно- розв'язкового заняття з предмету
«Корекція розвитку» для учнів 1 класу з інклюзивним навчанням**

Тема: Словесне позначення основних властивостей предметів

Мета: Вправляти у порівнянні двох груп предметів та встановленні рівності між ними. Закріпити вміння розрізняти геометричні фігури за їх властивостями та назвою: коло, квадрат, трикутник. Закріпити назву кольорів і вміння визначати на дотик з якого матеріалу виготовлений предмет. Розвивати вміння порівнювати групи предметів, аналізувати, узагальнювати. Виховувати увагу, самостійність, витримку, звичку до самоконтролю, творчу уяву, спостережливість.

1. Організаційний момент

Любі діти! Свій день завжди починайте з усмішки, і тоді у вас буде все гаразд, бо від неї всім стане тепліше. Даруйте всім свої посмішки і нехай всі посміхаються вам.

2. Мотиваційний момент

Сьогодні нам листоноша приніс дуже важливу телеграму, давайте прочитаємо її, можливо щось трапилось: (читають)

«Добрий день, дорогі діти. Сорока–Скрекотуха забрала у мене моїх маленьких діток, допоможіть мені будь-ласка! Курочка–Ряба.»

Ну що, допоможемо?

Діти:Допоможемо!

А разом з телеграмою Курочка-Ряба вислала завдання, які нам необхідно виконати, щоб врятувати курчаток. Тож починаймо!

3. Основна частина

Розв'язати слід завдання не прості, а жартівливі ! Виконавши їх ви врятуєте десятьох курчат.

Гра «Квіткова поляна»

Мета: Вчити дітей порівнювати предмети та встановлювати рівності між ними.

Хід: Розгляньте малюнки квітів (ромашки, троянди, тюльпани). Знайдіть однакові; назвіть квіти, які зустрілися лише один раз, знайдіть однакові квіти і з'єднайте їх лінією, і т.д.

Гра «Квочка та курчата»

Вийшла курка за поріг прогуляться у дворі

Слідом – хлоп'ята, дівчата – жовті курчата.

Квочка їм: « Кудях-тах-тах, не ховайтеся в кущах.

Де ви, скільки вас, маляток, на обід збере зерняток ?»

Гра «Скільки зерняток?»

Мета: розвиток уваги.

Вчитель стукає . Дитина слухає і каже скільки разів простукав вчитель, щоб визначити кількість зерняток.

Які ви, діти, молодці, ви щойно врятували десять курчаток. Виконуємо наступне завдання та продовжуємо порятунок!

Гра «Четвертий зайвий»

Розгляньте малюнки, на яких зображено чотири предмети, один з яких зайвий. Визначити який і пояснити чому. Наприклад: яблуко, груша, слива, лялька. Тут зайвий предмет лялька, тому що це – іграшка, а яблуко, груша, слива – це фрукти.

Фізкультхвилинка

Вранці встав гусак на лапки,

Приготувався до зарядки.

Повернувся вліво, вправо,

Присідання зробив вправно,

Дзьобиком почистив пух, і за парту знову – плюх!

Гра «Веселі чоловічки»

Мета: Вчити дітей групувати предмети за формою.

Обладнання: Вирізані з картону круг, квадрат, трикутник це – будиночки і ці ж геометричні форми маленького розміру – чоловічки.

Хід: Вчитель разом з дітьми розглядає довільно що лежать на столі маленькі геометричні фігури, говорить, що це – веселі чоловічки. Потім показує, наприклад, коло і каже: «Цього чоловічка звать коло. Як звать чоловічка? (Коло). Покажіть, яких ще чоловічків звать коло? (Діти показують кола)». Так само діти показують і інші геометричні фігури. Вчитель каже їм що чоловічки заблукали, і пропонує дітям допомогти чоловічкам знайти свої будиночки. Потім пояснює, що чоловічки-кола живуть у круглому будинку (кладе чоловічка на велике коло), чоловічки-квадрати живуть в квадратному будинку (кладе чоловічка на великий квадрат) і т.д. Далі діти виконують завдання самостійно.

Гра «Різнокольорове намисто»

Мета: Навчити дитину чергувати предмети за кольором і розміром.

Обладнання: По чотири білих і червоних намистини (можуть використовуватися й інші кольори) у коробці, шнур або м'який дріт.

Хід: На нитку по черзі нанизують білу і червону намистини, називаючи колір.

Гра «Весела лічба»

Під кущем, уздовж ріки оселилися жуки:

Син і донька, батько й мати, спробуй всіх порахувати.

Скільки всього жуків? (чотири)

У Наталки – лялька Оля, плюшевій ведмедик – в Колі,

Котик – у Марійки, мотрійка – у Надійки,

Коник – у Андрійка, трактор – у Сергійка.

Скільки іграшок разом? (шість).

Три руді лисиці грались на травиці,

З них одна сховалась, скільки їх зосталось? (дві).

Фізкультхвилинка

Раз, два! Пострибали! Три, чотири! Знову стали!

Лапки вліво, лапки вправо, лапки вгору підняли. Всі тихесенько присіли, потім знову підвелись.

Покрутились, звеселились, усміхнулись! Й за науку знов взялись!

Робота з рамкою:

1. Знайдіть на рамці і обведіть: коло, квадрат, трикутник. Заштрихуйте коло – червоним, квадрат – синім, трикутник – зеленим.

2. Знайдіть на рамці таку ж фігуру і намалюйте. Вчитель виставляє на фліпчати одну за іншою фігури. Дайте назву кожній фігурі. Яка фігура зайва і чому.

3. Знайти в рамці всі трикутники і обвести їх. Скільки їх. (далі кола, квадрати).

Гра «Склади візерунок» У дітей три круги – зелений, жовтий, червоний і два квадрати – синій, оранжевий. Робота виконується під диктовку вчителя.

Покладіть кружечки так, щоб угорі був червоний круг, а жовтий – між червоним і зеленим. Праворуч від жовтого круга покладіть синій квадрат, ліворуч – оранжевий квадрат. Вийшла квіточка.

Подивіться, як розташовані кружечки. Який колір зверху? посередині? внизу?

4. Підсумок

Рефлексія

Діти, ви сьогодні були молодці, бо справились з усіма завданнями сороки–Скрекотухи і тим самим врятували курчат і повернули їх рідній матері. Бо діти наші чуйні, добродушні і завжди прийдуть на допомогу тим, хто їй потребує.

Л. Ярош
учитель початкових класів
Андруївської спеціалізованої різнопрофільної школи I-III ступенів
Бердянської районної ради Запорізької області

**Конспект уроку «Літературне читання»
(для учнів 2 класу з інклюзивним навчанням)**

Тема: *Ми в цьому світі не самі. В. Сухомлинський «Покинуте кошеня». А. Костецький «Хвостата мова».*

Мета: формування предметних компетентностей: продовжити формувати в учнів навичок свідомого виразного читання, уміння уважно слухати, аналізувати проблемні ситуації та робити висновки, аргументувати правильність власної думки; розвивати творче мислення, смислову, образну пам'ять, зв'язне діалогічне мовлення і монологічне мовлення, збагачувати лексичний запас школярів; виховувати любов до тварин, відповідальне ставлення до тих, кого приручаємо; спонукати робити добро; **формування ключових компетентностей:** уміння вчитися; формувати здатність сприймати мету, яку ставить учитель, відповідно до неї планувати і виконувати необхідні дії, контролювати й оцінювати свої результати; **комунікативної:** удосконалювати володіння позитивними навичками спілкування, уміння налагоджувати взаємодію під час роботи в групі і в парі; **інформаційної:** розвивати вміння здобувати з підручника необхідну інформацію; **соціальної:** формувати здатність працювати в групі, з усіма в колективі; **загальнокультурної:** сприяти дотриманню норм мовленнєвої культури, правил поведінки на уроці.

Тип уроку: урок набуття нових знань.

Міжпредметні зв'язки: образотворче мистецтво, природознавство.

Обладнання: презентація «Ми в цьому світі не самі», картки із зображенням тварин, конверти із завданням для роботи у групах, різнокольорові стрічечки, картки для розчитування, мікрофон, іграшки тваринок, паперові собачки, смайлики.

Форми роботи: фронтальна, групова, індивідуальна.

Хід уроку

I. Вступна частина.

1. Хвилинка психологічного настрою.

Встаньте, діти, всі скоріше

Посміхніться всім миліше

Привітайтеся, «Добрий день!»

Продзвенів дзвінок «Дзелень».

Рівненько сідайте, діти,

Домовляємось не шуміти,

На уроці не дрімати,

Руку вчасно піднімати.

Тож гаразд часу не гаймо,

Наш урок розпочинаймо

2. Вправа «Очікування» з мікрофоном.

– Я від вас очікую плідної роботи і сподіваюся, що ви на уроці будете.

А якими ви будете?

(Активними, уважними, розумними)

Тому ми працюємо під девізом:

Хто багато читає, той багато знає.

Хто швидко читає, той багато встигає.

– Сьогодні до нас завітало сонечко, але його сховали хмаринки, які підготували нам завдання.

І наша перша хмаринка: «Мовленнєва розминка».

II. Мовленнєва розминка (Додаток №1).

1. Розчитування на складовій картці №1. (*картка зі збільшеним шрифтом*).

Візьміть складову картку і прочитайте спочатку самі.

– повільно, швидко (читайте на одному подиху);

– з питальною інтонацією (хором);

– в наказовій інтонації (хором).

Назвіть у 1 рядку зліва 3 склад, у 2 рядку 2 склад праворуч.

Тепер попрацюємо над скоромовкою.

2. Робота над скоромовкою (розчитування скоромовки на екрані).

Скочив котик, сів на плотик.

Миє ротик і животик.

– по складах всі разом. – *Дімо, як ходить ведмедик?*

– як ведмедик (грубо)

– як лисичка (хитро) – *А як зайчик?*

– як зайчик (швидко, стрибаючи).

3. Робота над чистомовкою – добавлянкою.

Чи – чи – чи – сидить кіт на ... (печі).

Ла-ла-ла – миша від нього ... (втекла).

Енько - енько- енько- в нірку вскочила ..(швиденько).

Та-та-та- сміється з нашого...(кота). Молодці!

І перша хмаринка відлетіла.

III. Перевірка дом. роботи

1. Виставка малюнків до твору.

2. Гра « Обличчям до обличчя».

Оцінювання один одного смайликом.

Діти, давайте пригадаємо, як виконали домашнє завдання (нам потрібно було намалювати ілюстрацію до казки і підготувати запитання до неї).

Так, ви проілюстрували і підготували запитання до казки Анатолія М'ястківського «Казка про яблуню». Ви великі молодці!

А зараз давайте попрацюємо в парах і дамо відповідь на підготовлені запитання. (*Хлопці відповідають на питання асистента вчителя і відшуковують відповідні малюнки.*) Оцініть один одного смайликами.

І друга хмаринка відлетіла.

IV. Основна частина

1. Етап дотекстової діяльності та підготовки учнів до сприймання змісту тексту. *(У Віталіка випереджальне завдання).*

А зараз ми з Віталіком підготували вам загадку.

1) Робота над загадкою. Актуалізація життєвого досвіду учнів
В хаті я мишей ганяю,

Вуса ще з дитинства маю,

Лапкою миюся щодня.

Я – пухнасте....(кошеня)

2). Розповідь дітей про своїх улюбленців.

У кого вдома є кіт чи кішка, а може, кошенятко?

Розкажіть про свого улюбленицю. Що вона полюбляє, а що їй не подобається?

(Розповідь про кошенят). (Хлопці складають діалог із допомогою асистента вчителя).

Якщо у вас мешкають ваші улюбленці, ви відповідаєте за них?(повинні турбуватися і дбати про них, бо вони маленькі й беззахисні).

Отже, ми не повинні забувати, що в цьому світі не самі. Ми несемо відповідальність за тих, кого приручили.

3). Повідомлення теми і мети.

Сьогодні на уроці ми дізнаємося, у яких ситуаціях можуть опинитися брати наші менші, як ми можемо їх виручити. Допоможуть нам у цьому оповідання Василя Сухомлинського та вірш Анатолія Костецького.

Відомий український педагог і письменник Василь Олександрович Сухомлинський дуже любив дітей, тому і став педагогом. Він писав: Робіть так, щоб людям, які вас оточують було добре».

Діти, хто пам'ятає, які твори В. Сухомлинського ми вивчали? («Ледача подушка», «Байдужий пеньок», «Як Наталочка у лисички хитринку купувала»)

А чого вони вчать? (відрізнати гарні вчинки від недобрих, бути чемними, поважати старших, захищати менших, не лінуватися)

4). Робота із заголовком оповідання. Гра «Мозковий штурм»

Прочитайте заголовок. Як ви розумієте покинуте?

(самотнє, сумне, нещасне, бідне, самотнє.)

Які почуття у вас викликають ці слова?(жалю, співчуття)

2. Етап первинного сприймання змісту оповідання.

1).Інтерактивна вправа « Веселі гірки» (картка№2) Додаток№2

Кероване читання – мислення з передбаченням.

(Віталік і Дмитро читають на картці №2 стовпчики слів, а не текст)

Приготуйте картку 2.

Попрацюємо із текстом «Покинуте кошеня». Покладіть пальчик і приготуйтеся до читання. Пригадаємо: спочатку читаємо лівий жовтий стовпчик зверху вниз, а потім правий рожевий знизу вгору. Стараємося читати на одному подиху. На старт! Увага! Руш!

Які слова ви почули в цих стовпчиках? Назвіть їх.

(Я почула в цих стовпчиках слова)

А тепер давайте передбачимо, про що може розповідатися у цьому тексті?

2) Слухання аудіозапису виступ Поліни Савової.

Ваше завдання уважно слухати і дати відповідь на питання:

Де опинилася тваринка і чому?

3. Етап перевірки первинного сприймання змісту твору.

1). Перевірка емоційного сприймання змісту.

– Про кого розповідається в оповіданні?(про кошеня і дівчинку)

– Спробуйте уявити собі кошеня (маленьке, злякане, сумне)

– Де опинилося кошенятко?(на вулиці)

– З якої причини кошеня опинилося там?(його хтось викинув).

– А який це вчинок?(поганий, жорстокий)

- Коли вам було сумно? Чому?
- Коли зітхнули з полегшенням?
- Хто був добрим, а хто – жорстоким?
- Чи справдилися наші передбачення щодо розвитку подій?

(Так наші передбачення справдилися тому, що оповідання про маленьке покинуте кошеня).

3). Словникова робота.

Чому я розділила слова у два стовпчики?

нявчить	хитає
пригорнулося	жаліє
притулилося	понесла
замуркотіло	

(тому що 1 стовпчик стосується кошенятка, а 2 – дівчинки)

4. Фізкультхвилинка.

Хто у нас уже втомився і наліво похилився, треба нам негайно встати і фізкультхвилинку розпочати.

5. Етап поглибленого смислового й структурного аналізу тексту.

Відкрийте підручник на сторінці 63.

Прочитайте текст самостійно.

1). Самостійне читання учнями «Рибкою».

(Читають текст з допомогою асистента)

2). Поглиблене усвідомлення фактичної інформації.

а). Бесіда за змістом прочитаного з елементами вибіркового читання.

Гра «Згоден – не згоден»

Давайте пограємо у гру. Ствердьте або заперечте твердження рядками з тексту.

Кошеня нявчало, бо хотіло гратися (НІ. Сидить кошеня, нявчить. Бо хоче додому, до матері).

Ніхто з людей не звертав на кошеня уваги (НІ. Весь 2 абзац).

Рано-вранці Наталочка поверталася зі школи. (НІ. Настав вечір. Поверталася додому Наталочка.). *(Група-дослідники. Скільки разів зустрілися слова «кошеня і кошенятко»)*.

Дівчинка забрала собі кошенятко? (Так, вона не сказала ані слова, а взяла кошеня й понесла додому).

Які речення слід прочитати з почуттям тривоги? (початок) А які-з почуттям удачності й радості? (кінець).

б). Гра «Дослідники».

Скільки разів у тексті зустрічається слово «кошеня» (4), «кошенятко» (3)

Діти, а ви відчули, що, прочитавши це оповідання, стали добрішими? А ще чому ви навчилися? (доброти, чуйності, турботи, милосердя, людяності).

6.Фізкультхвилинка для очей.

Очі, щоб відпочили, дивимося ми вліво-вправо,

Потім блискаєм очима і знову ними вправо-вліво.

7. Підготовка учнів до сприймання змісту вірша Анатолія Костецького «Хвостата мова»

1). Робота над заголовком

Ой, хто до нас завітів? (Іграшки спілкуються). Діти, як ви гадаєте, що роблять песики? А як вони розмовляють? (по-собачому) Так, у тварин також своя мова.

2). Робота в парах (складання діалогу).

А про що можуть розмовляти собачки? Давайте попрацюємо в парах і складемо діалог між ними (виступ 2 учнів).

(Діти складають діалог з допомогою асистента)

Діти, а ви знаєте, що собаки розуміють один одного без слів? Анатолій Георгійович Костецький – відомий і улюблений поет дівчорі – назвав їхню мову «хвостатою».

8. Етап первинного сприймання учнями змісту тексту.

1). Випереджальне завдання .

У Нікіти було випереджальне завдання вивчити вірш напам'ять.

Яку мову називають хвостатою ? (мову тварин)

Як ви вважаєте, чому хлопчик зрозумів «хвостату мову»?

Діти, подивіться на екран і скажіть, як ви розумієте це слово?

2). Словникова робота.

Збагнув (зрозумів)

Перш ніж почати читати вірш, давайте пригадаємо умовні позначки, якщо / позначка – мала пауза, // – велика пауза.

9. Етап поглибленого смислового й структурного аналізу тексту.

1). Читання вірша «Бджілкою». *(Починає читати асистент, а продовжують хлопці).*

Бесіда за змістом

- Хто є головним героєм вірша?
- Хто розповідає про песика?(Розповідь ведеться від імені хлопчика).
- Чи доводилося вам спілкуватися такою «мовою»?
- Прочитайте рядки, у яких передано впевненість хлопчика у тому, що він зрозумів собачу мову.
- Розгляньте малюнок. Зачитайте рядки вірша, які описують побачене на малюнку.
- Чому зрадив хлопчик?(тому що знайшов нового друга)
- Зверніть увагу на посмішку.
- Які емоції переживають герої? (радості, вдячності, гордості, доброти).

2). Читання ланцюжком по 1 рядочку.

Діти, зараз прочитаємо вірш ланцюжком.

(Слідкують за читанням учнів з допомогою, а потім читають самі)

3). Гра «Відшукай риму»

Подивіться на екран і знайдіть рими, що використав автор вірша.

(З допомогою асистента хлопці опрацьовують одне слово).

Махає... – розмовляє

Хвоста... – проста

Малому... – додому

10. Етап рефлексійного аналізу змісту прочитаного.

1). Колективна робота. Складання діаграми Венна.

Ось і закінчили роботу над творами В.Сухомлинського і А.Костецького. Давайте порівняємо:

Чим відрізняються вірш і оповідання? Так! Відрізняються автором, жанрами, головними героями.

А хто головний герой оповідання? *Нам покаже Діма.*

А віршика? *Покаже Віталік.*

Що спільного?(У них розповідається про людей і тварин.)

– Чого навчають ці твори? (Доброти, чуйності, співпереживання, допомоги меншим друзям, відповідальності).

В.Сухомлинський

А.Костецький

«Покинуте кошеня»

«Хвостата мова»

Оповідання

Вірш

дівчинка

хлопчик

кошеня

щеня

турботи

чуйності

радості

доброти

милосердя

любові

Остання хмаринка відлетіла і з'явилося наше тепле, лагідне, добре і усміхнене сонечко. Я вам бажаю, щоб у вас у серці завжди було це тепло. А щоб тепліше стало, давайте попрацюємо у групах, але спочатку пригадаємо правила роботи в них.

Правила роботи в групах:

- а) не перебивати один одного;
- б) дотримуватися визначеного часу;
- в) правило піднятої руки;

г) презентує роботу командир.

2). Робота в групах за кольорами.

1 група «Зелені» (Додаток №3)

Підберіть малюнки які відповідають героям сьогоднішнього уроку (дівчинка, хлопчик, котик, дід, баба, мама, тато, собачка, поросся, дерево).

(Діти працюють з допомогою асистента)

2 група «Сині» (Додаток №4)

Ваше завдання скласти «Правила поведження з тваринами» (з'єднайте лініями правила)

1. Допомагай	а не себе.
2. Будь	милосердним
3. Жалій інших,	слабшим, малим.

3 група «Жовті» (Додаток №5)

Серед прислів'їв виберіть те і поясніть його значення, яке більше відповідає нашому уроку:

–В лиху годину пізнаєш людину.

- Добро роби – добре і тобі буде.
- Добре діло твори сміло.
- Хто добро робить, тому зло не шкодить.

4 група «Червоні» (Додаток №6)

З допомогою картки-посібника напишіть вірш – сенкан .

1. Хто? котик
2. Який?
3. Що робить?
- 4.
5. Тварина

3). Перевірка виконаного завдання.

V. Заключна частина

1. Інтерактивний прийом «Незакінчене речення»(мікрофон).

– Тож давайте підсумуємо усе, про що говорили на уроці і продовжимо речення.

- Я сьогодні зрозумів, що
- Я замислився над тим, що
- На уроці найбільше сподобалося
- Цікавим було

2). Інструктаж щодо виконання дом. завдання

1 група: придумати продовження оповідання.

2 група: переказувати від імені кошеняти.

3 група: читати і переказувати

4 група: читати.

3). Гра «Коло»

Дорогі мої, я вам дякую за урок! Віка була активна, Нікіта уважним, Ігор сміливим, добрим (передаємо смайлик).

У кожної людини ось таке маленьке сердечко, як кулачок. Але якщо ми об'єднаємося всі разом, то у нас стане велике серце. Воно буде різнокольоровим: трішечки жовтого, тому що ми (ЯКІ?) добрі і лагідні, трішечки зеленого, бо ми любимо життя, природу і тварин; білого – милосердні і людяні; шматочок сірого, тому що ми інколи буваємо (Якими?) невічливими і грубими. І все ж таки воно яскраво-червоне, тому що ми дуже люблю своїх близьких, друзів і тварин.

4). Виконання пісні «Якщо добрий ти».

Картка №1

Додаток №1

БРА КВО БДЖІ КВІ ТРУ
ПРЕ ДРУ ВСА ДЖО ЧКУ

БРА КВО БДЖІ КВІ ТРУ
ПРЕ ДРУ ВСА ДЖО ЧКУ

Картка №2 (текст)

Додаток №2

Покинуте кошеня

Хтось виніс із хати маленьке сіре кошенятко пустив **його**

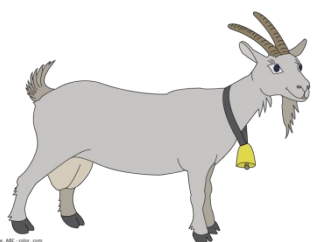
на дорогу. Сидить кошеня та й нявчить. Бо хоче додому,
до матусі. Проходять люди, дивляться на кошеня. Хто сумно
хитає головою, хто сміється. Хто жаліє: бідне кошенятко,
та й іде собі. Настав вечір. Зайшло сонце. Страшно стало
кошеняткові. Притулилося воно до куща та сидить-
тремтить. Поверталася додому Наталочка. Чує –нявчить
кошеня. Вона не сказала ні слова, а взяла кошеня й понесла
додому. Пригорнулося кошенятко до дівчинки. Замуркотіло.
Раде-радісіньке.

Додаток № 2

Хтось
на дорогу
до матусі
хитає
та й іде собі
кошеняткові
Тремтить
Кошеня
Додому
Раде-радісіньке

його
додому,
сумно
кошенятко
стало
сидить
нявчить
понесла
Замуркотіло

Додаток №3

«Правила поводження з тваринами»

1.Допомагай	а не себе.
2.Будь	милосердним.
3.Жалій інших,	слабшим,малим.

В ЛИХУ ГОДИНУ ПІЗНАЄШ ЛЮДИНУ.

ДОБРО РОБИ – ДОБРЕ І ТОБІ БУДЕ.

ДОБРЕ ДІЛО ТВОРИ СМІЛО.

ХТО ДОБРО РОБИТЬ, ТОМУ ЗЛО НЕ ШКОДИТЬ

ВІРШ-СЕНКАН

1. ХТО? КОШЕНЯ
2. ЯКЕ?
3. ЩО РОБИТЬ?
- 4.
5. ДРУГ

Г. Скиба

вчитель англійської мови

загальноосвітньої санаторної школи-інтернату I-III ступенів

Комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради

**Конспект уроку англійської мови для учнів 2 класу
з інклюзивним навчанням**

Тема: *My Family.*

Підручник: НМК «Fly High 2».

Мета: ввести та відпрацювати нові лексичні одиниці (назви членів родини); вчити відповідати на загальні запитання про родину; вчити працювати з підручником; розвивати навички говоріння, аудіювання та

читання; розвивати навички діалогічного мовлення; розвивати пам'ять, увагу, навички соціальної поведінки під час гри та групових видів роботи; вдосконалювати навички каліграфічного письма; виховувати інтерес до вивчення мови.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань

Обладнання: НМК «Fly High 2», робочий зошит з підготовленими словами для хвилинки каліграфії, аудіо записи, малюнки із зображенням родини пінгвінів, малюнок (або іграшка) дівчинки-пінгвіна, картки із новими словами, картки (формат А4) для кожного учня із новими словами (кегель 72 або 100), два фото із зображенням сонячної та похмурої погоди, частини коміксу на аркушах А4 (кольорові).

Рекомендації:

- використовувати жести (наприклад, відповідь «так» супроводжується одночасно словом, кивком голови та жестом руки);
- якщо в класі є дитина з вадами слуху – вона має знаходитись біля джерела звуку;
- якщо в класі навчається дитина з дислексією – всі додаткові друковані матеріали мають бути в полі її зору, вправи на розпізнавання слів мають виконуватись два рази (наприклад, учні пишуть в повітрі слово один раз, а учень з дислексією – два);
- якщо в класі є дитина з вадами зору – необхідно заздалегідь підготувати тексти та всі друковані матеріали більшого розміру;
- темп уроку – помірний;
- в інклюзивному класі на уроці англійської мови бажана присутність асистента дитини (тьютора) або асистента вчителя, який допомагає підготувати необхідні додаткові друковані матеріали та знаходиться біля дитини з ООП на уроці (за необхідністю).

Хід уроку

I. Вступна частина (5 хвилин)

1. Організаційна частина

T: Good morning, dear children! I am happy to see you!

T – P1, P2: How are you?

P1, P2 - T: I'm fine (happy, sad)!

2. Фонетична зарядка

T: Давайте згадаємо, як англійською мовою розмовляють тварини:

The bee says /ð/, /ð/, /ð/ and /θ/, /θ/, /θ/.

The fish says /w/, /w/, /w/.

The snake says /s/, /s/, /s/.

The tiger says /r/, /r/, /r/.

3. Перевірка домашнього завдання.

4. Повідомлення теми та мети уроку (напис на дошці – Family).

II. Основна частина (35 хвилин)

1. Презентація та відпрацювання нового лексичного матеріалу

T-C1: Listen! Someone's knocking at the door! Who are you?

Guest: That's a secret! Guess!

P1, P2...: Are you a tiger? Are you a monkey? Are you a penguin?

Guest: No, I'm not! (відповідає так, доки учні не вгадають. Потім його запрошують у клас). Yes, I am! I am a penguin! (роль пінгвіна виконує вчитель, трохи змінивши голос). I am Patty. Hello! Look! I have a picture. This is a picture of my family. This is my dad. This is my mum. This is my sister. This is my brother (вчитель вивішує на дошку малюнки із зображенням мами-пінгвіна, тата-пінгвіна, брата-пінгвіна та сестри-пінгвіна. Кожен малюнок має підпис dad, mum, sister, brother).

T: Patty, do you like your mum? Do you like your dad? Do you like your sister? Do you like your brother?

Patty: Yes, I do! I like my mum (dad, sister, brother).

T: Діти, подивіться яка у Паті велика родина. А чи є у вас брати та сестри?

T – P1, P2: Do you have a brother? Do you have a sister?

P1, P2 – T: Yes, I do. / No, I don't.

T: brother sister (задумливо). Які довгі слова! А давайте порахуємо.

Робота із новими словами:

– скільки складів у кожному слові?

– скільки букв у кожному слову?

– скільки звуків у кожному слові?

– напишіть слово у повітрі.

– напишіть слово пальчиком на трафареті (кожен учень отримує карту з напечатаними словами (шрифт Times New Roman, кегль 100);

– відкрийте зошити та пропишіть ці слова за зразком (кожне слово – один раз);

– вправа «Побач слово» (вчитель тримає картку із напечатаним словом буквами до себе. Швидко перегортає слово до учнів. Вони мають побачити слово та назвати його).

T: Ви, напевно, втомилися? Давайте відпочинимо!

Фізхвилинка

Please, stand up!

Hands up! Hands down!

Hands on hips! Sit down!

Clap your hands! Stand up!

Stamp your feet! Hands up!

One, two, three... Hop!

One, two, three... Stop!

Stand still! Sit down on your chairs.

T: Open your books. В. р.36, ex.1 (вчитель пише на дошці номер сторінки та номер вправи). Listen! (track 50). Яке нове слово ви чуєте?

Ps: Sunny!

T: Look! It is sunny. And it is nasty (вчитель показує два фото із сонячною погодою та похмурою, вказуючи на кожен малюнок та називаючи відповідне речення). What's the difference?

1. Робота із текстом.

1.1. Підготовка до читання тексту.

T – Cl: Look at the story.

T – P1, P2: Who's in the pictures?

Where are they?

What are they doing?

What are they wearing?

T – Cl: Let's read the story! (track 50). Дивіться, у Паті також є ця історія і вона буде читати її разом з нами (на дошці біля малюнку Паті вчитель прикріплює комікс (але кожна частина коміксу знаходиться на окремому аркуші А4, номери закриті).

Вчитель включає запис. Учні слухають та читають одночасно.

1.2. Перевірка розуміння прочитаного. Робота з текстом.

T – P1; P2; P3:

What is the weather like?

Is it sunny or nasty?

Who is she? (вчитель показує на картинку №3)

Is she pretty?

Do you like the story?

Скільки разів в цій історії зустрічається слово family (hello, dad, mum...)? А скільки разів ви почули фразу This is?

Patty – Cl:

Who is speaking? (вчитель включає різні частини історії, діти мають назвати того, хто говорить).

Фізхвилинка.

Patty: I am tired! Close your books! Let's dance and sing a song! (track 52)

Thank you, children! I like this song!

Доки діти співають вчитель перемішує частини коміксу на дошці.

T – Cl: А поки ми співали, історія Паті «розлетілася» на шматочки.

Давайте допоможемо їй зібрати її комікс?

Після того, як учні розташували частини коміксу у правильному

порядку, вони відкривають підручник та перевіряють себе.

Patty: Thank you, children!

2. *Розвиток навичок аудіювання. Повторення та закріплення вивчених лексичних одиниць.*

T – Cl: Find the stickers to the Lesson 5. Open your books at page 37. Find exercise 3. Listen and stick (вчитель прокручує запис зупиняючи її після кожного речення).

III. Заключна частина уроку (3-5 хвилин).

1. Підсумок (учні прощаються з Паті та її родиною).
2. Оцінювання.
3. ДЗ: SB p. 36, ex. 1 (read and listen); p. 37, ex.3 (circle). WB: p. 24, ex. 1,2.

Н. Пасьовин

*вчитель-логопед загальноосвітньої школи I-III ступенів № 24
Мелітопольської міської ради Запорізької області*

Конспект логопедичного корекційно–розвиваючого заняття для учнів 1 класу

Тема: Автоматизація звука Ч у зв'язному мовленні дітей

Мета: Працювати над правильною вимовою звука „Ч”, розвивати артикуляційний апарат, фонематичне сприймання, слухову увагу, мовне дихання, зв'язне мовлення, пам'ять, дрібну моторику. Збагачувати і розширювати словник дітей словами із звуком Ч.

Обладнання: іграшкова черепаха, малюнки, таблички, звукові фішки, фішки для побудови речення, дидактичний матеріал, презентація, плакат-будиночок «Алфавіт».

Хід заняття

1. Психологічний настрій

Встаньте дітки, підтягніться,

І до сонця поверніться.
На сусіда подивіться,
І сусіду усміхніться.
Продзвенів і стих дзвінок
Починаємо урок.

Я посміхнулась вам, ви посміхніться один одному і подумайте, як добре, що ми сьогодні разом. Ми спокійні, ласкаві і доброзичливі. Ми всі здорові. Глибоко вдихніть і видихніть. Видихніть вчорашню образу, злість, занепокоєння. Забудьте про них. Вдихніть в себе свіжість сьогоднішнього дня, тепло сонячних променів.

Я бажаю вам гарного настрою і дбайливого ставлення один до одного.

2. Логопед разом з дітьми пригадує тему минулого заняття

3. Повідомлення теми уроку

Загадка:

Кістяну сорочку маю,
Та ніколи не знімаю.
У сорочку – костюмаху
Я ховаюся від страху. (Черепашка)

Діти відгадують загадку, вчитель показує іграшкову черепашку.

- До нас сьогодні на урок завітала черепашка Чуча. Вона не просто так завітала! Чуча чула, що у нашій школі дуже розумні дітки, які вивчають звуки і букви. Вона хоче нас сьогодні познайомити зі своєю улюбленою буквою.

- А як гадаєте, яка у черепашки Чучи улюблена буква? (Буква Ч)

- А чому саме буква Ч? (Тому що, слово черепашка та Чуча починаються на звук Ч)

- Правильно, які розумні дітки!

4. Артикуляція звуку [ч]

- Давайте вимовимо звук [ч]

- Який це звук? (приголосний)
- Чому саме, приголосний?
- Що саме нам заважає при вимові звука [ч]?
- За допомогою яких м'язів твориться звук [ч]?
- Що ми чуємо при вимові звука [ч]? (шипіння)
- Отже, що ми можемо сказати, який це звук? (шиплячий, глухий)
- В українській мові він твердий. Пом'якшується перед голосним звуком [і].

- Але ж нам треба не тільки вимовляти слова зі звуком [ч], а ще й писати.

- Як на письмі позначимо звук [ч]? (буквою Ч)
- Вам щось нагадує літера Ч? (четвірку)
- Давайте зараз заселимо нашу букву Ч у казковий будиночок «Алфавіт».

А щоб правильно навчитись вимовляти звук Ч, візьмемо наші дзеркальця і разом з черепашкою Чучею виконаємо вправи.

5. Артикуляційні вправи

Виконують артикуляційні вправи (з дзеркальцем) для губ: «Посмішка», «Трубочка», «Парканчик», для язика: «Лопатка», «Покарати неслухняний язичок», «Кицька сердиться».

6. Вимова складів із звуком Ч

- Давайте разом із черепашкою чучею вимовляти склади

Ча-чо-чу-че-чи-чі

Ач-оч-уч-еч-ич-іч

Чач-чоч-чуч-чеч-чич-чіч

7. Вимова чистомовок

Ча-ча-ча – Чуча хоче калача

Чу-чу-чу- зараз Чучу пригощу.

Че-че-че- сонце гріє, аж пече.

Чі-чі-чі – смачні в Чучі калачі.

Ач-ач-ач- хочемо і ми калач.

Чок-чок-чок- Чуча нам дає шматок.

8. Розвиток дрібної моторики

– Наша Чуча прийшла не з порожніми руками. Вона принесла багато цікавого.

Перше цікаве завдання від нашої Чучи «Шнурівка» (*Учні працюють із роздатним матеріалом. Шнурують черепашку.*)

9. Збагачення словникового запасу. Звуковий аналіз слів, побудова речення

Чуча ще зовсім маленька і дуже мало слів знає на звук Ч. Давайте їй допоможемо.

Гра з м'ячем. «Назви слова зі звуком Ч»

Гра «Знайди звук Ч»

Гра «Упіймай звук [ч]»

- Плескання долонь означатиме, що звук [ч] «упіймали», почули.

Час, чашка, парта, ключ, школа, овочі та ін.

10. Визначення звука в слові. Робота з роздатковим матеріалом та індивідуальними картками.(Якщо є в слові звук Ч, діти проводять тоненьку лінію до букви Ч.)

11. Звуковий аналіз слів, побудова речення

– Маленька Чуча дуже хоче, щоб ви, дітки, зробили звуковий аналіз слова черепаха. Хто впорається, підніміть сигнальну картку. (Один учень працює біля дошки).

Учні визначають кількість звуків, складів, поділ слова на склади, визначення складів(відкриті, закриті), наявність наголосу(на який склад падає, як називається цей склад?).

- Молодці! Ви впорались із завданням! А тепер складіть речення за малюнком.

12. Побудова речення. (У кожного учня може бути своє речення (Черепашка гріється на сонці. Черепашка Чуча повзе по траві. та ін.) Учні визначають кількість слів у реченні, довгі, короткі слова, слова, які пишуться з великої букви.

13. Фізкультхвилинка для очей (музичне відео)

Наша Чуча пропонує відпочити оченятам.

Очі щоб відпочивали

Дивимось ми вліво – вправо.

Потім блимаєм очима.

І знову ними вправо – вліво.

14. Читання слів, складів, речень.

Буква Ч засумувала. Вона хоче зустрітися з іншими буквами.(читання таблиці в парах, ланцюжком, хором).

15. Вивчення скоромовки

В дівчинки Марічки червоні черевички.

16. Фізкультхвилинка(вправи показує учениця)

Встало вранці ясне сонце,

Зазирнуло у віконце.

Ми до нього потяглися,

За промінчики взялися.

Будемо дружно присідати,

Сонечко розвеселяти.

Встали – сіли,

Встали – сіли,

Бачте, як розвеселили!

17. Закріплення вивченого

– З якою буквою допомогла познайомитись черепашка Чуча?

– Охарактеризуйте звук, який вона позначає.

– Які звуки дають твердість звуку [Ч]?

– Який звук пом'якшує звук [Ч]?

15. Рефлексія на рівні саморозуміння

– Що вам найбільше сподобалось на уроці?

– Що найбільше запам'яталось?

– Працювали усі гарно

І почули у кінці,

Що у нашій першій класі

Діти просто молодці!

– Черепашці Чучі час рушати додому, їй дуже сподобалось працювати з вами і на згадку про себе вона дарує своє фото-розмальовку.

Ю. Штода

Вчитель-реабілітолог КУ «ІРЦ» ММР ЗО

Свято просто неба до дня захисту дітей

Тема: *Наші діти – цукерки або країна дитячих мрій.*

Мета: Зміцнення здоров'я дітей за допомогою проведення свята на свіжому повітрі.

Обладнання: Різнокольорові кубики, м'ячики малого d, великі конуси, кошики, повітряні кульки, бутафорські цукерки для оформлення майданчика і в якості заохочення за виконання естафет.

Хід свята

Спортивний майданчик прикрашено повітряними кульками та великими бутафорськими цукерками.

Звучать веселі дитячі пісні, діти збираються на спортивному майданчику.

Ведуча: Хлопчики і дівчатка! Наше сьогоднішнє свято ми присвячуємо вам!

Це свято – міжнародний день захисту дітей. Ми будемо співати, грати, танцювати і, звичайно, до нас прийдуть чудові гості. А почати наше свято ми хочемо із загадки:

Буває в коробці, буває в пакеті, / І солодше її немає на всьому білому світі! / Начинка всередині, а навколо шоколад. / Улюблені ласощі наших хлопців та дівчат.

Що це?

Діти: Цукерка!

– Діти, а ви любите цукерки? (*Так!*).

Ведуча: Цукерки – це улюблені ласощі дітей. Ви їх любите, тому що вони смачні, солодкі. Ось і ми, дорослі, теж вас дуже любимо, тому часто ласкаво називаємо вас діточки – цукерочки. Подивіться, наші дітки, – це солодкі цукерки. Тому і наше сьогоднішнє свято ми вирішили назвати «Наші дітки – цукерки».

На майданчик виходять дівчатка в яскравих сукнях і шапочках цукерок, виконують танець «Різнобарвні цукерки».

Ведуча: Які гарні різнокольорові цукерки! Ідіть до наших хлопців, будемо разом веселитися!

Під музику на майданчик вибігає Карлсон із великою банкою варення.

Карлсон: Де? Де цукерки? Цукерки я теж люблю. Давайте мені їх швидше, і дуже багато. Я їх покладу в банку з варенням, щоб смачніше було!

Ведуча: Почекай, почекай. Напевно, спочатку треба привітатися з дітьми. Діти, ви дізналися, хто це?

Діти відповідають.

Карлсон (недбало): Ну, доброго дня, доброго дня, давайте вже швидше мої цукерки!

Ведуча: Які цукерки, подивися на себе! Ти вже і так цілу банку варення з'їв. А цукерками ми називаємо наших діток. У нас так свято називається: «Наші дітки – цукерки».

Карлсон: А я ж думав, тут цукерки дають.

Ведуча: Цукерки теж будуть. Тільки їх потрібно буде заслужити. Спочатку ми будемо грати, брати участь в конкурсах та естафетах. А потім вже їсти цукерки, після свята.

Карлсон: Ну, я так не граю. Свято – це коли торт, цукерки, варення, коли можна пограти, попустувати, а тут якісь конкурси! Давайте краще спочатку пограємо, а потім вже конкурси.

Ведуча: А ти які-небудь ігри знаєш?

Карлсон: Звичайно, знаю. Є, наприклад, така гра: Хто довше на люстрі повісить. Я – чемпіон світу з висіння на люстрах!

Ведуча: Наступна естафета – «Переправа».

Естафета «Переправа»

Гравці будуються в шеренгу. На старті кошик з кубиками, на фініші – порожня. Учасники передають кубики один одному спочатку з рук в руки, потім стоячи в колоні над головою.

Команда, що виконала завдання першою, отримує цукерку.

Ведуча: Всі молодці! Ми подивилися, які ви швидкі і спритні. А наступний конкурс – танцювальний.

«Танець маленьких каченят»

Всі учасники стоять в колі. Бубнів потрібно на кілька штук менше, ніж учасників. Звучить музика, хлопці танцюють. Як тільки музика зупиняється, потрібно взяти один бубон. Кому не дісталось – вибуває з гри. При кожному повторенні ведучий прибирає кілька бубнів.

Гра триває, поки не виявляться переможці – вони отримують цукерки для своєї команди. Карлсон збирає бубни, поки діти танцюють.

Ведуча: Що ти робиш, це не за правилами. Можна брати тільки один бубон, і то, коли музика зупиниться.

Карлсон: А я хотів всі бубни забрати, щоб всі цукерки отримати.

Гра продовжується.

Ведуча: наш солодке свято триває, і для вас наступний конкурс. Беруть участь всі! Наша *гра називається «Передай цукерку»*.

Всі стають в коло, під музику передають один одному бутафорську цукерку. Музика зупиняється. Той, у кого залишилася цукерка, виходить з

кола. Гра проводиться кілька разів, найстійкіших гравців нагороджують цукерками.

Ведуча: Молодці! Ви знову відмінно впоралися із завданням. Ми з вами цукерки передавали, вибирали, переносили. А малювати цукерки ви вмієте?

Діти відповідають.

Ведуча запрошує всіх гостей та дітей взяти участь у конкурсі

«Хто більше намалює цукерок?» (Конкурс проводиться під веселу музику).

Ведуча: Тепер у нас цукерки всюди – на гірляндах та в ваших кошиках , на асфальті.

Карлсон: Ну все. Всі завдання виконали, тепер можна і солоденького поїсти.

Ведуча: Почекай, Карлсон, давай порахуємо цукерки і дізнаємося, хто переміг в наших змаганнях. А потім вже і поїмо.

Карлсон: Гарзд, порахуємо!

Ведучі і Карлсон рахують цукерки і оголошують, що перемогли всі. Всі команди отримують справжні цукерки.

***ЗРАЗКИ КОНСПЕКТІВ ТРЕНІНГІВ І ТРЕНІНГОВИХ ЗАНЯТЬ ДЛЯ
ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ТА БАТЬКІВ, ЩО ВИХОВУЮТЬ
ДІТЕЙ З ООП***

Т. Пономарь
практичний психолог
Андріївської спеціалізованої різнопрофільної школи I-III ступенів
Бердянської районної ради Запорізької області

Тренінгове заняття для учнів 2 класу з інклюзивним навчанням

Тема: вчимося бути добрими людьми

Мета: навчати учнів культури спілкування, пошуку конструктивних способів вирішення проблемних ситуацій; сприяти поліпшенню психологічного клімату в класі, налагодженню доброзичливих стосунків; виховувати в учнів повагу один до одного, відповідальність за власні слова та вчинки.

Хід заняття:

Сьогодні ми будемо продовжувати вчитися культури спілкування, дізнаємося, як можна вирішувати проблемні ситуації, встановлювати доброзичливі стосунки і як поважати один одного.

Нам потрібно встановити правила роботи на нашому занятті. Які правила ви пропонуєте написати? Підсумуємо ваші відповіді, прочитайте всі правила, які ми обговорили. (*прикріплюю на дошку заздалегідь написані правила роботи*)

Бути активним. Бути толерантним.

Слухати один одного.

Сміятися можна, але не з людини (але по-доброму)

Кожна думка має право на існування і висловлення.

Вправа на знайомство «Павутинка»

Мета: познайомитися з учасниками тренінгу; дізнатися про улюблені заняття своїх однокласників; згуртувати колектив.

У мене є чарівний клубочок, ми будемо його передавати один одному по колу, кожен із вас, отримавши клубочок, називатиме своє ім'я та

розповідь (1 речення) чим любить займатися зі своїми друзями.(ниточку потрібно обмотати навколо свого пальчика).

Ось ми познайомилися, дізналися про улюблені заняття своїх товаришів і сплели ось таку павутинку. Це павутинка нашого колективу, вона міцна, красива й така ж неповторна, як і наш колектив.

Криголам

Учні тримають у руках серветки, учитель дає інструкції:

1. Згорніть серветку вдвоє і відірвіть верхній лівий кут.
2. Знову згорніть серветку вдвоє і відірвіть верхній лівий кут.
3. Знову згорніть серветку вдвоє і відірвіть нижній правий кут і т. д.
4. Розгорніть серветку.

Чому серветки різні?

Отже, кожен з нас має своє світосприйняття,кожен із вас неповторний.

Вправа «Сонце світить для тих, хто»

Мета: гра сприяє розвитку почуття згуртованості.

Ця гра дає можливість отримати багато інформації, яка потім може бути перероблена вчителем.

Вчитель говорить фразу: «Сонце світить для кожного, хто ...»

- Сьогодні зранку снідав
- У кого є бабуся
- Хто любить котиків
- В їдальні все з'їв
- Любить читати книжки
- В кого є менші братики і сестрички
- Навчається в 2 класі
- Прийшов до школи пішки
- живе в с. Андріївка
- був влітку на морі
- у кого гарний настрій

Обговорення гри:

– Що стало для мене несподіванкою?

– Чи відчуваю я, що знайшов достатньо «споріднених душ»?

– Чи радієте ви, що між нами так багато спільного?

– Ми тепер бачимо, що всі ми неповторні, кожен із нас сприймає світ по своєму, та в той же час – багато хто з нас має спільні інтереси, спільні якості, вподобання. І дізналися ми один про одного тому, що вчимося, живемо в одному дружньому колективі.

Гра «Атоми-Молекули»

Мета: зняття напруги, створення дружньої обстановки.

Члени групи – «атоми» – вільно рухаються по кімнаті під музику. За сигналом ведучого атоми об'єднуються в молекули по 2 людини, потім по 3 і т.д. в кінці вправи об'єднується вся група.

На жаль, коли між людьми виникає непорозуміння, зазвичай вони звинувачують у цьому один одного або замовчують образу. Така поведінка недоцільна. Щире спілкування можна порівняти з ліками, якими лікують хворобу-образу. Не можна вирішити конфлікт, не обговоривши його. Прагнення почути, зрозуміти думку одне одного здатне знищити ворожнечу. Зробіть крок назустріч людині, не відвертайтеся від неї – таким чином можна лише поглибити образу. Чим більше ви ображаєтесь або обурюєтесь, тим менше у вас можливостей поновити стосунки. І завжди щиро вибачайтесь, коли відчуваєте, що неправі.

Варто навчитися розуміти оточуючих, інтуїтивно відчувати і вгадувати їх настрої. Зараз ми спробуємо перевірити, наскільки розвинене у вас це вміння.

Вправа «Відзеркалювання»

Мета : вчитися інтуїтивно розуміти оточуючих, відчувати і вгадувати їх настрої, поведінку.

- Складає книжки в портфель
- Фотографує

- Їсть морозиво
- Стрибає на скакалці
- Зриває яблука
- Заплітає косу
- Замітає підлогу
- Пише на дошці
- Плаває в морі
- Зав'язує шнурки

Що допомагало вам відгадати і відтворити дії своїх товаришів?
(*уважність, терплячість, стриманість*).

Ми переконалися у тому, що досягти взаєморозуміння в стосунках можна лише дотримуючись певних норм у спілкуванні. Про це варто пам'ятати щодня. Тому щоранку, вирушаючи в школу, не забувайте взяти із собою «валізу чемності».

Творче завдання «Валіза чемності»

Учні об'єднуються в групи за назвами пір року(осінь–зима–весна–літо).

Вчитель приносить валізу. Учні починають збирати до неї необхідні «речі» – добрі почуття і риси характеру, які слід плекати у собі. Школярі називають усе, що, на думку групи, допомагає людині у спілкуванні з оточуючими, а учитель прикріплює відповіді на бічній стороні валізи.

Список орієнтовних відповідей:

Доброзичливість; тактовність; жадібність
доброта;справедливість; злість
миролюбність; життєрадісність; грубість
почуття гумору; врівноваженість; крик
чесність; чуйність; неповага
порядність; співчуття; насмішки
повага; щирість; приниження.

Руханка «Якщо весело живеться»

Вправа «Сердечко для учнів класу»

А ще у нашій валізі не вистачає гарних побажань, які обов'язково здійсняться, якщо ви цього дуже забажаєте. Роздати дітям вирізані з кольорового паперу сердечка:

– у кожного з вас є паперове сердечко. Зараз ці сердечка порожні, але ви можете заповнити їх тим, що зробить кожну дитину нашого класу щасливішою.

– напишіть або намалюйте на своєму сердечку те, що ви можете зробити для товариша (тепло привітатися, подарувати квітку, погратися, зателефонувати, запросити на свято, подивитися разом мультики тощо)

Запропонувати дітям по черзі вийти до дошки і зачитати те, що вони написали та прикріпити сердечка до валізи.

Підсумуємо: «Погляньте, завдяки вашій турботі світ для дітей нашого колективу став кольоровим, сповненим любові. Пам'ятайте, що іноді ви можете допомогти людині, яка потребує уваги, одним теплим словом або маленькою доброю справою»

Рефлексія

Що найбільше запам'яталося? Що сподобалося? Чи дізналися на сьогоднішньому занятті ви для себе щось нове? Чи збулися очікування?

О. Тєплякова
Вчитель-логопед КУ «ІРЦ» ММР ЗО

Тренінг для батьків

Тема: *здоров'язберігаючі технології у мовленнєвому розвитку дитин.*

Мета: познайомити батьків з різноманітними методами та прийомами здоров'язберігаючих технологій, які мають позитивний вплив на мовленнєвий розвиток дітей.

Завдання:

1.Надати допомогу кожній родині в організації взаємодії з дитиною вдома.

2.Підвести батьків до усвідомлення того, що спільна діяльність батьків і фахівців ІРЦ – найбільш ефективна для укріплення здоров'я та мовленнєвого розвитку дитини.

3.Познайомити батьків з ігровими методами і прийомами в межах організації спільної корекційної діяльності з дітьми в домашніх умовах:

- а) розвиток артикуляційної моторики;
- б) розвиток правильного мовленнєвого дихання;
- в) розвиток дрібної моторики та пасивний ігровий масаж;
- г) гімнастика для очей.

4.Залучати родину до спільної діяльності дітей і батьків.

Матеріали: іграшка посібник: «Веселий язичок», презентація артикуляційної гімнастики, тренажери для розвитку дихання та дрібної моторики рук, каучукові, гумові м'ячі, шишки, каштани, горіхи.

Організація: батьки сидять за столами, утворюючи півколо.

Хід тренінгу

Вступна частина

Логопед: Доброго дня шановні мами і тата, бабусі і дідусі! Ми раді вітати Вас на нашому тренінгу, який допоможе Вам навчитись організовувати спільну діяльність з дитиною вдома, познайомить з різними «розумними» і цікавими іграми, які допоможуть зміцнити здоров'я Ваших дітей та розвивати мовлення, тому їх ми і будемо називати Здоров'язберігаючі технології.

До яких можна віднести:

- Артикуляційну гімнастику;
- дихальну гімнастику;
- розвиток дрібної моторики та пасивний ігровий масаж;
- гімнастику для очей.

Адже навчитися чогось набагато простіше, якщо вчитися весело і цікаво.

Основна частина.

Логопед: Уявіть, сьогодні поруч з вами немає мам, тат, бабусь і дідусів, сьогодні ви всі нові дітки нашого центру! Зараз ми всі разом пограємо. (Дорослі сидять півколом).

Логопед привертає увагу учасників тренінгу до коробки, яка стоїть на столі.

Логопед: Коробка, ... яка важка! Давайте подивимося, що в ній! Логопед відкриває коробку.

– Ой! Хто це?

З коробки «вистрибує» Язичок.

Це я, Веселий Язичок! Я вмю добре говорити скоромовки ...

А ви знаєте, як я цьому навчився? (Відповіді).

– Я довго і наполегливо тренувався, став сильним і навчився виконувати різні трюки. А допомогла мені артикуляційна гімнастика. Я її зараз покажу, а ви мені допомагайте її виконувати.

Логопед: Допоможемо?

Логопед використовує презентацію для батьків. Артикуляційна гімнастика виконується батьками під музичний супровід.

Логопед: Адже, артикуляційна гімнастика – це зарядка для органів мовлення: язика, губ, щік. З її допомогою вони стають сильними, міцними, рухливими, контрольованими. Без цього неможлива чітка звуко вимова. Гімнастику артикуляції необхідно виконувати з дитиною щодня в ігровій формі, щоб сформовані навички закріплювались. Добирати від 5 до 10 вправ. Повторювати кожну вправу потрібно по 6–7 раз.

Логопед: Артикуляційні вправи можуть бути, як статичними так й динамічними. І ми в цьому зараз з вами переконаємось.

Логопед: Візьміть до рук дзеркало і покладіть перед собою малюнок лопатки ми будемо виконувати вправу «Лопатка».

Вправа «Лопатка». Треба усміхнутися, висунути язик, розпластати його на нижній губі, утримувати в цьому положенні 10–15 секунд. Аналогічно виконується вправа з малюнком чашки.

Вправа «Чашка»

Широко відкрийте ротик. Широким язиком треба потягтися до верхніх зубів, але не торкатися їх. Уявіть собі, що я налила в вашу чашку воду, а ви мусите її тримати, не виливаючи. Утримуйте язик у такому положенні 10–15 секунд. Молодці!

Логопед: А зараз покладіть перед собою малюнок гойдалки ми будемо виконувати вправу «Гойдалка». Вправа «Гойдалка». Трохи відкрийте рот, покладіть широкий язик за нижні зуби (зсередини) й утримуйте його в такому положенні поки я рахую (логопед рахує від 1 до 5). А зараз підніміть широкий язик за верхні зуби (так само зсередини) й утримуйте його там поки я рахую (логопед рахує від 1 до 5).

Так по черзі змінювати положення язика 6–10 разів.

Аналогічно проводиться робота з малюнком барабан.

Вправа «Барабан». Відкрийте рот, покладіть широкий язик за верхні зуби, багато разів чітко вимовляйте звук: Д-Д-Д-Д, постукуючи кінчиком язика по верхнім альвеолам.

Логопед: Скажіть, при виконанні яких вправ ваш язик рухався динамічніше? Так це є динамічні вправи, а вправи при виконанні, яких язик був малорухомим є статичними. Вправи треба добирати як і статичні так і динамічні.

Логопед: А що ще у коробці лежить?

Логопед виймає з коробки дихальні тренажери.

Логопед: Одним з найважливіших компонентів здоров'язбереження дітей є дихальна гімнастика, яка допомагає:

- наситити киснем кожен клітинку організму;

- стимулює роботу серця, головного мозку і нервової системи. Дихальні вправи дуже потрібні дітям, які часто хворіють вірусними захворюваннями;

- доповнює будь-яке лікування (медикаментозне, гомеопатичне, фізіотерапевтичне);

- розвиває ще недостатньо сформовану дихальну систему дитини і зміцнює захисні сили організму.

Логопед: Тренажери для дихання в ігровій формі допоможуть дитині досягти плавного видиху і швидше освоїти «важкі» звуки, розвинути мовленнєве дихання. Тренування дихання можна проводити 1 раз в день перед сном. Після прийому їжі повинно пройти не менше 2–3 годин. Час занять для дітей дошкільного віку 3–5 хвилин для дітей шкільного віку 5–10 хвилин.

Логопед: хочу вас познайомити і навчити деяким ігровим прийомам дихальної гімнастики. Дихальні вправи проводяться з віршованим супроводом. Я пропоную декілька вправ, які можна проводити з дітьми.

Логопед пропонує взяти на столах дихальні тренажери і пограти з ними у віршованому супроводі.

Вправа «Остуди гарячий чай»

Наливаю в чашку чаю –

Вову чаєм пригощаю.

Чай гарячий дуже.

Дми, на нього, друже.

(Логопед нагадує, що видих повинен бути плавним, через рот, щоки не надуваються, губи округлюються «дудочкою», дорослі тримаючи чашку обіруч, дмухають на приклеєні до її верхньої частини паперові смужки).

Вправа «Повітряний змій»

Щоб угору міг злетіти

Спробуй змія запустити.

(Дорослі тримають паличку , до якої прив'язаний повітряний змії. Дмухають так, щоб змії злетів).

Логопед: Найпростішим і нехитрим дихальним тренажером є мильні бульбашки. Головне повільно і глибоко вдихати повітря носом і тривало видихати ротом. (Дорослі пускають мильні бульбашки).

Логопед: А ще тренажери можна виробляти разом з дитиною – це є корисним і цікавим.

Логопед пропонує подивитися разом відео за інтернет посиланням <https://m.facebook.com/groups/280086415894095?view=permalink&id=372770413292361>

Логопед: Зараз я покажу вам як швидко, нескладно і цікаво можна виготовити тренажери для дихальної гімнастики в домашніх умовах. Для їх виготовлення можна задіяти і дітей. Я пропоную Вам взяти кілька кольорового конфетті і покришеного пінопласту. Тепер ці конфетті і пінопласт помістіть в пляшки, які знаходяться у вас на столах. Закрийте їх кришками з отворами, в отвори вставте коктейльні трубочки. Тепер повільно і глибоко вдихніть повітря носом і видихніть ротом через трубочки в наші тренажери. Весело? Цікаво? Запевняю, Вас, дітям це теж дуже подобається.

Логопед: Давайте, ще зробимо своїми руками один тренажер.

Логопед разом з батьками виготовляє тренажер «Ракета».

Логопед: Заглянемо знову в коробку!

Логопед дістає мішечок з тренажерами для розвитку дрібної моторики руки та каучуковими і масажними м'ячиками.

Одним з компонентів здоров'язберігаючих технологій є: розвиток дрібної моторики та пасивний ігровий масаж.

Які:

- розвивають дрібну моторику рук;
- підвищують здатність узгоджувати рухи і мову;
- позитивно впливають на розвиток мовлення;
- готують руку до письма;

- впливають на нормалізацію м'язового тону;
- стимулюють підвищення тактильних відчуттів.

Логопед: Розвитку дрібної моторики сприяє ліплення, розфарбовування, збирання конструктору, мозаїки, застібання гудзиків, вирізання з паперу. Не бійтеся давати дитині ножиці. Якщо ви зайняті на кухні, то можна своїй дитині дати перебрати рис, гречку. Або ж спеціально змішати кілька круп: рис, горох, квасоля. Запропонувати дитині розкласти по банках окремо кожен вид. Єдина умова – такі заняття повинні бути під обов'язковим наглядом дорослих.

Логопед: Також розвитку дрібної моторики сприяють різноманітні тренажери – шнурівки та тренажери–застібки. Логопед пропонує батькам потренувати пальці тренажерами з розвитку дрібної моторики руки.

Логопед: Однією з форм оздоровчої роботи є пальчикова гімнастика. Пальчикова гімнастика – це комплекс ігрових вправ для розвитку дрібної моторики. У наш час науково доведено, що розвиток мовлення дитини пропорційно залежить від слухняності (тону, сили, точності) рухів пальців рук. Показ логопедом відео за інтернет посиланням.

Логопед: Зараз я вам пропоную виконати кілька простих пальчикових вправ, які обов'язково треба супроводжувати віршами. Логопед разом з батьками виконує пальчикову гімнастику «Зайчик», «Щуця», «Їжачок».

Логопед: Ну, а тепер ви проявите свою креативність. Я пропоную вам за віршованим текстом придумати свою пальчикову гімнастику. *(Логопед дає завдання батькам поділитися на дві команди. У кожній команді листок паперу з текстом пальчикової гімнастики).*

Логопед: Командам потрібно придумати рухи та продемонструвати гімнастику відповідно тексту.

1 команда

Біля хатинки півник співає,
мишка в цей час домітку підмітає.
Киця на віконці штанці підшиває.

2 команда

Горобець живе під дахом,
в теплій норці хатка мишки.

В жабки хатка

На ставку,

У вівсянки –

У саду.

Логопед: А зараз я пропоную вам виготовити тренажер своїми руками.

Виготовлення батьками **тренажеру «Ляльки-ходунки».**

Логопед: Завдяки цим нехитрим іграшкам ви зможете грати спільно з дитиною та розвивати її мовлення, якщо кожен дію будете обігрувати віршованим супроводом або розказуючи казку.

Логопед: Також корисним здоров'язберігаючим помічником є пасивний ігровий масаж.

Якщо ваш малюк ще зовсім крихітка або йому поки складно виконувати фігури пальчикової гімнастики, то зміцнювати м'язи пальців можна за допомогою пасивного масажу. Такий масаж, впливаючи на нервові закінчення рук дитини, стимулює мовленнєвий розвиток, розвиває дрібну моторику, покращує кровопостачання, розвиває увагу, пам'ять. Для ігрового масажу можна використовувати різні предмети та масажери:

- гумовий їжачок;
- гумовий м'ячик;
- шишки, каштани;
- шестигранні олівці, ребристі конструктори;
- кулька Су-Джок з кільцями всередині.

(Логопед разом з батьками проводить пасивний ігровий масаж.

Пропонує поділитися парами (один – дитина, інший-дорослий).

Логопед: Починати масаж краще з розминки-погладжуємо руку дитини від зап'ястя до кінчиків пальців, потім розтираємо і розминаємо. Натискаємо на центр долоні, там знаходиться точка, яка відповідає за мову, і робимо

кілька обертань за годинниковою стрілкою. Потім кожен пальчик розтираємо від основи долоні до кінчиків і фіксуємо на подушечці, злегка натискуючи двома пальцями, так як у них теж є точки, що відповідають за розвиток мовлення.

Логопед: Пасивний ігровий масаж включає в себе ігри з гумовими їжачками, м'ячиками. *(Логопед пропонує батькам взяти гумові м'ячики і виконати вправи).*

1. Дитина гладить гумового їжачка:

Гладить мама їжачиха їжачат:

Що за гарніюні дітки лежать?

2. Катаємо м'ячик або їжачка від ліктя до пальчиків по внутрішній стороні.

3. Катаємо м'ячик між долонь:

Покатаю я в руках

М'ячик мій хороший.

Щоб завжди бути здоровим,

Спритним і веселим.

Логопед: Так само можна пограти із шишками, каштанами, горіхами.

(Логопед пропонує батькам взяти шишки, каштани, горіхи і виконати вправи).

1. Катати шишку по столі.

2. Катати 2 горіха між долонями:

Я катаю мій горіх,

Щоб став кругліше всіх.

Логопед: Також невід'ємним помічником у пасивному масажі є ігри з кулькою Су-Джок. Говоримо дитині, що у нас є чарівне колечко. Але щоб воно з'явилося треба сказати чарівні слова. *(Логопед пропонує батькам взяти кульки та виконати вправи. Катаємо кульку по долоні, промовляючи і спонукаючи дитину повторити слова: Колечко, колечко, вийди. Потім одягаємо колечко і масажуємо пальчик, про який говоримо:*

Сидить білка на візку,
Продає вона горішки:
Лисичці-сестричці,
Горобцю, синичці,
Ведмедику товстоп'ятому,
Зайчику вухатому.

Логопед: Використовувати можна будь-який віршик для пальчикової гімнастики. (Сорока-білобока, Цей пальчик дідусь,....).

Логопед: Також масажувати руки можна за допомогою шестигранних олівців. Логопед пропонує батькам взяти олівці і виконати вправи.

Можна використовувати наступні вправи:

1. Катати по столу олівець у різних напрямках, різними руками.
2. Крутити олівець між долонями, ніби «Розводимо» вогонь.
3. «Піаніно» – натискати на олівець, який лежить на столі, по черзі кінчиком кожного пальця. Сильно притискати.

Логопед: Якщо ми бажаємо щоб у наших діточок був гарним зір ми повинні приділяти увагу також одному із здоров'язберігаючих засобів – це гімнастика для очей.

Яка:

- Формує правильне уявлення про те, що про зір потрібно піклуватися;
- підвищує дієздатність зору;
- покращує кровообіг;
- попереджує розвиток окремих захворювань очей,
- допомагає відновити і зберегти зір.

Логопед: Я пропоную вам зараз намалювати очима різні геометричні фігури. Логопед проводить разом з батьками вправи для очей.

Логопед: Так, як дітям складно фокусувати погляд на рухомих предметах можна використовувати яскраві іграшки або предмети.

Логопед: Вправи треба виконувати сидячі, спина пряма, ноги вільно спираються на підлогу, голова в одному положенні, працюють тільки м'язи очей. (*Логопед проводить разом з батьками вправи для очей. Віршовані вправи для очей*).

1. Очі щільно ми закрили –

це один, два, три, чотири.

Потім ширше розкриваєм,

Вдалині щось роглядаєм.

І поки ми розглядали

До шести порахували.

Щоб очі наші відпочили,

Робим це разів чотири.

2. Очі швидко обертаєм,

Головою не хитаєм.

Вліво раз, два, три, чотири.

Вправо стільки ж повторили.

По колу очі обертаєм

І все навколо розглядаєм.

Раз коло, два і три, чотири.

Щільніше очі ми закрили.

На п'ять і шість їх потримали

І потім знову закружляли.

3. Раз, два, три!

Очі догори!

На чотири та й на п'ять

Будем міцно їх стулять.

Знову очі догори

Ми рахуем раз, два, три!

Очі щоб відпочивали
Дивимось ми вліво – вправо.
Потім блимаєм очима.
І знову ними вправо – вліво.

4. Не працювати є причина –
Очам даємо відпочинок!
Мерщій рівнесенько сідаймо.
Очима кліпать починаймо.

Логопед: Але в коробочці є ще один цікавий предмет, це чарівний клубочок. Котиться, котиться клубочок. Кому в руки потрапить, той повинен сказати, що йому сподобалося найбільше.

Логопед передає клубочок учаснику і каже: Мені сподобалося, як ви грали. Наступний учасник передає клубочок і каже, що йому сподобалося.

Логопед: Шановні батьки! Ми з вами побачили, що існує дуже багато різноманітних ігор, прийомів для розвитку мовлення дітей, які ще й допомагають зміцнити здоров'я ваших малюків.

Логопед: І в завершенні майстер класу я пропоную вам промедитувати (проводиться під спокійну музику).

Давайте знайдемо своє серце, пригорнемо обидві руки до грудей, і прислухаємося, як воно стукає: «Тук, тук, тук». А тепер уявіть, що у вас в грудях замість серця шматочок лагідного сонечка. Яскраве і тепле світло його розливається по тілу рукам, ногам. Його стільки, що воно вже не вміщується в нас. Давайте усміхнемося і подаруємо один одному трохи світла і тепла свого серця.

Подумки покладіть у ліву руку все те, з чим ви прийшли сьогодні на майстер клас: свій багаж думок, знань, досвіду. А у праву руку - те, що отримали на майстер класі нового. А зараз давайте одночасно плеснемо в долоні і скажемо Дякую! Ви прекрасно попрацювали.

Будьте завжди здорові!

Н. Ченурко

вчитель-асистент

*Павлоградської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 7
Павлоградської міської ради Дніпропетровської області*

Груповий тренінг

**Для учнів молодших класів з інклюзією
(тренінг можна розділити на два заняття)**

Тема: Розвиток пам'яті, мислення та уваги

Мета тренінга: розвиток уваги, пам'яті та мислення дітей.

Завдання тренінгу:

- розвиток уваги, мислення та пам'яті;
- корекція загальної та дрібної моторики рук;
- поліпшення емоційного стану учнів.

Форми та методи роботи:

- комунікативні ігри;
- рухливі ігри;
- вправи на розвиток моторики.
- вправи на розвиток пам'яті, мислення та уваги.

Вступна частина тренінга. (2-5 хв.)

- Педагог вітається з дітьми та оголошує початок заняття.
- Дзвенить дзвоник.
- Педагог показує картку з назвою тренінга.
- Повідомлення мету заняття.

1. Гра «Скажи навпаки». (5-10 хв.)

Мета: Закріпити знання дітей про якості характеру людини та налаштувати дітей на позитивне сприймання завдань тренінгу.

Педагог: Зараз ми пограємо в цікаву гру. Я буду називати якості, які характерні людям і передавати вам іграшку. Ви по черзі повинні назвати якість. Протилежну тій, яку я назвала. Виграє той, хто жодного разу не помилився:

- веселий – сумний
- щедрий – жадібний
- боягуз – сміливий
- працьовитий – ледар
- брехливий – чесний
- активний – пасивний

2.Гра «Будь - ласка» (10-15 хв.)

Мета: розвиток уваги, зняття емоційного напруження в дітей.

Діти стають у коло. Педагог дає команду: «Діти, будь-ласка посміхніться, присядьте, відніміть руки, покружляйте тощо». Якщо не прозвучало: «Будь-ласка», а хтось виконав команду, той вибуває з гри.

3.Гра «Запам'ятай картинку» (5-15 хв.)

Мета: Визначення об'єму пам'яті.

Хід гри: Показати дітям 10 картинок, на кожній з них зображено один знайомий предмет. Попросіть когось одного назвати предмети, які запам'ятались. Решту дітей називають, які предмети пропущені.

4.Гра «Побудуйте зображення» (10-15 хв.)

Ви пропонуєте дітям набір фігур (коло, прямокутник, трикутник, трапеція або інший набір). З представлених фігур накресліть предмети, що задані словами:

- 1.Обличчя
- 2.Квітка
- 3.Будинок
4. Клоун і т.д.

Кожну з представлених фігур можна використовувати по декілька разів. Можна також змінювати її розміри, але не дозволяється додавати інші фігури або лінії. Рекомендується малювати не більше 2-х слів за один раз.

5.Гра Відмінності» (5-10 хв.)

Дітям пропонується сказати, у чому полягають відмінності між наступними предметами. Варіанти відповідей узагальнюються і фіксуються ведучим.

1. Між птахом і собакою

2. Між ручкою і олівцем

3. Між деревом і склом

Рекомендується пропонувати якомога більше відповідей.

6.Гра «Вилучи зайве» (5-10 хв.)

Завдання 1. Доберіть картинку, серед яких п'ять можна об'єднати в групу за спільною ознакою, а шоста зайва: принц, котик, бабуся, рибак, дитина, тато.

Завдання 2. Послухайте слова: рот, ніс, вуха, очі, окуляри (що тут зайве?).

7.Гра «Повтори за мною» (5 -8 хв.)

Діти стоять навколо столу педагога. Педагог пропонує одній дитині поплескати все, що їй він постукає пальцем по столі. Решта дітей уважно слухають і оцінюють виконання рухами: піднімають вгору великий палець, якщо оплески правильні, і опускають його вниз - якщо не правильні. Ритмічні фрази повинні бути короткими і ясними за своєю структурою:

1)ІІ ІІ; 2) І ІІ І; 3) І ІІ ІІ; 4) ІІ І; 5) ІІ ІІ; 6) ІІ ІІ І; 7) ІІ ІІ І і т.д.

8. Вправа «Плутанка» (5-10 хв.)

Мета: розвиток уваги, мислення.

Хід вправи: педагог пропонує дітям назвати предмети, зображені на картках. (зображення можуть бути будь якими, на різну тему) .

9.Гра-завдання « Що пропало?» (5-10 хв.)

Мета: розвивати пам'ять, увагу, вміння володіти своїми почуттями.

Хід гри: показуючи цікаві іграшки дітям, можна їх переставляти, міняти місцями, ховати. Діти повинні сказати чого не стало? Давати правильну відповідь потрібно неголосно, по команді, радісним шепотом.

10.Етюд «Квітка» (5-10 хв.)

Мета: закріплення емоцій радості.

Педагог – «Промінчик теплого ласкавого, сонечка упав на землю й зігрів насінину, яка була в землі. З насінини виросла чарівна квіточка»

Виразні рухи: діти сидять навпочіпки, голова й руки опущені. Повільно піднімають голову, розправляють тулуб, руки піднімають у сторони.

Міміка: м'язи обличчя розслаблені, очі відкриті, посмішка.

Рефлексія. (5-10 хв.)

Зворотній зв'язок:

Що сподобалося, а що ні?

Тренер цікавиться враженнями дітей від заняття.

Ритуал прощання - прощаються «До зустрічі».

Н. Чепурко

вчитель-асистент

Павлоградської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 7

Павлоградської міської ради Дніпропетровської області

Груповий тренінг

**Для учнів молодших класів з інклюзією
(тренінг можна розділити на два заняття)**

Тема: Розвиток емоційно-вольової сфери

Мета: розвиток емоційно-вольової сфери та зниження нервового напруження, створити атмосферу довіри. Розвиток комунікативних навичок у дітей з вадами розумового розвитку в умовах школи.

Завдання тренінгу:

- розвиток комунікативних умінь і навичок ;
- корекція загальної та дрібної моторики рук;
- поліпшення емоційного стану учнів;
- зниження нервового напруження;
- згуртування дитячого колективу.

Форми та методи роботи:

- комунікативні ігри;
- рухливі ігри;
- вправи на розвиток моторики.

– вправи на розвиток емоційно-вольової сфери.

Вступна частина тренінга (2-5 хв.)

- Педагог вітається з дітьми та оголошує початок заняття.
- Дзвенить дзвоник.
- Педагог показує картку з назвою тренінга.
- Повідомлення мету заняття.

Привітання «Долоньки» (5-8 хв.)

Мета: створити атмосферу довіри та доброзичливості, радісного настрою; корекція уваги, сприймання, пам'яті.

Хід вправи: педагог повідомляє дітям, що дуже радий їх бачити і хоче привітатися з кожним особисто. Для цього просить покласти руки долоньками догори. Потім підходить до кожного, накриває своїми долонями долоньки дитини і, дивлячись в очі та усміхаючись, вітається називаючи дитину на ім'я. Дитина у відповідь теж вітається називаючи педагога на ім'я та по-батькові.

1. Вправа в піску «Долоньки, пальчики й кулачки». (10-15 хв.)

Мета: зниження нервового напруження. Розвиток тактильно-кінестетичної чутливості і дрібної моторики пальців рук.

Педагог показує, а діти виконують вправу на рівній поверхні піску (по троє дітей одночасно):

- «Долоньки» – відбитки обох долонь на піску;
- «Пальчики» – відбитки всіх пальців рук одночасно «долоньки в куполі»
- «кулачки» відбитки кулачків.

Повторити вправу 6 разів.

Обговорення:

- Чим вам сподобалася вправа?
- Що відчували ваші пальчики, долоньки, кулачки?
- Який був у вас настрій? Чому?

2. Гра «Створити настрій» (10-15 хв.)

Мета: знайомство з емоційними станами дитини – радістю та здивуванням.

1. Даємо дітям картки з зображенням емоцій радості та здивування. Розглядаємо їх, концентруючи увагу на особливостях міміки обличчя (губи, брови, очі тощо).
2. Даємо картки з «порожніми обличчями», а діти самостійно їх ілюструють – відображують емоції радості та здивування.
3. Діти згадують випадки з життя, коли їм було весело. Що найбільше їх здивувало?
4. З розрізаних навпіл карток діти складають зображення обличчя, яке передає певний емоційний стан людини (радість і здивування).

3. Гра «Раз, два, три настрій, завми!» (5-10 хв.)

Педагог. Показує дітям картинку з зображенням людей з різним настроєм (смуток, образа, злість, радість тощо) Діти на команду : «Раз, два, три настрій, завми!» - відтворюють на обличчі визначений настрій.

4. Вправа «Подобається - не подобається». (10-20 хв.)

Мета: визначити місце й роль дитини в сім'ї, в групі.

Педагог запитує кожну дитину: що їй не подобається:

- в школі...
- в сім'ї...
- у житті...

Далі запитуємо, що подобається:

- в школі...
- в сім'ї...
- у житті...

5. Гра «Заборонене число» (5-15 хв.)

Правила гри: я вибираю заборонене число (наприклад цифру 2); після цього вимовляю в голос кілька чисел. Що раз, коли

звучить заборонене число, треба плескати в долоні. Ручки тримаємо перед собою. Приготувалися почали!

6. Гра «Чотири стихії» (5-15 хв.)

Педагог. Давайте ми всі разом станемо в коло й навчимося бути уважними. За командою педагога «вода» діти витягнуть руки вперед, «повітря» – піднімуть руки вгору, «земля» – опускають руки уздовж тіла, «вогонь» – махають руками в різних напрямках.

7. Вправа «Мій настрій» (2-5 хв.)

Мета: вчити дитину діагностувати свій емоційний стан.

Дітям пропонується обрати одну з ілюстрацій, які демонструють настрої (обличчя людей та дітей).

8. Етюд «Хочу і все!» (5-10хв.)

Мета: формувати в дітей навички правильної поведінки в суспільних місцях.

Петрик стояв із мамою в магазині і все розглядав. Раптом він помітив, що в однієї жінки відкрилася сумка, а звідти виглядає щось волохате, прозоре, майже невидиме. Петрик здивувався: «Що це може бути?» А то була впертість, яку тітонька збирала всюди. Краплина впертості стрибнула з сумки й приліпилася Петрику до рукава. І що тут трапилося!

– Я хочу машинку! Я хочу велосипед! Купи мені! репетував хлопчик. Мамі стало соромно за сина і вона намагалася вийти з ним із магазину. Та Петрик упав на підлогу, тупав ногами й повторював «Хочу і все!»

Почула це жінка з сумкою і підійшла до Петрика, витерла пляму впертості у нього на рукаві. Петрик знову став хорошим, слухняним хлопчиком, *(запитати дітей, що б вони сказали мамі, якби були на місці Петрика)*

Петрик сказав: «Пішли звідси, будь-ласка. бо мені дуже соромно» Діти, а зараз обітріть свої рукава від плям впертості і неслухняності і з цього часу будете також хорошими дітьми .*Обговорення:*

- Чому Петрику було соромно?
- Як себе слід поводити?
- Чому?
- З ким із вас траплявся такий випадок?

9. Психогімнастика. Гра-вправа «Посварилися-помирилися» (5–10хв.)

Мета: зняття емоційного напруження, створення теплої атмосфери в групі, хороших взаємин, підняття настрою.

Щічки й губки в нас надулись

Посварились. Відвернулись

Ви у коло поверніться –

Усміхніться й помиріться.

Діти діють відповідно до слів педагога: стають у коло, надувають щоки, сердяться і відвертаються. Потім відвертаються обличчям у коло, посміхаються, обнімають одне одного.

10. Гра «Танці звірят» (5-10хв.)

Мета: згуртування дитячого колективу; зняття тривожності, навчання керуванню своїми емоційними станами; розвиток емпатії. (ведучий включає веселу музику). Діти стають у коло. Пропонується потанцювати, як:

- Веселі зайчата
- Сумний ведмідь;
- Скривджений вовк;
- Хитра лисиця;
- Замріяні метелики тощо.

Рефлексія (10 хв.)

Зворотній зв'язок:

Що сподобалося, а що ні?

Тренер цікавиться враженнями дітей від заняття.

Ритуал прощання - прощаються «До зустрічі»

Тренінг для дітей молодшого шкільного віку

Тема: Подорож до країни дружби

Мета: дати поняття, що таке дружба. Сприяти формуванню добрих відносин між дітьми, виробляти в собі якості, що сприяють вмінню дружити. Шляхом створення психологічних ситуацій вибору підвести учнів до розуміння важливості взаємодопомоги в колективі; сприяти створенню дружнього дитячого колективу, виховувати чемне ставлення учнів одне до одного. Розвивати усне мовлення, вміння висловлювати свої думки зв'язно, послідовно, повним реченням. Виховувати прагнення бути добрими, турботливими та чуйними людьми.

Очікувані результати. Після проведеного тренінгу учні зможуть: розуміти, як починати дружити; знати, кого називати другом; навчитися наводити приклад про дружбу та вміння дружити.

Обладнання: комп'ютер; клей-олівець; малюнки героїв мультфільмів; конверти зі словами-якостями: малюнки з дітьми; картки з прислів'ями;

Хід уроку:

– Доброго дня, шановні учні! Сьогодні в нас незвичайний виховний захід, а точніше тренінг-подорож. Як ви помітили, працюватимемо ми в колі, тому прошу займіть в ньому зручне для вас місце.

– Сьогодні нашу розмову ми присвячуємо такому короткому, але важливому для всіх нас слову – ДРУЖБА. Дружба потрібна усім – і дорослим, і малим. Вона потрібна кожній сім'ї, кожній родині, класу, країні, всій планеті.

Мозковий штурм «Дружба – це ...»

Вчитель. Діти, скажіть, що ж таке «дружба»? (*метод «Мікрофон»*)

Характерно, що справжніх друзів у людини звичайно мало. Багато друзів тільки у того, хто користується друзями з міркувань власної вигоди: чим більше друзів, тим більше вигоди. Такі «друзі» здебільшого тимчасові. Справжніх друзів пов'язує велика повага один до одного, розуміння, взаємодопомога.

Вчитель підводить підсумки і дає визначення поняття «дружба».

Дружба – це близькі стосунки, засновані на взаємній допомозі, спільності інтересів, смаків, поглядів.

– А з чого ж починається дружба?: (із посмішки, із веселого настрою, із допомоги, з веселої гри, з чесності, з разом проведеного часу, з шкільної парти, із того, що товариш виручив мене із біди, з разом проведеного часу, із спільних захоплень, із приємних розмов.)

– Отже, Друг завжди вислухає, допоможе виконати роботу, скаже про те, чого ми самі за собою не помічаємо.

– Треба відповідально ставитися до дружби. Не треба чекати поки приятель зателефонує першим, зроби першим це сам. Щоб дружба міцніла, її необхідно підтримувати. Запроси першим свого приятеля до себе, усміхнись, помахай рукою, привітай з днем народження, поділись новиною. Але не будь нав'язливим.

Гра «Якщо ти добрий друг, то повинен».

Зараз ми з вами пограємо в гру, яка має назву «Якщо ти добрий друг, то повинен».

Умови гри: Я читатиму вирази, якщо добрий друг це повинен робити, то ви підіймайте руки вгору і потрясіть ними, а якщо ні, то нічого не робите.

Обманювати своїх друзів

Не брехати друзям

Говорити брехню поза очі

Допомагати друзям у складних ситуаціях

Підтримувати один одного

Насміхатися над друзями

Не залишати друзів у біді

Заступатися за друзів

Говорити друзям правду

Ображати друзів

Піклуватися про друзів

Вправа «Справжній друг. Який він?»

– Діти, скажіть мені будь ласка Чи добре мати друзів? Чому?

– Якого друга ви хотіли б мати?

– Давайте спробуємо його створити? У вас на партах є фігурка – силует людини. Напишіть на фігурках ті риси характеру, які б ви хотіли бачити у своєму другові, назвіть їх по черзі та прикріпіть на дошку біля запису «Справжній друг» (*завжди зрозуміє, веселий, вируче з біди, не насміхається, добрий, щедрий і т.д.*)

– Погляньте, який круг справжніх товаришів вийшов у нас.

– А яких друзів потрібно остерігатися? (*Хитрунів, брехунів, задавак, задирак, забіяк*)

– А зараз давайте трохи помалюємо. У вас на парті лежить листок. Ваше завдання – намалювати на ньому квітку, тримаючись разом за один олівець. Спробуйте.

– Скажіть, вам легко було виконувати це завдання? Вдалося відтворити задумане? Мабуть не зовсім.

– Ось так і між справжніми друзями можуть виникнути непорозуміння, головне вміти правильно вийти із неприємних ситуацій.

– Всім відомо, що не завжди з другом можна згодитися у якійсь справі чи думкою. Іноді навіть на емоціях мимоволі виникають конфлікти. Але треба вміти прощати і вибачати.

Інтерактивна вправа «Протилежності»

А зараз мені потрібно 22 учня, виходьте сюди.

– Давайте визначимо «ворогів» і «помічників» дружби.

«Помічники» дружби (щирість, доброта, турбота, ніжність, скромність, довіра, надійність, любов, вірність, щедрість, повага, чесність, чуйність) 13

– Які слова-якості залишились в конвертах? Чому?

«Вороги» дружби.

(жадібність, брехливість, злість, зрада, грубість, байдужість, жорстокість) 7

– Діти із давніх давен наш народ склав величезну кількість приказок і прислів'їв про дружбу.

Зараз я пропоную вам вибрати ту геометричну фігуру, яка до вподоби саме вам. (4 геометричних фігури). Тепер, підійміть всі учні які обрали коло, прошу всіх вас підійти до першого стола, квадрат – другий стіл, трикутник – третій стіл, ромб – четвертий

У вас на столах лежать хмаринки. Знайдіть хмаринки, які дружать між собою, зачитайте прислів'я і поясніть чого вони навчають.

- Сила птаха у крилах, а людини – у дружбі. *(Якщо у птаха сильні крила, то він зможе високо літати, а якщо в людини багато друзів, то їй все під силу, не страшні ніякі негаразди. Друзі завжди прийдуть на допомогу).*

- Дружні сороки орла заклюють. *(Коли друзі разом, то вони здолають усі перешкоди).*

- Біда друзів випробовує. *(Справжній друг – це той, хто поруч із тобою не лише в добрий час, а й у лиху годину).*

- Друг не той, хто медом маже, а хто правду каже. *(Друг завжди скаже тобі правду в очі, незалежно від того, солодка вона чи гірка).*

- Нема друга – шукай, а знайшов – бережи. *(Друзів знайти складно, тому знайшовши потрібно докласти зусиль, щоб не втратити).*

- Друзі пізнаються в біді. *(Справжній друг завжди приходиться на допомогу).*

«Чарівний стілець»

Гра подібна до попередньої і полягає в тому, що учні називають достоїнства дитини, яка займає «чарівний стілець». Правила гри такі: той, хто

зайняв стілець, постає перед однокласниками лише у своїх достоїнствах – «чарівний стілець» висвітлює лише позитивні якості; називати недоліки забороняється. (Добрий, дружилюбний, гарний, справедливий, старанний, цедрий, акуратний, сміливий, відважний, ввічливий, охайний, чесний)

– Хлопчики і дівчатка можуть бути справжніми друзями. Дівчатка – веселі і дисципліновані. Хлопчики – сильні і надійні. Їм разом ніколи не буває сумно. Тож будьте чемними, дружними, поважайте один одного, виручайте з біди.

На згадку про нашу виховну годину я хочу подарувати вам **«Правила дружби»**.

**ЗРАЗКИ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ
ДЛЯ ДІТЕЙ З ООП**

Н. Чепурко
вчитель-асистент
Павлоградської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 7
Павлоградської міської ради Дніпропетровської області

Індивідуальне заняття №1

Мета заняття: Розвиток емоційно-вольової та когнітивної сфери.
Формування комунікативних навичок і вмінь, навичок співпраці.

1. Привітання.

2. Методика «Так і ні»

Педагог повідомляє дитині про те, що зараз вони гратимуть у гру, в якій не можна говорити слів «так» і «ні».

Будь уважний:

а) Ти любиш дивитися телевизор?; б) Сніг – білий?; в)Ти хочеш ходити до школи?; г)Птахи ходять?; д)В альбомі малюють цукром?

3. Гра «Малюємо візерунок по пам'яті»

На аркуші паперу намальовано візерунки. Дитина дивиться на нього дві хвилини. Після цього аркуш забирається і пропонується відтворити малюнок по пам'яті.

4. Методика «Прості аналогії»

Педагог просить дитину закінчити речення: У корови – теля, у свині – ...

Огірок – овоч, ромашка – ...

Калина – кущ, а верба – ...

Влітку – жара, а взимку –...

5. Гра «Візерунки»

Педагог. Зараз ми вчитимемося малювати різні візерунки. Постарайся, аби вони вийшли гарними й акуратними. Для цього слухай мене уважно – я говоритиму, в який бік і на скількох клітинках провести лінію. Проводь тільки ті лінії, які я буду називати. Коли намалюєш одну, чекай, доки я назву

наступну. Кожну лінію починай там, де закінчилася попередня, не відриваючи олівця від паперу. Пам'ятаєш, де права рука? Витягни її в бік. Зараз ти показуєш нею праворуч. А де ліва рука? Молодець! Починаємо малювати. Постав олівець на крапку. Малюємо лінію: одна клітинка праворуч, одна клітинка – вгору, одна – праворуч, одна – вниз, одна праворуч, одна – вниз, одна – ліворуч, одна – вниз, одна – ліворуч, одна – вгору, одна ліворуч, одна вгору. Що у тебе вийшло? (Хрестик). Ще раз починаємо малювати. Поставте олівець на наступну крапку. Малюємо лінію: дві клітинки – праворуч, дві – вгору, дві – праворуч, дві – вниз, дві – ліворуч, дві – вниз, дві - ліворуч, дві - вгору. І що вийшло? (Квадратики.)

Зворотній зв'язок. Що сподобалося, а що ні? Педагог цікавиться враженнями дітей від заняття.

Прощаєся.

Індивідуальне заняття №2

Мета заняття: Розвиток мислення, пам'яті дитини.

1. Привітання

2. Гра – розминка «Карлики і велетні».

Коли педагог каже «велетні» – дитина широко розводить руки в сторони. На слово «карлики» – зводить руки так, щоб долоні торкалися одна одної

3. Вправа «Коректурна проба».

Дитині пропонується бланк з різними фігурками.

Завдання:

- круги (закреслити вертикальною лінією)
- зірочки (обвести)
- знак „+” (підкреслити однією лінією)
- Прямокутники (підкреслити двома лініями)

4. Вправа: «Наведи лад»

Дитині дають предметні картинки і пропонують згрупувати зображені на них предмети за призначенням.

На початку заняття даються 2 групи предметних картинок (іграшки, одяг); в середині – 3 (іграшки, одяг, посуд); в кінці – 4 (іграшки, одяг, посуд, меблі).

5. Вправа «Запам'ятай слова»

Необхідно запам'ятати слова, підібравши до кожного слова малюнок (5-10 слів та малюнків), та за допомогою них відтворити слова.

6. Цікаві вправи для «слухняних» пальчиків

«Дім» – підняти руки вгору долонями одна до одної, розташували пальці горизонтально, з'єднати кінчики середнього та безіменного пальців обох рук.

«Прапорці» – усі пальці з'єднати разом, крім великого, який виправити вгору.

«Стіл» – одну руку стиснути в кулак, на неї зверху покласти іншу долоню.

«Стілець» – одну руку стиснути в кулак, долоню іншої приставити до неї вертикально.

«Крісло» – одну руку стиснути в кулак, ледь зігнувши долоню іншої приставити горизонтально, великий палець загнутий всередину (дідусь відпочиває).

Зворотній зв'язок. Що сподобалося, а що ні? Педагог цікавиться враженнями дітей від заняття.

Прощаємся.

Індивідуальне заняття №3

Мета заняття: активізація та стимулювання пізнавальної діяльності, оформлення прийомів мислення: аналізу, синтезу, порівняння.

1. Привітання

2. Вправа «Виключи зайве».

Педагог називає групу слів, дитина повинна почути та назвати зайве:

1. Скрипка, балалайка, книга, барабан

2. Квітка, слон, лялька, дзига
3. Мак, метелик, кульбаба, волошка.
4. Мухомор, рижик, підберезник, білий гриб
5. Курка, півник, лебідь, гусак, індик.
6. Веселий, швидкий, сумний, смачний, обережний.

3. Вправа «Стежинка»

Мета: зняття емоційно-психологічного напруження, розвиток уваги, спостережливості.

Хід вправи: педагог пропонує дитині уявити стежину й пройти нею, долаючи уявні перешкоди, що зустрічаються на шляху. Під час гри психолог називає перешкоди (перестрибнути через рів, пройти по вузькому містку, нахилитися над деревом, зламаним буреломом).

4. Вправа «Закінч фразу»

Мета: розвиток понятійного мислення

Хід вправи: психолог говорить початок фрази, а дитина має закінчити фразу. Варіанти:

- трава зелена, а небо...
- Собака гавкає, а кішка...
- Взимку холодно а влітку...
- Ти їси ротом, а слухаєш...
- Човен пливе, а машина...
- Ти дивишся очима, а дихаєш...
- У людини ноги, а в собаки...
- Птахи живуть у гніздах, а люди...

5. Вправа – гра «Знайди відмінності»

Дитині пропонується розглянути 2 однакові малюнки, які мають відмінності (5-10). Дитина повинна знайти, чим малюнки відрізняються.

6. Вправа «Запам'ятай і намалюй»

Дитині протягом 3–5 с. демонструють картку із зображенням шести простих геометричних фігур. Дитина відтворює малюнок на папері з пам'яті.

7. Зворотній зв'язок. Що сподобалося, а що ні? Педагог цікавиться враженнями дітей від заняття.

Прощаєся.

Індивідуальне заняття №4

Мета заняття: розвиток довільної уваги, слухового та зорового сприйняття; систематизація уявлень про навколишній світ.

1. Привітання

2. Вправа «Стежинка».

Педагог пропонує дитині уявити стежину й пройти нею, долаючи уявні перешкоди, що зустрічаються на шляху. Під час гри педагог називає перешкоди (перестрибнути через рів, пройти по вузькому містку, нахилитися над деревом, зламаним буреломом).

2. Вправа «Закінч фразу».

Педагог говорить початок фрази, а дитина має закінчити фразу.

Варіанти: – трава зелена, а небо; – Собака гавкає, а кішка;

– Взимку холодно, а влітку; – Ти їси ротом, а слухаєш.

– Човен пливе, а машина; – Ти дивишся очима, а дихаєш.

– У людини ноги, а в собаки; – Птахи живуть у гніздах, а люди.

3. Вправа «Чую вас, чую вас»

Педагог повторює одне і те ж слово декілька разів, а між ними може сказати інше. Тільки-но дитина почує нове слово - подає сигнал, наприклад, плескає в долоні.

Сон, сон, сон, сон, тон, сон, сон.

Коса, коса, коса, коза, коса,

Рама, рама, рама, лама, рама, рама.

Цвіт, цвіт, цвіт, світ, цвіт

Кіт, кіт, кіт, кріт, кіт, кіт.

4. Релаксація «Сонячний зайчик»

Хід проведення: дитині пропонується заплющити очі та під словесний супровід психолога уявити собі сонячного зайчика.

Педагог: – Сонячний зайчик зазирнув тобі в очі. Заплющ їх. Він побіг далі по обличчю, ніжно погладь його долонями: на лобі, на носі, на ротику, на щічках, на підборідді. Погладжуй ніжно, щоб не злякати. Погладь голову, шию, руки, ноги.

5. Вправа «Знайди таку, як у мене»

Мета: корекція уваги, сприймання.

Хід вправи: дитині дається аркуш паперу з зображенням геометричних фігур. Психолог називає геометричну фігуру і пропонує знайти таку ж на своєму аркуші.

6. Зворотній зв'язок. Що сподобалося, а що ні? Педагог цікавиться враженнями дітей від заняття.

Прощаємся.

Знаючи специфічні особливості психічних процесів дітей інклюзії, коригувати їх під час навчання; враховувати в плануванні діяльності: Діти мають (як правило) слабку, короткочасну пам'ять, тому матеріал треба подавати невеликими «дозами» і звертати увагу на багаторазове повторення вивченого матеріалу. З цією метою урізноманітнювати прийоми і види робіт на закріплення вивченого матеріалу, застосовувати дидактичні ігри. І лише після засвоєння цього матеріалу надавати більш складний новий матеріал.

У розумово відсталих дітей порушена активна увага. Треба застосовувати наочний матеріал для її активізації; чергувати види діяльності (більш складні завдання чергувати з більш легкими).

У цієї групи дітей переважає конкретно-наочне мислення. На нього і треба спиратись у викладанні навчального матеріалу. Для цього застосовувати зрозумілу яскраву наочність (предметні картинки, рахунковий матеріал, малюнок-схему до задачі тощо).

Діти з легкою розумовою відсталістю мають знижений темп роботи та працездатність. Значить, для них необхідно зменшити об'єм завдань та їх кількість, а складність повинна бути доступною. Для цього дітям можна давати індивідуальні картки із завданнями відповідної складності та

перфокарти, у які треба лише вставити відповідну орфограму чи числову відповідь (і зовсім немає потреби переписувати це завдання в зошит, якщо дитина має слабкі чи недостатні навички письма).

Учні цієї категорії, як правило, не мають достатніх навичок самостійної роботи; потрібен постійний контроль за виконанням ними завдання (щоб вони не відволікалися та не втрачали напряму діяльності).

Діти з обмеженими розумовими можливостями потребують неодноразового повторення вчителем інструкції щодо виконання того чи іншого завдання. Тому вчитель має переконатись, як і наскільки точно учень зрозумів, що від нього вимагають, і лише після цього дозволяти виконати завдання. У разі потреби необхідно надати учневі додаткові роз'яснення щодо виконання завдання.

Основними завданнями забезпечення різнобічного особистісного розвитку дитини з особливими потребами за рахунок створення психолого-педагогічних умов та комплексного підходу до корекції. Проведення систематичної корекційно-педагогічної роботи з урахуванням характеру порушення та його структури. Підготовка дитини до майбутнього навчання та життя.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ ВОКАБУЛЯР

Агнозія – порушення процесів впізнавання при збереженні (або незначному зниженні) чутливості і збереженні свідомості, яке виникає внаслідок ураження головного мозку.

Аграматизм – порушення розуміння і вживання граматичних засобів мови.

Аграфія (дисграфія) – неможливість (аграфія) або часткове специфічне порушення процесу письма (дисграфія).

Адаптація – змінює характер представлення матеріалу, не змінюючи зміст або концептуальну складність навчального завдання.

Акалькулія – порушення рахунку і рахункових операцій як наслідок ураження різних ділянок кори головного мозку.

Акатафазія – це аграматизм, нездатність граматично правильно утворювати слова та синтаксично правильно поєднувати їх у реченні.

Алалія – відсутність або недорозвиток мовлення, спричинений органічним ураженням мовленнєвих зон кори головного мозку внутрішньоутробно чи в ранньому віці.

Алексія (дислексія) – неможливість (алексія) або часткове специфічне порушення процесу читання (дислексія).

Анартрія – важке порушення вимовної сторони з рясною слинотечею й порушенням рухових функцій стовбура мозку.

Антиципації – здатність передбачати прояв результатів дії, «упереджувальне відбиття», наприклад, передчасний запис звуків, що входять до кінцевих складів слова.

Апраксія – порушення довільних цілеспрямованих рухів і дій, що не є наслідком паралічів і парезів, а належить до розладів вищого рівня організації рухових актів.

Асистенти педагогічних працівників – однією з передумов забезпечення якісної освіти для всіх учнів (слухачів) ЗДО є забезпечення

асистентів педагогічних працівників. Станом на вересень 2011 року Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України розробило відповідні нормативно-правові документи, які регламентують роботу асистентів педагогів. Асистенти педагогів відносяться до категорії педагогічних працівників і допомагають педагогам при плануванні навчального процесу, підготовці навчальних матеріалів, наданні індивідуальної допомоги учням (слухачам), які її потребують. Асистенти педагогічних працівників входять у штатний розклад ЗДО.

Астенія – слабкість.

Астереогнозія – тактильна агнозія, порушення впізнавання предметів на дотик.

Атаксія – розлад координації рухів, спостерігається за різних захворювань головного мозку.

Атрофія – патологічні структурні зміни в тканинах, пов'язані із гнобленням обміну речовин у них.

Афазія – повна або часткова втрата мовлення внаслідок органічного ураження кори головного мозку.

Аферентна (синоніми: сенсорна, гностична) – інформація, що надходить до різних органів чуття у кору головного мозку.

Афонія – повна відсутність голосу.

Брадилалія – паталогічно сповільнений темп мовлення.

Вербалізм – недолік, за якого словесне вираження у дітей не відповідає конкретним уявленням і поняттям.

Геміанопсія – різні варіанти порушення поля зору, що виникають при ураженні первинних полів потилицевої частки й глибоких відділів мозку.

Геміплегія – ураження на одній половині тіла функцій довільної рухливості, тобто параліч (парез) м'язів однієї половини тіла.

Гіперакузія – підвищена чутливість до тихих звуків, які байдуже сприймає оточення. Спостерігається за сенсорних порушень.

Гіперкінези – надмірні мимовільні рухи, що виникають за порушень нервової системи.

Гнозис – впізнавання (акустичне, оптичне, тактильне, смакове та ін.)

Депривація – недостатнє задоволення основних потреб.

Дизартрія – порушення вимовної сторони мовлення, спричинене недостатністю іннервації мовленнєвого апарату.

Дискримінація – навмисне обмеження або позбавлення прав певних категорій громадян за їхньою расовою або національною приналежністю, політичними або релігійними переконаннями, статтю тощо.

Дискримінація за ознакою інвалідності – відповідно до Конвенції ООН про права інвалідів означає будь-яке розрізнення, виключення чи обмеження із причини інвалідності, метою або результатом якого є применшення або заперечення визнання, реалізації або здійснення нарівні з іншими всіх прав людини й основоположних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній, цивільній чи будь-якій іншій сфері. Вона включає всі форми дискримінації, у тому числі відмову в розумному пристосуванні.

Дислалія – порушення звуковимови за нормального стану слуху й збереженої іннервації мовленнєвого апарату.

Довгострокові цілі – відображають широкі проблемні ділянки дитини в інтелектуальному, соціальному, емоційному розвитку, розвитку моторики, мовленнєвих навичок та ін.

Додаткові спеціальні послуги – це навчальні послуги та втручання, які необхідні дитині для засвоєння програми.

Доступність – доступ осіб з інвалідністю нарівні з іншими до фізичного оточення, до транспорту, до інформації та зв'язку, зокрема інформаційно-комунікаційних технологій і систем, а також до інших об'єктів і послуг, відкритих або таких, що надаються населенню, як у міських, так і в сільських районах. Конвенція про права осіб з інвалідністю

Ехолалія – автоматичне повторення слів слідом за їх відтворенням.

Ехопраксія – наслідувальне, автоматичне повторення рухів і дій інших людей при ураженні лобових часток мозку.

Загальне недорозвинення мовлення – різні складні мовленнєві розлади, за яких у дітей порушене формування всіх компонентів мовленнєвої системи, що належать до звукової та змістової сторони.

Заїкання – порушення темпоритмічної організації мовлення, зумовлене судомним станом м'язів, мовленнєвого апарату.

Замикальна акупатія – це порушення формування зв'язку між звуковою оболонкою слова та його значенням.

Інвалідність – відповідно до Конвенції ООН про права інвалідів означає результат взаємодії, яка відбувається між людьми з порушеннями здоров'я та бар'єрами, які існують у середовищі та у стосунках з іншими людьми, що заважає їхній повній та ефективній участі в житті суспільства нарівні з іншими.

Інвалідність – поняття, яке еволюціонує, і що інвалідність є результатом взаємодії, яка відбувається між людьми, які мають порушення здоров'я, і відносницькими та середовищними бар'єрами і яка заважає їхній повній та ефективній участі в житті суспільства нарівні з іншими. Конвенція про права осіб з інвалідністю

Індивідуальна програма розвитку – це письмовий документ, який закріплює вимоги до організації навчання дитини з особливими освітніми потребами, зокрема визначає характер освітніх послуг і форм підтримки.

Індивідуальний навчальний план – документ, що визначає послідовність, форму і темп засвоєння здобувачем освіти освітніх компонентів освітньої програми з метою реалізації його індивідуальної освітньої траєкторії та розробляється закладом освіти у взаємодії із здобувачем освіти за наявності необхідних для цього ресурсів. Закон України Про освіту

Індивідуальний навчальний план та індивідуальна навчальна програма є структурними складовими індивідуальної програми розвитку.

Індивідуальний навчальний план визначає перелік навчальних предметів, послідовність їх вивчення, кількість годин, що відводяться на вивчення кожного предмета, та тижневу кількість годин. Індивідуальна навчальна програма визначає зміст, систему знань, навичок і вмінь, які повинні опанувати учні у процесі вивчення кожного предмета, а також зміст розділів і тем з їх відповідною адаптацією.

Інклюзивна освіта – відповідно до Саламанкської декларації та Рамок дій «...освітні системи і навчальні програми повинні враховувати широку різноманітність характеристик і потреб», а «учні зі спеціальними навчальними потребами повинні мати доступ до звичайних навчальних закладів, які забезпечують особистісно зорієнтований підхід і тим самим потреби учнів».

Інклюзивне навчання – система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників. Закон України Про освіту

Інклюзивне навчання – це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на основі застосування особистісно орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей.

Інклюзивне освітнє середовище – сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей. Закон України Про освіту.

Інклюзивний навчальний заклад (відповідно до Саламанкської декларації та Рамок дій) – це заклад, який «забезпечує якісну освіту для всіх учнів, у тому числі й учнів з важкими порушеннями розвитку», забезпечуючи при цьому «необхідну додаткову підтримку» для цих учнів.

Інтеріоризація – поступовий перехід від зовнішніх схем і опор до внутрішнього планування дії.

Кінестетичні відчуття – відчуття положення й руху органів.

Клонічна судома – швидкі короточасні скорочення й розслаблення м'язів.

Команда фахівців – особи, які беруть участь у розробці індивідуалізованого навчального плану (педагоги, які безпосередньо працюють з дитиною, та батьки).

Конвенція – міжнародний договір або угода про якесь конкретне питання між двома чи більшою кількістю країн (також можуть використовуватись терміни «протокол», «пакт»). Після прийняття конвенції розробляються міжнародні норми та стандарти. У цьому випадку країни, що підписали та ратифікували конвенцію, повинні дотримуватися цих норм і стандартів. Конвенції мають більшу силу, ніж декларації, тому, що вони стають обов'язковими до виконання урядами країн, які їх підписали та ратифікували.

Контамінація – помилкове відтворення слів, що полягає в поєднанні в одне слово складів, що належать до різних слів.

Корекційно-розвиткова робота – комплекс заходів із системного психолого-педагогічного супроводження дітей з особливими освітніми потребами у процесі навчання, що спрямований на корекцію порушень шляхом розвитку пізнавальної діяльності, емоційно-вольової сфери, мовлення та особистості дитини. Корекційно-розвиткова робота проводиться як корекційно-розвиткові заняття за напрямками відповідно до індивідуальних особливостей учня.

Короткострокові цілі – послідовність етапів, які проходить учень при виконанні визначеної довгострокової цілі.

Люди/діти з інвалідністю – дорослі або діти, які мають тривалі фізичні, розумові, ментальні або сенсорні порушення, що при взаємодії з різними бар'єрами можуть перешкоджати повній та ефективній участі в житті суспільства нарівні з іншими.

Мікрогносія – вроджене недорозвинення мовлення (макромасивний язик).

Мова – відповідно до Конвенції ООН про права інвалідів включає мовленнєві й жестові мови та інші форми не мовленнєвих мов.

Модифікація – пов'язана з трансформацією характеру представлення матеріалу шляхом зміни змісту або концептуальної складності навчального завдання.

Моторна алалія – первинний недорозвиток експресивного мовлення центрального органічного генезу.

Недорозвинення мовлення – якісно низький рівень сформованості порівняно з нормою певної мовленнєвої функції чи мовної системи в цілому.

Опорний заклад освіти – це заклад загальної середньої освіти, що має зручне розташування для підвезення дітей з інших населених пунктів, забезпечений кваліфікованими педагогічними кадрами, має сучасну матеріально-технічну і навчально-методичну базу та спроможний забезпечувати на належному рівні здобуття профільної освіти. Закон України Про освіту.

Освітня послуга – комплекс визначених законодавством, освітньою програмою та/або договором дій суб'єкта освітньої діяльності, що мають визначену вартість та спрямовані на досягнення здобувачем освіти очікуваних результатів навчання Закон України про освіту

Освітня субвенція – один із видів трансфертів, що надаються з державного бюджету місцевим бюджетам згідно з порядком і умовами, затвердженими Постановою КМУ (Постанова КМУ №6, 14.01.2015).

Особа з особливими освітніми потребами – особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту. Закон України Про освіту

Особи з інвалідністю – особи зі стійкими фізичними, психічними, інтелектуальними або сенсорними порушеннями, які при взаємодії з різними

бар'єрами можуть заважати їхній повній та ефективній участі в житті суспільства нарівні з іншими. Конвенція про права осіб з інвалідністю.

Параграфія – порушення письма, яке характеризується пропусками та замінами окремих букв або цілих слів у реченні.

Параліч, парез – порушення рухів у руці й нозі внаслідок ураження головного мозку.

Парафазія – порушення мовленнєвого висловлювання, що виявляється в неправильному вживанні звуків або слів в усному і писемному мовленні.

Парез, параліч гортані – це основні види моторних порушень. Парез – це порушення функцій, яка з плином часу і під дією лікування повністю ліквідується, параліч – стійке порушення, яке поступово посилюється і залишається.

Педагогічні працівники – до педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів та установ професійно-технічної освіти належать викладачі, вихователі, майстри виробничого навчання, старші майстри виробничого навчання, інструктори виробничого навчання, методисти, практичні психологи, соціальні педагоги, керівники професійно-технічних навчальних закладів та інші працівники, які беруть безпосередню участь у навчально-виховній роботі (ст. 45, розділ VIII «Педагогічні працівники» Закону України «Про професійно-технічну освіту»).

Персеверація – патологічне повторення або наполегливе витворення якої-небудь дії або складу, слова. В основі лежать процеси, пов'язані із запізнюванням сигналу про припинення дії.

Підхід, що базується на правах людини – підхід, який поєднує права людини та соціальну активність для забезпечення справедливості і свободи.

Позотонічні рефлекс – вроджені рефлекс, що виявляються у зміні пози й м'язового тону залежно від положення голови.

Праксис – це адекватна, координована, автоматизована дія, що супроводжується розгорнутим контролем.

Психолого-педагогічна оцінка – комплексна оцінка з метою визначення особливих освітніх потреб дитини, в тому числі коефіцієнта її інтелекту, розроблення рекомендацій щодо програми навчання, особливостей організації психолого-педагогічної допомоги відповідно до потенційних можливостей психофізичного розвитку дитини Постанова КМУ №545.

Психолого-педагогічні послуги – це комплексна система заходів з організації освітнього процесу та розвитку особи з особливими освітніми потребами, що передбачені індивідуальною програмою розвитку та надаються педагогічними працівниками закладів освіти, реабілітаційних установ системи охорони здоров'я, соціального захисту, фахівцями інклюзивно-ресурсного центру. Закон України Про освіту.

Ратифікація – затвердження вищим органом державної влади міжнародного договору. Ратифікація Україною Конвенції ООН про права інвалідів і Факультативного протоколу до неї⁹ зобов'язує державу виконувати основні положення цього міжнародного документа (стаття 4 конвенції).

Розумне пристосування – відповідно до Конвенції ООН про права інвалідів означає внесення, коли це потрібно в конкретному випадку, необхідних і відповідних модифікацій і корективів, що не є надмірними та невиправданими, з метою забезпечення особам з інвалідністю всіх прав людини й основоположних свобод нарівні з іншими.

Розумне пристосування – запровадження, якщо це потрібно в конкретному випадку, необхідних модифікацій і адаптацій з метою забезпечення реалізації особами з особливими освітніми потребами конституційного права на освіту нарівні з іншими особами. Закон України Про освіту

Сенсорна алалія – це первинний недорозвиток імпресивного мовлення центрального органічного генезу у дітей з достатнім рівнем сформованості тонального слуху.

Симультанний аналіз (і синтез), що мають певний цілісний (одночасний) характер.

Спеціальний заклад освіти – юридична особа, основним видом діяльності якої є освітня діяльність, спрямована на навчання та виховання осіб з особливими освітніми потребами, зокрема тими, що спричинені порушенням розвитку та інвалідністю. Закон України Про освіту.

Спілкування – відповідно до Конвенції ООН про права інвалідів включає використання мов, текстів, абетки Брайля, тактильного спілкування, великого шрифту, доступних мультимедійних засобів так само, як і друкованих матеріалів, аудіозасобів, звичайної мови, читців, а також підсилювальних та альтернативних методів, способів і форматів спілкування, зокрема доступної інформаційно-комунікаційної технології.

Сукцесивний аналіз (і синтез), реалізований частинами (послідовний), а не цілісно.

Тахілалія – патологічно прискорений темп мовлення.

Тонічна судома – тривале скорочення м'язів і викликаний ним напружений стан.

Тремор – мимовільні ритмічні коливання кінцівок, голосу, язика.

Універсальний дизайн – відповідно до Конвенції ООН про права інвалідів означає дизайн предметів, обстановки, програм і послуг, покликаний зробити їх максимально можливою мірою придатними для використання для всіх людей без необхідності адаптації чи спеціальної конструкції. «Універсальний дизайн» не виключає допоміжних пристроїв для конкретних груп осіб з інвалідністю, де це необхідно.

Універсальний дизайн у сфері освіти – дизайн предметів, навколишнього середовища, освітніх програм та послуг, що забезпечує їх максимальну придатність для використання всіма особами без необхідної адаптації чи спеціального дизайну. Закон України Про освіту

Факультативний протокол – окремий документ, який містить додаткову інформацію, яка не увійшла в текст конвенції. Наприклад,

Факультативний протокол до Конвенції ООН про права інвалідів забезпечує можливість отримання та розгляду Комітетом із прав людей з інвалідністю скарг від окремих людей про порушення громадянських, політичних, соціальних, економічних і культурних прав, які описані в конвенції. Факультативний протокол повинен бути підписаний і ратифікований окремо від конвенції кожною державою. Також можна ратифікувати Факультативний протокол без ратифікації основної конвенції. Так, наприклад, США ратифікували Факультативний протокол до Конвенції про права дитини у статтях про торгівлю дітьми, дитячу проституцію, дитячу порнографію, проте не ратифікували саму Конвенцію про права дитини.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА В СФЕРІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Міжнародні правові документи

- Загальна декларація прав людини;
- Європейська соціальна хартія (переглянута);
- Конвенція про права дитини;
- Конвенція про права інвалідів;
- Саламанкская декларація;
- Декларація про права розумово відсталих осіб;
- Європейська хартія артистів.

Закони України

- Закон України «Про освіту»;
- Закон України «Про дошкільну освіту»;
- Закон України «Про загальну середню освіту»;
- Закон України «Про вищу освіту»;
- Закон України «Про професійно-технічну освіту»;
- Закон України «Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та дошкільної освіти щодо організації навчально-виховного процесу»;
- Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо прав інвалідів»;
- Закон України «Про реабілітацію»;
- Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»;
- Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення гарантій безпеки дітей»;
- Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту права дитини на належне утримання шляхом вдосконалення порядку стягнення аліментів»;

- Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про освіту» щодо особливостей доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг».

Укази Президента України

- Указ Президента України №926/2010 від 30.10.2010 р. «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні»;
- Указ Президента України № 588/2011 від 19 травня 2011 р. «Про заходи щодо розв'язання актуальних проблем осіб з обмеженими фізичними можливостями»;
- Указ Президента України №344/2013 25.06.2013 р. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року;
- Указ Президента України № 1228 від 18.12.2007р. «Про додаткові невідкладні заходи щодо створення сприятливих умов життєдіяльності осіб з обмеженими фізичними можливостями»;
- Указ Президента України № 926 від 30.09.2010 р. «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні»;
- Указ Президента України №588 від 19.05.2011 р. «Про заходи щодо розв'язання актуальних проблем осіб з обмеженими фізичними можливостями»;
- Указ Президента України №344/2013 від 25.06.2013 р. «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року»;
- Указ Президента України № 501/2015 від 25.08.2015 р. «Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини».

Постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України

- Постанова КМУ від 22.08.2018 № 658 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі»;

- Розпорядження КМУ від 09.08.2017 № 526-р «Про Національну стратегію реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки та план заходів з реалізації її I етапу»;
- Постанова КМУ від 15.8.2011 р. № 872 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах»;
- Постанова КМУ № 1/9-384 від 18.5.12 р. «Організація інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах»
- Постанова КМУ №1/9-529 від 26.7.2012 р. «Про організацію психологічного і соціального супроводу в умовах інклюзивного навчання»;
- Постанова КМУ №768 від 14.6.2013 р. «Про затвердження плану заходів щодо забезпечення права на освіту дітей з особливими освітніми потребами, у тому числі дітей-інвалідів»;
- Постанова КМУ №872 від 15.08.2011 р. «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах» зі змінами, внесеними Постановою КМУ №588 від 9.08.2017 р.;
- Постанова КМУ №1686 від 8.12.2006 р. «Про затвердження Державної типової програми реабілітації інвалідів»;
- Постанова КМУ №872 від 15.08.2011 «Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах»;
- Постанова КМУ № 607 від 21.08.2013 р. «Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами».

Накази МОН України

- Наказ МОН України № 831 від 01.08.2018 р. «Про затвердження порядку зарахування осіб з особливими освітніми потребами до спеціальних закладів освіти, їх відрахування, переведення до іншого закладу освіти»

- Наказ МОН України № 609 від 08.06.2018 р. «Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти»
- Наказ МОН України № 555 від 31.05.2018 р. «Про затвердження Положення про Всеукраїнський конкурс авторських програм практичних психологів і соціальних педагогів «Нові технології у новій школі»
- Наказ МОН України № 509 від 22.05.2018 р. «Про затвердження Положення про психологічну службу у системі освіти України»
- Наказ МОН України № 367 від 16.04.2018 р. «Про затвердження Порядку зарахування, відрахування та переведення учнів до державних та комунальних закладів освіти для здобуття повної загальної середньої освіти»;
- Наказ МОН України № 1127 від 08.08.2017 р. «Про затвердження Плану заходів Міністерства освіти і науки України щодо розвитку психологічної служби системи освіти України на період до 2020 року»
- Наказ МОН України № 948 від 03.07.2017 р. «Про внесення змін до деяких наказів Міністерства освіти і науки України та Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України»
- Наказ МОН № 864 від 28.12.2006 р. «Про планування діяльності та ведення документації соціальних педагогів, соціальних педагогів по роботі з дітьми-інвалідами системи Міністерства освіти і науки України».
- Наказ МОН №912 від 01.10.2010 р. Концепція розвитку інклюзивної освіти;
- Наказ МОН №852 від 11.09.2009 р. Введення навчального предмету «Українська жестова мова» та внесення змін до Типових навчальних планів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку;

- Наказ МОН №1224 від 09.12.2010 р. Положення про спеціальні класи для навчання дітей, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку, у загальноосвітніх навчальних закладах;
- Наказ МОН № 80 від 28.01.14 р. Про затвердження Типових навчальних планів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку (початкова школа);
- Наказ МОН №768 від 14.06.2013 р. Про затвердження плану заходів, щодо забезпечення права на освіту дітей з особливими освітніми потребами, у тому числі дітей-інвалідів;
- Наказ МОН № 920 від 16.08.2012 р. Про затвердження Положення про навчально-реабілітаційний центр;
- Наказ МОН № 609 від 08.06.2018р. «Про затвердження присірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти»;
- Наказ МОН №1205 від 06.12.2010 р. Посада асистента вчителя передбачена «Типовими штатними нормативами загальноосвітніх навчальних закладів».

Листи МОН України

- Лист МОН № 1/9-690 від 12.11.18 р. «Про перелік навчальної літератури, рекомендованої Міністерством освіти і науки України для використання у закладах освіти»;
- Лист МОН України № 1/9-529 від 05.09.2018 р. «Про документацію працівників психологічної служби у системі освіти в Україні»;
- Лист МОН України № 1/9-516 від 30 серпня 2018 р. «Щодо вирішення конфліктів серед дітей в закладах освіти шляхом впровадження медіації»;
- Лист МОН № 1/11-5480 від 18.05.2018 р. «Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству»;

- Лист МОН № 1/9-554 від 13.10.17 р. Щодо нагальних питань впровадження Закону України «Про освіту»;
- Лист МОН України № 21.1/10.1510 від 20.07.2017 р. «Про використання навчально-методичних посібників з розвитку стресостійкості в дітей»;
- Лист МОН України № 1/9-442 від 17.09.2015 р. «Про оптимізацію діяльності працівників психологічної служби»;
- Роз'яснення щодо листа МОН України № 1/9-442 від 17.09.2015 р. «Про оптимізацію діяльності працівників психологічної служби»;
- Лист МОН України № 1/9-179 від 28.03.2014 р. «Щодо профілактики суїцидальних тенденцій серед учнів»;
- Лист МОН України № 1/9-135 від 11.03.2014 р. «Про надання психологічної служби»;
- Лист МОН України № 1/9-413 від 06.06.2013 р. «Про впровадження факультативних курсів працівниками психологічної служби системи освіти»
- Лист МОН України № 1/9-352 від 27.08.2000 р. «Про ведення документації і звітності психологічної служби»;
- Лист МОН України №1/9-456 від 18.06.2012 р. «Про запровадження навчальної дисципліни «Основи інклюзивної освіти»;
- Лист МОН України №1/9-384 від 18.05.2012 р. Інструктивно-методичний лист «Організація навчально-виховного процесу в умовах інклюзивного навчання»;
- Лист МОН України №1/9-529 від 26.07.12 Інструктивно-методичний лист «Організація психологічного і соціального супроводу в умовах інклюзивного навчання»;
- Додаток до листа МОН № 1/9-409 від 26.06.2019 «Методичні рекомендації щодо організації інклюзивного навчання в закладах освіти у 2019/2020 навчальному році».

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Асистент учителя в інклюзивному класі: навч.-метод. посіб. / Н. М. Дятленко, Н. З. Софій., О. В. Мартинчук, Ю. М. Найда; під заг. ред. М. Ф. Войцехівського. К. : Плеяди, 2015. 172 с.
2. Базима Н. В. Розвиток мовлення дітей з аутизмом. Ранок, ВГ Кенгуру, 2018. 144 с.
3. Голуб Н. М. Науково-теоретичні засади досліджень писемного мовлення та його порушень. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19 «Корекційна педагогіка та спеціальна психологія». 2012. Вип. 21. С. 58–63.
4. Дитина з синдромом Дауна / О. В. Чеботарьова, І. В. Гладченко, А. Василенко-ван де Рей, Н. І. Ліщук. Харків : Ранок, ВГ Кенгуру, 2018. 48 с.
5. Дитина з церебральним паралічем / О. В. Чеботарьова, Л. В. Коваль, Є. А. Данілавичюте. Харків : Ранок, ВГ Кенгуру, 2018. 40 с.
6. Душка А. Л. Дитина з розладами аутистичного спектра. Харків : Ранок, ВГ Кенгуру, 2018. 32 с.
7. Калініченко І. О. Особливості формування інклюзивного освітнього середовища для забезпечення всебічного розвитку дитини. Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами. 2012. № 9. С. 120–126.
8. Калупаєва А. А., Наконечна Л. М. Інклюзивне навчання: вибір батьків. Харків : Ранок, ВГ Кенгуру, 2018. 56 с.
9. Купчак О. М. Профілактика порушень писемного мовлення в учнів початкових класів. Зб. наук. праць Кам'янець-Подільського нац. ун.-ту ім. І. Огієнка. Серія «Соціально-педагогічна». 2012. Вип. 20(1). С. 144–153.
10. Логопедія: підручник / За заг. ред. М. К. Шеремет. Вид. 3-тє, перер. та доповн. К. : Вид. дім «Слово», 2015. 776 с.
11. Лурия А. Р. Очерки психофизиологии письма. Письмо и речь: Нейролингвистические исследования: учеб. пособ. Москва: Изд. центр «Академия», 2002. 352 с.

12. Мушкевич М. І. Особливості діагностичної роботи з дітьми з гіперактивним розладом та дефіцитом уваги. Вісник Одеського національного університету. Серія «Психологія». 2009. Т 14. № 5. С. 64–70.
13. Нагорна О. Б. Особливості корекційно-виховної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами : навч. посіб. Рівне, 2016. 141 с.
14. Підготовка руки дитини до письма. Дошкільна лігво дидактика : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / упоряд. Богуш А. М. К. : Вид. Дім «Слово», 2005. С. 694–704.
15. Прищепа О. Ю. Професійна компетентність учителя як умова навчання письма першокласників. Теорія і практика навчання та виховання. 2011. № 17 (18). С. 124–126.
16. Рібцун Ю. В. Дитина з порушенням мовленнєвого розвитку. Харків : Ранок, ВГ Кенгуру, 2018. 40 с.
17. Рібцун Ю. В. Професійний довідник учителя-логопеда дошкільного навчального закладу. 2-ге вид. Харків, 2013. С. 127.
18. Садова І. Казкотерапія – сучасний метод роботи з дітьми, які мають особливі потреби // Актуальні питання гуманітарних наук. 2015. Вип 11. С. 293–298.
19. Тарасун В. В. Основи теорії і практики логодидактики: підручник. К. : Каравела, 2017. С. 87–93.
20. Тищенко В. В. Загальний недорозвиток мовлення: перспективи подальших досліджень // Зб. наукових праць Кам'янець-Подільського нац. ун-ту. Кам'янець-Подільський, 2013. Ч. 2. С. 396–405.
21. Штіль С. Казкотерапія на заняттях із дітьми з особливими потребами : дошкільний вік // Дефектолог. 2009. № 4 (Квітень). С. 24–39.